

NOVOSTI HUBOČIJA

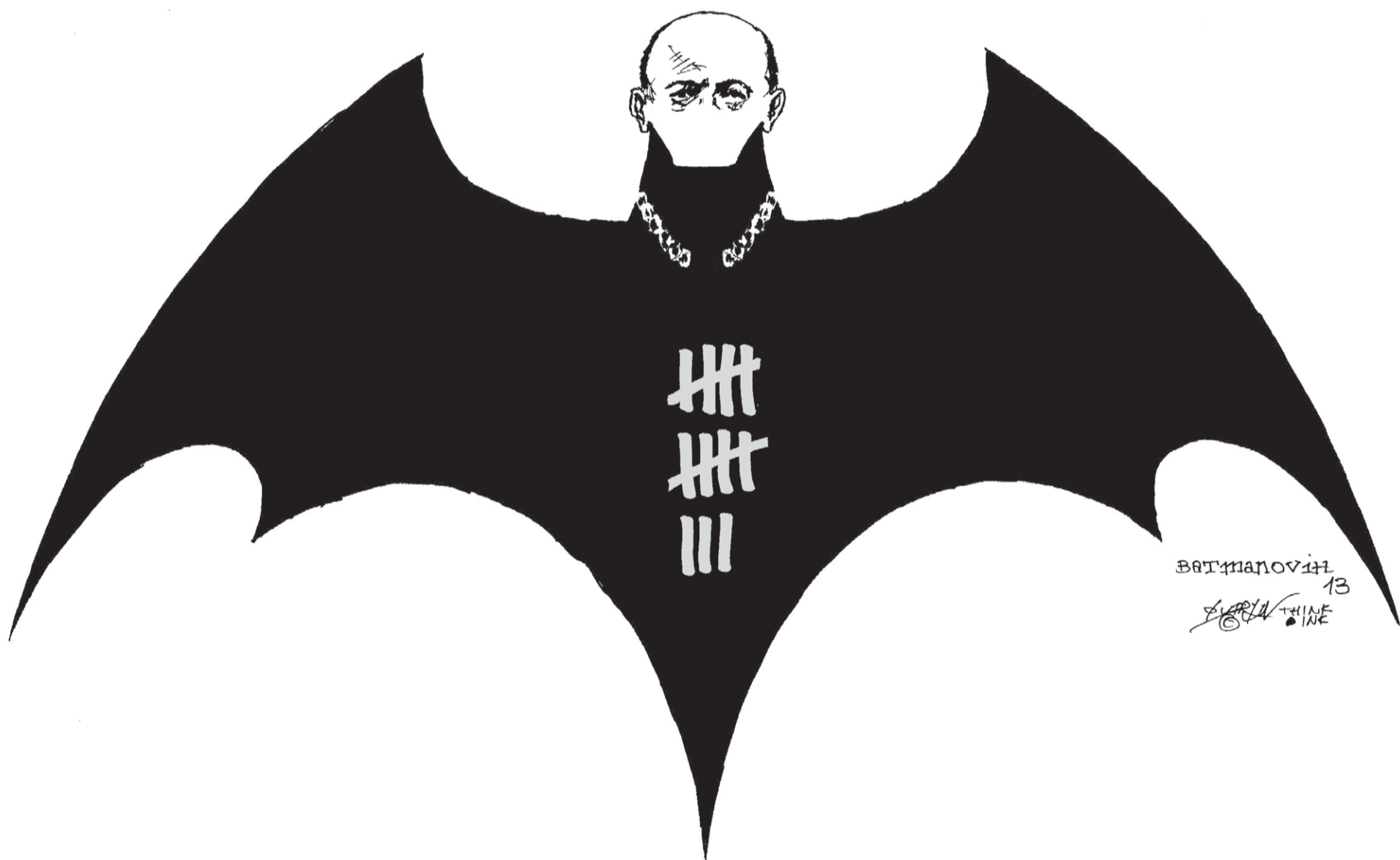
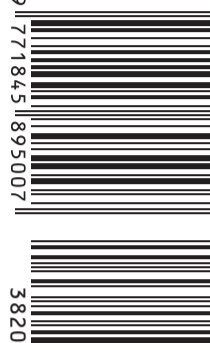
#1083

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 18/09/2020
10 kn/100 din/1.20 €

9 771845 895007

3820

Maska na ustav

Ustavni sud čekao je da prođu parlamentarni izbori i godišnji odmori kako bi se oglasio o mjerama Stožera civilne zaštite uvedenima prije šest mjeseci, čime je priznao da sudi prema političkim prilikama str. 3-5.

RABLJENA SEDMICA

Premijer u potrazi za građaninom Čvorovićem (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Identifikacija

‘Dio onih koji žele minirati rad Stožera, dovesti u pitanje kredibilitet odluka, s vremenom je jasno identificiran. Mi svi koji to pratimo svaki dan znamo odakle to dolazi. Stožer civilne zaštite sve je odluke donio na temelju propisa u okviru kojih je ustrojen’, otkrio je premijer ANDREJ PLENKOVIĆ uoči derneka u povodu 30. godina od osnutka Mladeži HDZ-a. ‘Mi smo stabilizaciju prihvatili, to nam je svetinja’, legendarna je replika kojom je Ilija Čvorović prije mnogih desetljeća ocrtao profil građanina kakvog priželjkuje aktualni hrvatski premijer. Krotak, miran, bez suvišnih pitanja, gospodin Savršeni Građanin prihvaća Stožer kao Ilija Stabilizaciju, bez suvišnih kako, zašto i otkud.

Dosad nismo zapazili ni suvišna kako, zašto i otkud o ovoj iznenadnoj provali premijerove iskrenosti. Tko je identificiran, tko ih je identificirao i zašto? Jesu li identificirani učinili nešto protuzakonito? Pred ulazak na sjednicu hrvatskog parlamenta Plenković je potvrdno odgovorio na pitanje predvodi li predsjednik države napade na Stožer uz napomenu da je ‘par ljudi uzburkalo priču i ovo je dio identificiranih aktivističkih skupina. Mi svi koji dugo pratimo stvari, pratite vi, pratim ja, nije to nikakva služba. Ja sam analitičan, gledam tko što piše, tko što govori, tko je s kim povezan i stvari su jasne’, riječi su koje je izgovorio predsjednik Vlade i HDZ-a braneci partijske drugove iz Stožera.

Čovjek ili ima previše vremena pa se bavi analizama medija i društvenih mreža ili je dotične analize prepustio nekim službama, pa sada to pokušava prikriti. U svakom slučaju, nema sumnje da je Ilija Čvorović građanin uskladen s premijerovim željama i vladarskim potrebama. Ne pita ništa, troši malo, vjeruje svemu.

Briga

Jedan je rekao: ‘BiH je naš prvorazredni prometni, gospodarski i sigurnosni interes. Apsolutno smo za tu gradnju mostova, a pogotovo za podizanje kvalitete života. Hrvatska je pred gospodarskim oporavkom.

Vjerujemo da će se to na neki način pretočiti i na BiH. Jednostavno moramo se boriti za kvalitetu života. Mi smo susjedi i upućeni na BiH.’ Dodao je kako je Hrvatska spremna pomoći u podizanju kvalitete života ljudi u BiH, a posebno Hrvata koji su tamo konstitutivan narod te naglasio kako je potrebno graditi ‘mostove u svakom pogledu, onom slikovitom smislu, ali i stvarnom’.

Drugi je izjavio: ‘Vlada Republike Hrvatske će, kao i do sada, snažno podupirati BiH, razvijati suradnju sa sva tri konstitutivna naroda i sa svim građanima, biti ona država koja će BiH podupirati na putu prema EU i Sjevernoatlantskom savezu. Činimo to uvjereni da je to jedini pravi put i naša istinska uloga, poštujući BiH kao susjednu i prijateljsku državu, poštujući njen suverenitet i iznad svega poštujući i respektirajući političke stranke i institucije koje unutarnjim dogovorima trebaju postizati daljnja pitanja koja su vezana za funkcioniranje BiH. Nama je bitno da u tom kontekstu poštuju načela jednakopravnosti, osobito Hrvata kao najmalobrojnijeg naroda i to u kontekstu 25. obljetnice Daytonskog sporazuma.’

Prvi se zove TOMISLAV KARAMARKO i početkom svibnja 2016. godine, kada je govorio o gradnji simboličkih i pravih mostova prema Bosni i Hercegovini te posebnoj brizi za tamošnje Hrvate, bio je potpredsjednik hrvatske Vlade. Drugi se zove Andrej Plenković i 14. rujna 2020. godine, kada govori o razvijanju suradnje s Bosnom i Hercegovinom te osobitoj brizi za tamošnje Hrvate, predsjednik je Vlade Republike Hrvatske. Četiri godine su prošle, štošta se promijenilo u svjetskoj politici, mijenjalo se ponešto i u Hrvatskoj, ali u prenemaganjima vodećih hadezeovaca o Bosni i Hercegovini – posebno o tamošnjim Hrvatima – nema novosti. Istodobno, BiH je danas tek nešto više zemlja pustoši i očaja nego što je bila prije četiri godine.

Plenkovićev politički brat – Dragan Čović (Foto: Denis Kapetanović/PIXSELL)

Nova runda crkveno-klerikalnog terora u školama (Foto: Marko Jurinec/PIXSELL)

Toliko o politikama, njihovim porukama i epohalnim promjenama. Inače, Plenković je u Mostaru prisustvovao ustoličenju novog mostarskog biskupa PETRA PALIĆA, a sastao se i s političkim bratom DRAGANOM ČOVIĆEM, liderom bosanskohercegovačkog HDZ-a. Nešto kasnije posjetio je novoizgrađenu crkvu Presvete obitelji u Solinu gdje je, precizira jedan dnevni list, bio ganut, a u društvu lokalne hadezeovčadi govorio je o kršćanskim korijenima i tome sličnom. Valjda smatra da silni milijuni koje vlasti na svim razinama daruju crkvi i teror vjeronauka nisu dovoljno iskupljenje za Istanbulsku, pa eto, za svaki slučaj...

Teror

Kad smo već kod crkveno-klerikalnog terora u Hrvata, drago nam je zabilježiti svaki oblik naizgled uzaludnog otpora. Roditelji učenika šestog razreda zagrebačke Osnovne škole Ivana Meštrovića koji ne pohađaju vjeronauk ovih su se dana pobunili. Izvukli su djecu iz škole dok im je trajao blok-sat vjeronauka te ih, kasnije, vratili. U razredu je 28 učenika, četvrtina ih ne pohađa vjeronauk. Prije protuepidemijskih mjera, škola bi se pobrinula da tokom vjerske indoktrinacije njihovih razrednih kolega budu u knjižnici gdje su smjeli čitati, pisati zadaćnice, šetati... Sada, pak, moraju sjediti u učionici tokom sata navodno izbornog predmeta koji ne žele slušati.

E zato su se roditelji pobunili, što lijepo i srdačno pozdravljamo.

Stanari

Negdje po strani aktualnih odluka Ustavnog suda kojima je legalizirao štošta što je uradio Nacionalni stožer civilne zaštite, čuvari hrvatskog Ustava s deset su glasova za i tri protiv srušili propis magično neatraktivnog naziva – Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o najmu stanova. Sporne odredbe izglasane su na pritisak Hrvatske narodne stranke, političke organizacije o čijoj svrsi postojanja

ne postoji jasno objašnjenje, premda kruži nekoliko ne baš uvjerljivih teorija.

Uglavnom, Ustavni sud smatra da je milošću HNS-a ‘u osiguravanja vlasničkih prava najmodavaca’ prekomjeran teret prebačen na zaštićene najmoprimce pa je stoga ukinuo pojedine članke zakona. Za izmjene i dopune zakona žustro je i žestoko lobirao ŽELJKO UHLIR, državni tajnik Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja. Zakon je, uz ostalo, predviđao da do 1. rujna 2023. zaštićeni najmoprimci vrata stan vlasnicima, ali ne i što će biti s najmoprimcima, propisivao je postupno povećanje najamnine, mogućnost otkupa stana po cijeni koju odredi vlasnik... Procjenjuje se da je u Hrvatskoj trenutno između 2500 i 3000 stanova sa zaštićenim najmoprimcima u kojima živi, po prilici, devet tisuća građana. Keret njihovog zbrinjavanja država nije htjela preuzeti – bolje je i ugodnije trošiti na gluposti – nego ga je prebacila na jedinice lokalne samouprave.

Država za skoro trideset godina nije osmislila pošten način obeštećenja i zaštite dviju skupina ljudi čija su prava ugrožena, nego ih je prepuštala međusobnoj konfrontaciji. Na jednoj su strani vlasnici bez prava konzumacije svoga vlasništva, a na drugoj često osiromašeni i socijalno ugroženi zaštićeni najmoprimci koji bi financijski teško izdržali ono što je propisivao Uhlir zakon. A

U Hrvatskoj je između 2500 i 3000 stanova sa zaštićenim najmoprimcima (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

on, Uhlir, veli da će pričekati pisano obrazloženje odluke ustavnih sudaca. Ono mu je bitno da bi Ministarstvo graditeljstva ‘moglo početi pripremati nove izmjene i dopune Zakona o najmu stanova’, otkrio je novinarima koje je zanimalo i je li mu malčice neugodno te planira li podnijeti ostavku. ‘Postaviti pitanje ostavke nekome tko je pokušao napraviti nešto pozitivno za državu, krajnje je neprimjereno’, zapazio je Uhlir. A zapravo, krajnje je neprimjereno i krajnje tužna samo njegova izjava.

Da mu netko ponudi adekvatnije mjesto? Ili mu, u skladu s cinizmom epohe, omogućiti potragu za novim izazovima na tržištu rada?

IMPRESSUM

Godina XXI / Zagreb | petak, 18/09/2020

NOVOSTI
#1083

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Dragana Jeckov
i Aneta Vladimirov
GLAVNI UREDNIK
Nikola Bajto

ZAMJENICE GLAVNOG UREDNIKA
Tamara Opačić
i Andrea Radak
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić
(Kronika), Boris Postnikov
(Kultura)
REDAKTORICA Darija
Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris
Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina,
Mašenkja Bačić, Jerko
Bakotin, Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Milan Gavrović,
Dragan Grozdanić,
Tomislav Jakić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Davor
Konjikušić, Saša Kosanović,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Bojan Munjin, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević, Alem
Čurin (ilustrator) i Borivoj
Dovniković (karikaturist)

TAJNICA REDAKCIJE
Vedrana Bibić
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICI
Alem Čurin

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Ustav kao švedski stol

Ustavni sud priznao je da sudi u skladu s političkim prilikama kad je u proljeće objavio da neće ocjenjivati ustavnost ovlasti i odluka Božinovićevog stožera prije parlamentarnih izbora. Kakav je to stav nego politički? Znači li to da je HDZ-ov Stožer mogao raditi što god je htio, a da bi Ustavni sud svejedno pričekao da prođu izbori?

Miroslav Šeparović
(Foto: PIXSELL)

Ustavni sud Republike Hrvatske dao je sve od sebe da u proteklih šest mjeseci umanjiti ionako minorno povjerenje javnosti u najšire shvaćeni pravni poredak, odnosno da dodatno pojača opravdanu skepsu prema ustavnoj utemeljenosti odluka koje je donosio Nacionalni stožer civilne zaštite, odluka koje su u tekućoj korona-krizi zadirale u Ustavom zajamčena temeljna prava i slobode građana. Ustavni sud čekao je više od šest mjeseci da se oglasi o pitanjima koja su bila neodložna, s obzirom na to kakav im je karakter i kakve su posljedice ta pitanja, to jest mjere Stožera, proizvele u svim segmentima društva. Kad se, nakon dugotrajnog dopusta, konačno udostojao da se pozabavi građanskim pritužbama na ustavnost akcija i ovlasti Stožera, Ustavni sud najprije je odbio zahtjev troje svojih sudaca – ANDREJA ABRAMOVIĆA, LOVORKE KUŠAN i GORANA SELANECA – da se zbog brojnih nedoumica upriliči javna rasprava unutar Suda o onome o čemu se suduje, a zatim je otklonio i zahtjev istih troje sudaca da novinari, odnosno javnost, budu prisutni na sjednici, s obrazloženjem da tako nalažu epidemiološke mjere, no i da nema epidemije, dodao je predsjednik MIROSLAV ŠEPAROVIĆ, mediji ne bi bili pripušteni u Ustavni sud 'jer je takva praksa'.

U skladu s očekivanjima, Ustavni sud je – uz protivljenje Kušan, Selaneca i Abramovića – presudio da je postojanje i djelovanje Nacionalnog stožera utemeljeno u Ustavu, a da je problematična jedino odluka o zabrani rada nedjeljom uslijed širenja korone, jer da je ta mjera bila nerazmjerna u odnosu na zakoniti i opravdani cilj – zaštitu života i zdravlja građana. Ustavni sud je, inače, ocjenjivao problematičnost neradne nedjelje na vlastitu inicijativu: htjeli su u javnosti posijati lažni dojam o svojoj neutralnosti i objektivnosti. Idući tjedan bit će dostupan cijeli tekst rečene odluke, bit će objavljena i izdvojena mišljenja troje sudaca, pa će biti više materijala za dublju analizu i za pitanja Šeparoviću, ali jasno je da je ključno mjesto odluke Ustavnog suda ono na kojem se kaže da se ustavnost aktivnosti Stožera mogla osloniti i na članak 16. i na članak 17. hrvatskog Ustava, a da je izbor između ta dva članka isključivo u nadležnosti Hrvatskog sabora, da Hrvatski sabor može posegnuti za jednim ili drugim ustavnim člankom u skladu sa svojim nahodjenjem. Čini se da je takvo shvaćanje izvan pameti, no sačekajmo obrazloženje.

Parlament se, kao što znamo, opredijelio za članak 16. koji kaže da se 'slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje'. Nema sumnje da se ova odredba odnosi na 'redovno' limitiranje sloboda i prava, redovno u smislu da se ne odvija u vrijeme trajanja neke posebne ili izvanredne okolnosti. Da nije tako, u Ustavu ne bi ni bilo sadašnjeg članka 17. koji definira ograničavanje 'pojedinih sloboda i prava zajamčenih Ustavom' u posebnim situacijama među koje spadaju i 'velike prirodne nepogode', a valjda ne treba dokazivati da je koronavirus – velika prirodna nepogoda. U tom slučaju, Ustav traži dvotrećinsku većinu u Saboru za suspenziju prava i sloboda. Ustavni sud, međutim, shvaća Ustav nekom vrstom švedskog stola s kojeg parlamentarna većina i Vlada mogu uzeti ono što im odgovara, a ne ono što nalažu realnost, činjenice i zdrav razum. Čemu onda uopće Ustavni sud?

Parlament se opredijelio kako se opredijelio zbog toga što je tako htjela Vladina većina, odnosno zbog toga što je tako htio premijer i predsjednik HDZ-a AN-

*Ustavni sud shvaća
Ustav nekom
vrstom švedskog
stola s kojeg
parlamentarna
većina i Vlada
mogu uzeti ono
što im odgovara, a
ne ono što nalažu
realnost, činjenice
i zdrav razum*

DREJ PLENKOVIĆ, a identično je postupio i Ustavni sud. Parlament se odrekao svoje aktivne kontrolne uloge u korist navodne operativnosti i efikasnosti Stožera. Bila je to isključivo politička odluka koja je HDZ-ovoj izvršnoj vlasti omogućila da sve konce upravljanja korona-krizom zadrži čvrsto u svojim rukama, što je bilo naročito važno u kontekstu parlamentarnih izbora koji su bili zakazani za početak srpnja, par mjeseci prije redovnog roka. I sve druge odluke i mjere Stožera, na čije je čelo posaden odani DAVOR BOŽINOVIĆ, bile su političke, neovisno o tome što je najveći broj njih bio opravdan i ispravan: izravno političke i u funkciji HDZ-ove i Vladine propagande, ili posredno političke na način da nije donesena ni jedna mjera koja bi zadala brige i nevolje HDZ-ovoj vladi. To ne dovodi u pitanje ni premijer Plenković koji je nekoliko puta ponovio da je Stožer političko tijelo čije ovlasti i moć proizlaze isključivo iz Vladine moći, a nije pametno očekivati da se neko tijelo koje postoji isključivo zahvaljujući volji Vlade okrene protiv svog stvoritelja. Plenković je u nedavnom intervjuu za CNN priznao da je Vlada u ljetnoj sezoni poduzela 'kalkulirani rizik' čiji je smisao bio da se spasi što više turističkih prihoda pa makar se povećao broj zaraženih i oboljelih. To nije bila ni stručna ni epidemiološka odluka nego čista politika, ali ni to nije dovoljno Davoru Božinoviću i VILJU BEROŠU da odustanu od tvrdoglavog ponavljanja da ni jedna odluka Stožera nije bila politička, da prestanu obmanjivati ljude i vrijeđati inteligenciju građana jer to šteti ionako krhkom autoritetu Stožera i ugrožava zdravlje stanovništva. Uostalom, i ona osporena mjera o jednomjesečnoj zabrani rada nedjeljom bila je politička.

HDZ-ovi ministri Davor Božinović i Vili Beroš – 'stručni stožer' (Foto: Damir Senčar/HINA/POOL/PIXSELL)

Ustavni sud priznao je da sudi u skladu s političkim prilikama kad je u proljeće objavio da neće ocjenjivati ustavnost ovlasti i odluka Božinovićevog stožera prije parlamentarnih izbora održanih 5. srpnja. Kakav je to stav nego politički? Znači li to da je HDZ-ov Stožer mogao u predizborno vrijeme raditi što god je htio, a da bi Ustavni sud svejedno pričekao da prođu izbori? Ne da znači, već se upravo tako i dogodilo, čak ako gledamo i iz krajnje formalnog ugla: ustavni suci naknadno su, i samoinicijativno, ustanovili da je zabrana rada nedjeljom bila u neskladu s Ustavom. Takvo stanje trajalo je mjesec dana, a moglo je trajati i koji mjesec duže da nije bilo pritiska javnosti i kakvog-takvog novinarskog propitivanja stožeraških poteza. Moglo se raditi i o nekom drastičnijem obliku razilaženja političko-epidemioloških mjera s Ustavom, ali Ustavni sud sačekao bi da završe izbori, pa da onda eventualno stanu u obranu zagarantiranih prava i sloboda. Nevolja je, naravno, u tome što je Ustavni sud jedina instanca pred kojom se mogu osporavati rješenja skupine HDZ-ovaca kojima je Andrej Plenković dodijelio moć i omogućio im da rade mimo ičije efektivne kontrole, izuzev kontrole u liku samog Andreja Plenkovića.

UTOME je, da se vratimo na ključni moment odluke Ustavnog suda, osnovni razlog što se Plenković odlučio za članak 16., a ne za članak 17. Ustava Republike Hrvatske. Ta evidentna činjenica nastojala se i nastoji se zamagliti upornim spinom da je nepraktično da Sabor dvotrećinskom većinom izglasava svaku mjeru Stožera civilne zaštite u situaciji u kojoj brojni ljudski životi ovisе o brzini epidemiološke reakcije. Niti takvo što proizlazi iz članka 17., niti je itko predložio takvu ulogu parlamenta u nošenju s epidemijom. Govorilo se isključivo o tome da saborska dvotrećinska većina odobrava određeni set mjera na određeno vrijeme, pa da se po isteku tog razdoblja iznova razmotri situacija i odluči o daljnjim koracima: to bi značilo da Stožer radi pod kontrolom koja je ozbiljnija od one u liku Andreja Plenkovića. Drugi i zadnji spin zapravo je isprazna optužba da svi oni koji zagovaraju primjenu članka 17. žele uvođenje izvanrednog stanja, premda se i onima ispodprosječne pameti razbistrilo da se nikako ne može nazvati redovnim stanjem ono u kojem vlast inzistira na specijalnim ovlastima za brzo reagiranje s ciljem spašavanja ljudskih života i zaštite zdravlja građana. Kad se tome doda izbjegavanje Koordinacije za sustav domovinske sigurnosti, u kojoj po funkciji sjedi i savjetnik predsjednika Republike za nacionalnu sigurnost, Plenkovićev manevar s pozivanjem na članak 16. svodi se, ukratko, na to da su iz upravljanja krizom isključeni svi koji bi potencijalno mogli biti smetnja samovolji i nedodirljivosti njegovog privatnog epidemiološkog organa.

Bez obzira na pravorijek Ustavnog suda, na nepostojanje suvise opozicije i na otužnu razinu glavnine ili glavnih medija, iz dana u dan postajat će sve očitiije da je Andrej Plenković iskoristio koronu za dodatno grabljenje moći zahvaljujući pravnim i proceduralnim smicalicama te za nasrtaj na demokratske standarde. Nervozni i besramni istupi poput onih Željka Reinera, HDZ-ovog potpredsjednika Sabora, koji je – ničim izazvan – predbacio profesoru Đorđu GARDAŠEVIĆU svojedobno studiranje na SOROSEVOM sveučilištu u Budimpešti, samo će ubrzati proces razotkrivanja pravih razloga i efekata Plenkovićevog ponašanja u vrijeme korone. ■

Sudbena prevlast

Trojac Abramović, Kušan i Selanec protivio se kada su ostali ustavni suci odlučivali po potrebama vladajuće stranke o Lex Agrokoru, tretmanu izbjeglica, žrtvama hrvatskih zločina, pravima istospolnih zajednica i nacionalnih manjina, pravu na štrajk i o protokolarnim simbolima koje je uveo Franjo Tuđman

Goran Selanec – često u opoziciji (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

USTAVNI sud je u zadnje četiri godine na dnevnom redu imao niz predmeta koji su iz različitih razloga bili delikatni za vladajuće i njihov svjetonazor. Prije odluke o zakonitosti mjera koje je Vlada donijela zbog koronavirusa, ustavni suci odlučivali su i o Lex Agrokoru, tretmanu izbjeglica, žrtvama hrvatskih zločina, pravima istospolnih zajednica i nacionalnih manjina, pravu na štrajk i o protokolarnim simbolima koje je uveo FRANJO TUĐMAN. Svaki je slučaj specifičan, ali ih objedinjuje činjenica da su na koncu odluke ustavnih sudaca odražavale stavove vladajuće stranke i da je, kao i u svježoj odluci, protiv mišljenja većine najčešće glasalo troje sudaca: ANDREJ ABRAMOVIĆ, GORAN SELANEC i LOVORKA KUŠAN. Taj je trojac iznosio i izdvojena mišljenja, koja dobrim dijelom ukazuju na potencijalno problematične odluke Ustavnog suda.

U srpnju prošle godine Ustavni sud je donio odluku o ustavnosti Statuta Grada Vukovara, čije su izmjene iz 2015. godine izmjestile dvojezične table iz javnog prostora u Vukovaru. Ustavni sud je odlučio da gradski vijećnici imaju pravo i usmenim putem dobiti materijale za rad na srpskom jeziku i ćirilici. U ostatku odluke zapravo je zacementirao dio gradskog statuta prema kojem politička većina u Gradskom vijeću, najzaslužnija za širenje netrpeljivosti prema Srbima i njihovim pravima, odlučuje o manjinskim pravima. Razmjere opasnosti takvog tumačenja u izdvojenom mišljenju je opisao ustavni sudac Abramović. Upozorio je na sadržaj statuta iz kojeg proizlazi da će 'postepeno priznavanje zakonom predviđenih (a trebalo bi biti i zajamčenih!) manjinskih prava ovisiti o političkom dogovoru u Gradskom vijeću u nekom konkretnom trenutku'. Napisao je: 'To derogira manjinska prava s ustavne/zakonske kategorije na političku kategoriju, što smatram nedopustivim i fundamentalno neustavnim.'

Ustavni sud je razmatrao i ponajviše probleme s kojima se suočavaju građani srpske nacionalnosti koji na hrvatskim sudovima traže naknadu za zločine nad članovima obitelji. Hrvatsko tužilaštvo godinama je bilo nezainteresirano za progon počinitelja, a sudovi su odbijali zahtjeve za isplatom finansijskih iznosa ako počinitelji nisu procesuirani. Taj kafkijanski koncept došao je 2016. godine pred Ustavni sud zahvaljujući članovima obitelji MILENKA ĐAPE. Unatoč brojnim dokazima da je riječ o brutalnom ratnom zločinu nad civilom, sudovi su inzistirali da se radi o ratnoj šteti i da je rok zastare odavno istekao. Ustavni sud složio se da nije bilo povrede prava na pravično suđenje. Abramović, Kušan i Selanec istaknuli su da se u ovom slučaju ne može raditi ni o ratnoj šteti ni o zastari.

'Situacija u kojoj bi država s jedne strane trebala imati interes da što prije procesuiraju zločin, a s druge strane nema interes tako što učiniti dok njena možebitna obveza naknade štete još nije zastarjela – dakle kontradiktornost državnog interesa – ne može se nikako tumačiti na štetu žrtve zločina tj. oštećenika. Oni ne mogu biti stavljeni u situaciju da su – osim kaznenim djelom – oštećeni najprije iznevjerenim povjerenjem da će država naći i procesuirati krivce, a zatim i time što je baš radi povjerenja u državu njihov odštetni zahtjev u međuvremenu zastario', napisali su.

Isti suci dobrim su dijelom ukazali na cinični pravosudno-politički tretman 'naših' zločina i u slučaju ustavne tužbe NEĐELJKA BLAGOJEVIĆA. Njegovog sina TIHOMIRA kod Nove Gradiške je 1995. likvidirao 18-godišnji Hrvat VLADO GAVRIĆ, kojeg je tri godine poslije pomilovao Franjo Tuđman. Nakon što je u svim postupcima odbijan zbog roka zastare i buduću da je utvrđeno da počinitelj nije bio pripadnik hrvatske vojske, otac je tražio odštetu pod obrazloženjem da se radilo

o terorističkom činu. Općinski i Županijski sud i tu su tužbu odbili, a podnositelj je morao platiti parnične troškove u iznosu od 18 tisuća kuna. Većina ustavnih sudaca odbilo je ustavnu tužbu tvrdeći da mu nije uskraćeno pravo na pošteno suđenje. Iako su sugerirali da Tuđman nije smio pomilovati ubojicu, kao razlog za odbačaj naveli su i činjenicu da je prošao rok za ustavnu tužbu. Suci koji su glasali protiv napisali su da su sudovi donosili odluke suprotno svemu što je bilo utvrđeno u prekinutom postupku protiv počinitelja. 'Teško bi se našao primjer iz prakse koji bolje odgovara zakonskoj definiciji terorizma', poručilo je troje sudaca, dodajući da je ovakvo neprepoznavanje terorizma na sudovima krajnje opasno za zaštitu života u Hrvatskoj. Da je većina donijela zaključak spomenute manjine, stvorila bi se pretpostavka za pravdu. No u isto vrijeme otvorila bi se mogućnost za niz sličnih postupaka u kojima bi Republika Hrvatska riskirala isplatu novaca za štetu koju je prouzročilo i neprocesuiranje zločina koji su počinjeni u njeno ime.

Taj zaključak se može nametnuti i po pitanju tretmana izbjeglica. Beščutni odnos Evrope prema izbjeglicama zadnjih se godina ponajviše manifestirao ponašanjem hrvatske policije i Vlade koja ju je apologetski branila, unatoč brojnim dokazima o nezakonitom postupanju prema tražiteljima azila. Simbol te beščutnosti slučaj je Afganistanke MADINE HASSINY, djevojčice koja je poginula u naletu vlaka na hrvatsko-srpskoj granici. Njena majka optužila je hrvatske policajce za protjerivanje s hrvatskog teritorija, uslijed čega je došlo do tragedije. Ustavni sud je odbacio tužbu prihvaćajući argumente Državnog odvjetništva da nema dokaza za odgovornost hrvatske strane. Za razliku od većine, troje istih sudaca izrazilo je mišljenje da nadležna tijela istrage nisu zadovoljila niti osnovni prag koji proizlazi iz ustavne obveze provođenja učinkovite istrage. Upozorili su i niz nedosljednosti u istrazi koje bacaju sumnju da je prava istina zataškana. No službena verzija

Politički osjećaji vladajuće stranke, njenih birača i Katoličke crkve nazirali su se i u odluci Ustavnog suda o završetku svečane prisege koja završava riječima 'Tako mi Bog pomogao'

Ustavna sutkinja Lovorka Kušan (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Ustavni sudac Andrej Abramović (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

priče, prepuna potencijalnih propusta, prihvaćena je odlukom većine ustavnih sudaca. Da je došlo do drugačijeg pristupa ovoj tužbi, i ovdje bi političko-pravosudne reperkusije bile neugodne za Hrvatsku. Potencijalno bi se raskrinkala službena istina prema kojoj Hrvatska postupala zakonito i humano prema izbjeglicama.

U zadnje dvije godine ustavni su suci, uz izdvojena mišljenja, izglasali nekoliko odluka koje su se odnosile na kontroverzne političke poteze Vlade. Sredinom 2018. odlučili su da je u skladu s Ustavom Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku. Zakon poznat i pod nazivom Lex Agrokor, koji je posljedično doveo do afere 'Hotmail' i odlaska ministrice gospodarstva MARTINE DALIĆ, dobio je tako odobrenje Ustavnog suda. No u izdvojenim mišljenjima suci Selanec i Kušan ustvrdili su da nije najjasnije je li zakon ograničio slobodu poduzetništva i sudsku zaštitu nekih vjerovnika. S njima se u izdvojenom mišljenju složio i sudac Abramović, koji je prisnažio da je ovaj zakon kao neustavan trebalo u cijelosti ukinuti 'zbog marginaliziranja i nejednakog položaja vjerovnika u postupku, nedovoljne sudske zaštite kako vjerovnika, tako i dužnika, protezanja na povezana društva kod kojih ne postoje stečajni razlozi i neprotezanja na povezana društva registrirana u inozemstvu'.

Godinu poslije, Ustavni sud je donio odluku kojom je u skladu s Ustavom proglasio presudu Vrhovnog suda o nezakonitosti štrajka na Hrvatskim studijima. Štrajk se odvijao 2017. godine, povodom najave gašenja studija filozofije. Mediji su tada naglašavali da su na tom odsjeku zaposleni profesori koji su doveli u pitanje akademski integritet ministra PAVE BARIŠIĆA, rektora DAMIRA BORASA i prorektora ANTE ČOVIĆA. Ustavni sud je ustvrdio da razlozi za štrajk nisu bili validni. No u izdvojenom mišljenju sudački je trojac ustvrdio da su profesori imali pravo na štrajk i upozorio da odluka većine podriva koncept štrajka, odnosno da nalaže da se 'spor o bilo kojoj vrsti uvjeta rada kod bilo kojeg poslodavca rješava 'pravnim putem' pred sudovima, a ne demokratskim oblikom udruženog izražavanja nezadovoljstva politikom poslovanja konkretnog poslodavca'.

Ustavni je sud imao priliku i da prisili državna tijela na puno veću transparentnost nego što bi izvršna vlast u stvarnosti htjela. Pred ustavne suce je došla tužba protiv odluke hrvatske vlade da udruzi GONG uskrati presliku ugovora između države i američkog odvjetničkog društva Patton Boggs LLP za obranu hrvatskih generala u Haagu. Vlada je bez validnog razloga ugovor proglasila tajnim, iako ga je američka vlada objavila na svojim stranicama. Visoki upravni sud se složio s Vladom RH, a sve je potvrdio Ustavni sud. 'Smatramo da Visoki upravni sud RH nije uspješno ispunio svoju obvezu učinkovite zaštite tog prava', napisali su u izdvojenom mišljenju Abramović, Selanec i Kušan, pa dodali da se tom odlukom šalje negativna poruka i istraživačkim novinarima za čiji je rad često ključan pristup informacijama.

ODLUKU Ustavnog suda kojom je utvrđeno da se istospolnu zajednicu ne smije diskriminirati po pitanju udomiteljstva, izglasali su i suci koji su u ovom tekstu u pravilu bili protiv mišljenja većine. Ustavna tužba je podignuta jer je HDZ-ova vlast u Zakonu o udomiteljstvu namjerno prešutjela istospolnu zajednicu kao potencijalnog udomitelja. To je, dapače, jasno navedeno u samoj većinskoj odluci Ustavnog suda, zbog čega su suci Kušan i Selanec u izdvojenom mišljenju ustvrdili da je cijela odredba trebala biti maknuta. 'Ovakvim zakonskim izričajem uspostavljena je mogućnost da se, zaobilaznim putem, *de facto* ostvari manje više isti učinak – isključivanja osoba istospolne orijentacije iz ravnopravnog sudjelovanja u pružanju javne usluge udomljavanja – koji bi bio postignut izglasavanjem izričite zakonske zabrane pristupa istospolnih osoba mogućnosti udomljavanja, a što zakonodavac nije sam učinio, svjestan da bi takva izričita zabrana bila protuustavna'.

Politički osjećaji vladajuće stranke, njenih birača i Katoličke crkve nazirali su se i u odluci Ustavnog suda o završetku svečane prisege koja završava obećanjem: 'Tako mi Bog pomogao'. Rezultat je barem takav, iako je većina sudaca u samoj odluci izbjegla navoditi nacionalistički rezon. Kad su odbacili opaske o neustavnosti, naime, ustavni suci nigdje nisu opravdali korištenje katoličke uzrečice tradicijom, većinskim katoličkim raspoloženjem ili besmislicama o predzidu kršćanstva. Umjesto toga, prionuli su banaliziranju kršćanske maksime tvrdnjom da je to ionako 'samo svečani ceremonijalni akt'. No u izdvojenom mišljenju suci Abramović i Kušan ustvrdili su da se radi o jasnom izričaju konkretne vjere te da je taj dio prisege protivan Ustavu. 'Uključivanje u sadržaj svečane prisege predsjednika Republike Hrvatske rečenice 'Tako mi Bog pomogao' protivno je načelu jednakosti svih vjerskih zajednica pred zakonom i načelu odvojenosti vjerskih zajednica od države', napisali su u izdvojenom mišljenju. ■

MIRELA AHMETOVIĆ

Želim moderan SDP

Ne mislim da trebamo radikaln zaokret ulijevo, no sramotno je da SDP nije prvi partner sindikatima i radništvu. Obnova SDP-a bit će rovovski posao, no toga se ne bojim

NAČELNICA Općine Omišalj na Krku MIRELA AHMETOVIĆ jedina je žena među petero kandidata za novog predsjednika, odnosno predsjednicu SDP-a na stranačkim izborima 26. rujna. Ključnim problemima stranke smatra to što se SDP udaljio od članova i građana te potpuni izostanak jasnih politika.

— Ako čovjeka s ulice pitate da nabroji deset SDP-ovaca koji su nešto korisno napravili za društvo u zadnje vrijeme ili da navede SDP-ove politike, sigurna sam da to nitko ne bi uspio. To je ključni razlog našeg poraza. I zato su osnovne stavke mog programa unutarstranačka konsolidacija i modernizacija politika. Treba uspostaviti komunikaciju s čitavim članstvom, a ne tek između tri-desetak ljudi na visokim pozicijama. Ekonomski program ne može se temeljiti na postavkama starim 30 godina. Stoga planiram okupiti ugledne akademske i poslovne stručnjake te formirati svojevrsnu vladu u sjeni, koja bi imala jasne stavove o svim temama. A građanima ćemo jasno reći kako nam je prioritet kvaliteta njihovih života – navodi Ahmetović na početku razgovora za Novosti.

Socijaldemokracija je gotovo posvuda u krizi. Možete li navesti konkretne socijaldemokratske odgovore na suvremene društvene probleme?

Unatoč krizi socijaldemokracije, postoje i svijetli primjeri, od Švedske do Portugala. I socijaldemokracija se mijenja. Danas nemamo samo klasično radništvo u tvornicama s tisućama zaposlenih. Imamo brojne radnike koji su samozaposleni poduzetnici koji stvaraju i otvaraju nova radna mjesta. Zbog njih, ali i svih ostalih, ne smijemo ići u pretjerano oporezivanje. Vremena su iznimno teška; stoga ne treba gušiti poduzetništvo, a nametima ubijati inicijative. Jasno, državna intervencija je potrebna za održavanje socijalne pravde i stvaranja jednakih prilika, pri čemu moramo osmisliti fine, napredne mehanizme, jer današnje hrvatsko društvo je sito grubosti iz državne administracije. Nadalje, najbolji odgovor za sve društvene probleme jest obrazovanje. I socijaldemokratska opcija uvijek tu nudi bolje odgovore. Kvalitetnije i brže ćemo spajati obrazovanje i tržište rada jer je to jedino efikasno i racionalno. Uz navedeno, iznimno je bitno zdravlje. Tu uslugu svi plaćamo i mora biti svima dostupna pod jednakim uvjetima. I bez muljaža. No, da bismo sve to platili, moramo imati snažni rast BDP-a i zato su potrebni poticaji poduzetnicima i investitorima. Nedopustivo je da SDP već nema sada odgovore na ta pitanja.

(Foto: Emica Elvedji/PIXSELL)

SDP se zadnjih desetljeća više obraća upravo srednjoj klasi i poduzetnicima, negoli lošije plaćenom i obrazovanom stanovništvu. Kako vi tu predstavljate diskontinuitet i smatrate li da je potreban zaokret ulijevo?

Ne mislim da trebamo radikaln zaokret ulijevo, no sramotno je da SDP nije prvi partner sindikatima i radništvu. Pitali ste me zašto HDZ-u dopuštamo da nam tu ulazi u prostor. HDZ radnike zastupa samo deklarativno – primjerice, od poreznih će reformi najviše profitirati oni s najvećim plaćama, a oni s najnižim nezamjetno. Zakon o radu relativno dobro čuva poziciju radnika, no činjenica je da je SDP zakazao utoliko što se nije suprotstavio njegovom raširenom kršenju. Na primjer, produžavanju ugovora na određeno vrijeme unedogled ili manipulacijama u vezi zapošljavanja preko agencija.

Lijeva javnost, međutim, upravo SDP-ovu reformu Zakona o radu i fleksibilizaciji tržišta rada drži jednim od većih krimena stranke?

SDP ima mnogo krimena, no osobno nisam sudjelovala u kreiranju tadašnjih SDP-ovih politika. Novo sam lice i vjerujem da mogu ponuditi potpuno nova rješenja. Čvrsto sam na strani radnika i njihovih prava, u mojoj glavi nema dileme između radnika i profita. Međutim, radnik nije samo onaj koji radi težak fizički posao. Moramo se obraćati svima koji žive od svog rada: medicinskim sestrama, nastavnici, obrtnicima, poljoprivrednicima, slobodnim umjetnicima...

Izjavili ste da vas ne zanimaju 'priče o ustašama i partizanima'. Zar lijeva stranka ne bi trebala imati čvrst stav o tim pitanjima?

I dalje stojim iza svoje izjave. Te priče ne donose kruh na stol niti jednog čovjeka. Svoj stav imam, no mislim da ga ne trebam iznositi; dopustite da si sama odredim teme kojima ću se baviti. Moja tema je recimo solidarnost, time ću se predano baviti.

Kandidirate za važnu društvenu funkciju te bi javnost trebala znati vaš stav o ovom pitanju.

Ako inzistirate, NOB je vjerojatno najsvjetliji trenutak povijesti čitavog ovog područja, pa i naše zemlje, dok je NDH vjerojatno najtamniji trenutak.

Dijete ste radnika iz Bosne i Hercegovine. Kako gledate na položaj manjina i, naročito, na antimanjinsku atmosferu u društvu?

U Primorsko-goranskoj županiji nikada me nitko nije gledao drugačije zbog mog prezimena, ovdje nije važno tko je koje nacionalnosti ili vjeroispovijesti. Pojedinci koji misle drugačije su marginalni. Ukupno gledajući, manjine su relativno dobro izborile svoju poziciju, ali ne i mogućnost života u svim krajevima. U svom programu zalažem se upravo za intervenciju države u nerazvijene regije. Žalosan je da još uvijek postoje srpska sela bez struje.

Građani srpske nacionalnosti nerijetko su izloženi verbalnom i fizičkom nasilju, doslovce ih se prebija na ulici?

Za to su odgovorni huškači među političarima. Politika može učiniti mnogo lošeg, ako dopusti ekstremnim skupinama da djeluju kako žele. Mislim da smo ipak na dobrom putu. Važni koraci učinjeni su u Kninu i Gruborima, vrijeme je da si nakon 30 godina pružimo ruke.

SDP pati od sve starijeg članstva. Na koji način mislite otvoriti stranku za mlade i kako ih privući?

Trebamo biti brži i pametniji od ostalih. Obnova SDP-a bit će rovovski posao, no toga se ne bojim. Nemam repova, nisam sudjelovala u klanovskim obračunima, a s 39 godina i sama spadam među mlade SDP-ovce. Na listi za općinsko vijeće dala sam priliku mladima, koji su se zahvaljujući tom povjerenju u SDP i u članili. Iskustva, dakle, imam.

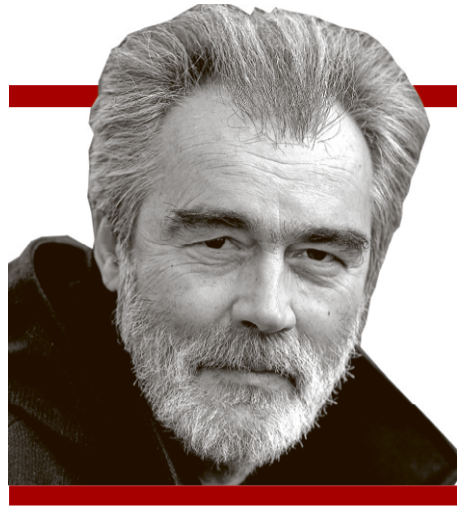
Za devastaciju SDP-a vjerojatno nije odgovoran samo Davor Bernardić, nego i prethodna rukovodstva?

Uvijek je najodgovorniji vrh organizacije, pa tako odgovornost leži i na prethodnom predsjedniku. No treba reći da smo na tu devastaciju svi prešutno pristajali – neki zbog fotelja, neki zbog izostanka hrabrosti. Posljedica je da se SDP zadnjih deset godina sveo na nekoliko ljudi bliskih predsjedniku stranke, a zaboravio na ostale. Zbog toga su mnogi napustili stranku.

Mnogi smatraju da je za besperspektivnost SDP-a uvelike odgovoran Zlatko Komadina. Dojam je da Komadina vlastiti utjecaj koristi za održavanje vlastite moći, a ne za dobrobit stranke i društva. Vi ste, međutim, izjavili da ćete 'uvijek biti u Komadininom taboru'?

Komadinin tabor? U SDP-ovom taboru i neću govoriti protiv niti jednog člana. Komadina nije korumpiran i kompromitiran. U čijem bi taboru trebala biti nego u taboru svog nadređenog? Na više sam izbora bila u taboru ZORANA MILANOVIĆA. Druga je stvar pitanje odgovornosti. S obzirom na to da je obnašao visoke dužnosti, svakako da na Komadini leži velika odgovornost. No, natječem se ja. Želim pobijediti na izborima i modernizirati SDP. Ako izgubim, bit ću najlojalniji suradnik vodstvu. Planiram biti i najaktivniji saborski zastupnik u obrani SDP-ovih politika i interesa građana koji su me izabrali, baš kao što sam dokazala u borbi protiv LNG terminala. ■

UVREDE &
PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Nastup ogorčenih roditelja, koji su u jednoj zagrebačkoj osnovnoj školi demonstrativno izvukli svoje djevojčice i dječake s prisilne nastave vjeronauka, po svemu je nalikovao akciji oslobađanja talaca. Zaista se i radi o očajničkoj bitki za dječje duše koje klerikalno ustrojena država nastoji kidnapirati

Bog i Hrvatići

KADA se crkve angažiraju na zaštiti društvenoga zdravlja, izlječenja obično bivaju smrtonosnija od bolesti. Terapije uznemiruju mnogo više od dijagnoza. Propisani lijekovi i postupci imaju nuspojave prema kojima se temeljna boljetica doimlje kao mačji kašalj. Nerijetko se dogodi da pacijent, nakon uspješne tretmana, izdahne tako što mu organizam doslovno puca od zdravlja, po svim šavovima.

U Crnoj Gori, na primjer, bolest u vidu dugogodišnje strahovlade MILA Đukanovića eliminirana je izbornom pobjedom Srpske pravoslavne crkve, pa će moćna vjerska organizacija – na čelu s mitropolitom AMFILOHIJEM RADOVIĆEM, duhovnim pokroviteljem eminentnih ratnih zločinaca – uz pomoć nekoliko marionetskih partija predvoditi rekuperaciju iznurena društva, privodeći ga, kako glase obećanja, sekularnim, demokratskim i građanskim vrijednostima, a posebno uvažavanju nacionalnih, vjerskih, seksualnih i drugih manjina. Već sada je prilično jasno kako će liječenje biti takvog karaktera i intenziteta da će mnogi naricati za zlatnim dobom vladavine bolesti.

S takvim klerikalnim iskorakom – kada vjerska institucija, premda to javno ne priznaje, postaje dio vladajućeg aparata, pa se neformalno konstituiraju i državna crkva i crkvena država – crnogorsko je društvo krenulo hrvatskim putem. Staza je odavno prokrčena, dobro utabana i opremljena odgovarajućom signalizacijom. Moglo bi se čak reći kako je crkveni doprinos političkoj pobjedi ujedno i jedini pokazatelj da će Crna Gora ostati vjerna ‘zapadnoj orijentaciji’, ukoliko na ‘zapad’ – čisto geografski – smjestimo i Hrvatsku, odnosno njezinu etnoklerikalističku koncepciju državnosti.

Da bismo to kratko ilustrirali, dovoljno je podsjetiti da je od četvorice dosadašnjih predsjednika i jedne predsjednice Republike Hrvatske, kompletna muška garnitura deklarirala svoja agnostička opredjeljenja, a svejedno su u državnim zakletvama krotko recitirali onu humorističku završnu sentencu – ‘Tako mi Bog pomogao!’ – dajući na taj način do znanja da je prostor unutar kojeg konzumiraju svoje ovlasti zapišan svetom vodicom, tj. ‘kršćanskim vrijednostima’, tj. interesima konkretne institucije, Katoličke crkve, koja rečene ‘vrijednosti’ zadaje i preko njih stabilizira svoju hegemonijsku ulogu.

Posljednja demonstracija te crkveno-državne prožetosti odvija se od početka nove školske godine, jer je nastava organizirana uz posebne propozicije i mjere zaštite zbog suzbijanja širenja zaraze koronavirusom. Jedna od tih mjera sugerira da za vrijeme nastave katoličkog vjeronauka – koji je, podsjetimo, izborni predmet, a u mnogim je hrvatskim školama, umjesto na početku ili na kraju, namjerno raspoređen usred nastavnog dana – djeca koja ga ne pohađaju ne bi smjela napustiti razred, već zajedno s ostalim učenicima ostati na satu i protiv svoje volje, kao i volje njihovih roditelja, usvajati vjeronaučno gradivo.

Združeni napor državne crkve i crkvene države uistinu je dojmljiv: uz onu fizičku, hrvatskim je školarcima osigurana i duhovna zaštita, i to bez izuzetka, dakle i za one koji u regularnim okolnostima, unatoč svim pritiscima (među koje spada i uglavljanje vjerske izobrazbe usred nastave), ne idu na vjeronauk. Uz nošenje maski, držanje propi-

Kardinal Josip Bozanić s učenicima VII. gimnazije u Zagrebu, 2014. (Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

sane distance i redovno pranje ruku, svima je zajamčeno i redovno pranje mozga, s tim da je briga o rukama prepuštena samim đacima, dok je higijena mozga u nadležnosti sistema. Ili, najtočnije: da se djeca ne bi zarazila Covidom-19, bit će zaražena zdravim katoličanstvom.

Osim što je riječ o eklatantnom slučaju silovanja, i to uz masovni defile počinitelja i žrtava, imamo posla s klasičnim primjerom brige za zdravlje gdje je prevencija ubitačnija od bolesti. Potrebno je samo imati na umu stvarne domete školske religijske poduke, naime činjenicu da vjeronauk u izvedbi Katoličke crkve može pridonijeti duhovnoj i moralnoj ravnoteži mlade osobe otprilike koliko i Amfilohije Radović demokraciji.

Prema svim raspoloživim podacima, koronavirus je izrazito blagonaklon prema maloljetnicima: većina onih koji se njime zaraze niti ne osjete simptome, a u najgorim ih slučajima blaga temperatura trese dva ili tri dana i gotova priča. No kada djeca, protivno svojoj volji i volji njihovih roditelja, bivaju inficirana katoličkom propagandom i pridruženim dogmama, pogotovo ako je ta infekcija osnažena sistematičnošću neumoljiva školskog drila, posljedice se znaju osjećati čitav život.

Napokon, svi smo svjedoci dozlaboga bolesna ponašanja priličnoga broja odraslih osoba zaraženih etnički mutiranim katoličanstvom, kada se svim silama upinju vjeronaučno gradivo utvrditi kao normu za čitavo društvo – od podobne forme obitelji, preko zabrane abortusa i sotoniziranja homoseksualaca, pa do nametanja obaveznog ‘izbornog’ vjeronauka – uključujući groteskne agnostike koji u predsjedničkoj zakletvi zazivaju Božju pomoć. Prema tome, nema sumnje da bi svakome đaku podlijevanje Covidu-19, makar i uz trodnevnu vrućicu, bio čisti spas od užasa koji uzrokuje crkveno-državna metoda navodne borbe protiv Covida-19. Ovo drugo se tek u nijansama razlikuje od nasilnog pokršćavanja.

Zbog toga ne čudi što je nastup ogorčenih roditelja, koji su u zagrebačkoj Osnovnoj školi Ivana Meštrovića demonstrativno izvukli svoje djevojčice i dječake s prinudne nastave vjeronauka, po svemu nalikovao akciji oslobađanja talaca. Zbilja se i radi o očajničkoj bitki za dječje duše koje klerikalno ustrojena država nastoji kidnapirati. Ostaje krepka pouka da živimo u zemlji u kojoj se za minimum individualne slobode i prava na različitost treba boriti gerilskim metodama.

Ono što u ovoj priči, kao i mnogima što su joj prethodile, uistinu plijeni jest nezasićenost Katoličke crkve u podređivanju društva svo-

jim ideološkim i materijalnim aspiracijama, svakako ohrabrena spoznajom da je izvršna vlast itekako spremna funkcionirati kao svjetovna podružnica Kaptola. Nedavno su, primjerice, novinari otkrili da je od 58 milijuna kuna koliko je kroz četiri godine Ministarstvo regionalnog razvoja izdvojilo u sklopu ‘Programa ulaganja u zajednicu’, čak 53,2 milijuna dodijeljeno crkvama, a samo 4,8 milijuna svima ostalim koji su se javljali na natječaj za sredstva primarno namijenjena sanaciji i obnovi škola, vrtića, bolnica, kazališta... Budući da iz nadležnoga ministarstva novinarima nisu htjeli otkriti ni imena članova povjerenstva koje odlučuje o raspodjeli novca poreznih obveznika, jasno je očitovan konspirativno-mafijaški ugođaj uz koji se, na direktnu štetu zajednice, financijski opslužuju ‘kršćanske vrijednosti’.

KADA je prije neki dan pravobraniteljica za djecu HELENCA PIRNAT DRAGIČEVIĆ upozorila da se u mnogim školama vjerski sadržaji prakticiraju i izvan nastave vjeronauka, recimo prilikom održavanja školskih priredbi, što ona smatra neprihvatljivim, premijer ANDREJ PLENKOVIĆ prijeko je uzvratilo da on tu primjedbu ne razumije, da je ‘to naša praksa, tradicija i identitet’, te da ‘bi bilo zaista neobično da u zemlji gdje ima toliko vjernika, toliko katolika, da sada najednom nigdje ne bude ničega’.

Ovisno o potrebama, predsjednik Vlade čas preuzima ulogu bankomata, a čas ministranta, no razina drske ignorancije i bezobnoga laganja sve je vrijeme na tako visokom nivou da će provoditelji političke volje smrknutog bradonje iz manastira Ostrog, dok budu prodavali magle o sekularizmu, demokraciji i multikulturalnosti, od njega štošta moći naučiti. U odnosu na ‘zapadni’ uzor, trebat će tek katoličku zamijeniti pravoslavnom varijantom državnosti.

Što se najmlađih žrtava takvog projekta tiče, najbolje bi bilo da nebesa budu darežljiva i upriliče eksploziju virusa u obrazovnom sustavu. Nasisati se korone, maknuti od škole, skloniti u samoizolaciju i koristiti svaku priliku za sabotazu elektronski organizirane nastave, to je najbolje što hrvatski školarac danas može učiniti za svoje mentalno zdravlje.

Bog čuva Hrvatsku, a Covid-19 djecu – i od jednog i od druge. ■

ANTONIO ŠIBER Boras je samo manifestaci- ja trulih trendova u akademskej zajednici

Sveučilište i akademija glavna su ishodišta sveukupnog društvenog poltronstva i konformizma. Tome doprinosi i izrazito sumnjiv protok novca prema Sveučilištu, kao i ne-transparentno javno financiranje znanosti. U tome ogromnu ulogu ima kvarno djelovanje Hrvatske zaklade za znanost koja je jedini izvor javnih sredstava za istraživanje

ZNANSTVENIK ste širokih interesa, zaposlen na Institutu za fiziku, koji društveno tkivo raščlanjuje na molekule i atome kako bi dobio supstancu aktualiteta, ako treba i onog duhovnog, čime se bavite u tekstovima na svom blogu. Što nam govori činjenica da su učeni pojedinih osnovnih škola prisiljeni sjediti na satu vjeronauka premda ga ne pohađaju?

Bavim se teorijskom fizikom, a zadnjih petnaestak godina istražujem uglavnom viruse. Treba dakle osvijestiti da se svako istraživanje odvija u društvenom kontekstu i o njemu je ovisno, posebno zato što se znanost danas zlorabi u najrazličitijim situacijama, pri čemu se koristi i kao izlika za političku pragmu i razna pogodovanja. Tako je i s vjeronaukom u doba korone, iako problem vjeronauka u školi nije kod nas od jučer. Prvašiće je na prvi dan škole u brojnim učionicama dočekao križ – radi se dakle o starom normalnom. Odgovornost za to je prvenstveno na politici, Crkvi, nastavnicima i upravi škola, ali ne samo na njima, već djelomično i na roditeljima kojima je takvo što uglavnom normalno. To da u nekim školama sva djeca – i ona koja su ga upisala i ona koja nisu – slušaju vjeronauk, neugodno podsjeća na prisilno pokrštavanje pod izlikom provođenja epidemioloških mjera. Ponekad zamišljam kako sve to izgleda u školama, zamišljam da djecu učim o nuklearnim procesima u zvijezdama, o nastanku teških atomskih jezgara ili o DNA molekulama, genima i proteinima, a na sljedećem satu im dođe tip, inače sindikalni povjerenik, koji im priča kako mu je neraspadnuti svetac rekao da ne bi trebao nositi preuske majice.

Groteskno natjecanje u učenosti

Iako pandemija koronavirusa očito ide na ruku Crkvi, koja je na nedavnom Vladinom natječaju za projekt ‘Program ulaganja u zajednicu’ od mogućih 20 dohila čak 17,7 milijuna kuna, istraživanje Zadarske nadbiskupije u isto vrijeme pokazuje da 42 posto učenika od 15 do 19 godina ide na vjeronauk isključivo zbog pritiska obitelji. U vrijeme proračunskih lomova i bedepeovskih padova, u što vjerovati?

Nije uopće važno idu li učenici na vjeronauk zbog pritiska obitelji jer škola općenito u toj dobi nije pretjerano popularna. Nije važno čak ni to vjeruje li tko ili ne, najvažnije je to da je u školi žigosan kao pripadnik pastve i da time daje svoj doprinos povlaštenom položaju Crkve i svećeničkog staleža u društvu. Cilj je naučiti svoju pastvu da se pravilno izjašnjava po pitanju pripadnosti. Vjeronauk zato nije predmet kao ostali školski predmeti, on je identifikacijski pritisak kojim se Crkva koristi i čemu nije mjesto u školi. Kod nas se neki katolici zgražaju nad porukama koje biskupi šalju i njihovom uplitanju u obrazovanje i politiku, a istovremeno protestiraju i plaču jer isti ti biskupi ne žele krizmati njihovu djecu kad izostanu sa školskog vjeronauka. To je talačka potreba za ‘ispravnim’ identitetom i pripadanjem. U ovo vrijeme proračunskih lomova i, kako kažete, bedepeovskih padova, možemo biti sigurni u to da će Crkva i dalje dobivati slasne komade proračuna jer je njihova preporuka i na ovom i na onom svijetu neprocjenjiva. Kako bismo, jadni, bez toga bili spašeni?

Na svom blogu ‘Konstrukcija stvarnosti’ društvenu patologiju opisujete često stihovima ili pjesmom uz gitarsku pratnju. Na što se referirate u stihovima pjesme koja nosi naslov ‘Živimo u vremenu La Fontaineovih basni’?

Referiram se na aktualno vrijeme najjadnijeg oportunitizma, himbenosti, lažljivosti i truleži malograđanskih vrijednosti i društvenog ugleda, pogotovo kod nas. Nisam u tome pretjerano originalan, radili su to prije mene i ARSEN DEDIĆ, BRANIMIR ŠTULIĆ i mnogi drugi. Svaka je tóga kod nas carevo novo ruho kojem narod kliče, sve je časno ordenje od pozlaćene plastike, a ljudi koji ih nose na strateškim su mjestima posvuda: na sveučilištima, sudovima, u politici, crkvama, a stalno su i na televiziji. Uistinu živimo u vremenu LA FONTAINEOVIH basni, kad cvrčke izgledaju obični mravi, kad su tupavi magarci besramno glasni, a za sve one koji ne revu s njima i vrlo opasni. Naše je vrijeme, doduše, mnogo ružnije jer u njemu nema nikakve poetike ni šarma pa čak ni onog lafontaineovski ironičnog. Mi smo se naviknuli na najgore gadosti, na zločince i podrepaše koji postadoše ugledni građani, a sve u ime demokracije i nacije, jer je baš tako u svim najnormalnijim zemljama svijeta, kako nam rekoše s televizije.

Vratimo se vašem interesu za istraživanje virusa. Hoće li aktualna distanca među ljudima evolucijski proizvesti nove osobine koje će krasiti neke nove generacije ili će buduće cjepivo, zasad još nedovoljno istraženo, dovesti do nove znanstvene revolucije?

Kao fizičara, mene virusi zanimaju kao mogući evolucijski stadij između neživog i živog svijeta. Zanima me kakvi ‘zupčanci’ pogone te strojeve, kakva je mehanika njihovog sastavljanja i ulaska u stanice, kako sve to ovisi o uvjetima u okolini, o slanosti, kiselosti i vlažnosti. Mnogo od onoga čega smo se u vezi s pandemijom naslušali u zadnje vrijeme izravno slijedi iz fizike. Na primjer, sigurna udaljenost od dva metra o kojoj obično govore epidemiolozi može se izračunati iz putanje kapljica izbačenih govorom ili kihanjem odnosno horizontalne udaljenosti koju te kapljice prevale prije nego što ih tlu privuče gravitacijska sila. Razlika između aerosolnog i kapljičnog prijenosa bolesti također je stvar fizike, rekao bih aerodinamike sitnih, aerosolnih kapljica koje ne padaju na tlo nego ostaju satima u zraku. Mogućnost opstanka virusa u tim mikroskopskim kapljicama određuje može li se on prenositi aerosolom. Proizvodnja cjepiva neće dovesti do znanstvene revolucije – to je prvenstveno tehnološki problem. Cjepiva će ili biti ili ga neće biti ili će pak biti slabo učinkovito, ovisno o varijabilnosti virusa. Ne namjeravam podcjenjivati njegovu važnost – mnogo bolje bi bilo da cjepiva bude, ali premalo se govori o niskoj razini opće javnozdravstvene skrbi za građane, pogotovo za one siromašne i teško bolesne. I s cjepivom i bez njega svijet će nastaviti dalje, skoro sigurno posve jednako kao i ranije, do neke iduće pandemije koja je sasvim izvjesna. Prošlo je sto godina od pandemije španjolske gripe. Tadašnje su okolnosti u mnogo čemu sličile današnjima i sve se to brzo zaboravilo i nastavilo po starom. Virus španjolice ostao je u populaciji, a njegovi ‘potomci’ pojavljuju se u varijantama gripe i danas.

Mnogo je proturječnih izjava koje nam različiti znanstvenici i epidemiolozi već mjesecima serviraju u vezi koronavirusa,

sa, a primjetno je i da konstantno revidiraju svoje stavove. Recimo, najprije su govorili da se i mladi moraju čuvati jer i oni mogu završiti na respiratoru, a onda znanstvenik Ivan Đikić izjavljuje da se mladi ne trebaju bojati korone. Molekularni biolog Gordan Lauc nedavno je kazao da se bolje zaraziti sada nego na jesen jer je virus ljeti navodno blaži, no aktualno stanje u bolnicama ga demantira...

Iako dobro poznajem svoju struku i znanstvenike, meni je ipak u doba ove epidemije bilo najzanimljivije gledati groteskno natjecanje u učenosti, to nadmetanje u tome tko će nas od svih tih znanstvenih veličina spasiti, pa ima čak i onih koji javno i u milijunima prebrojavaju živote koje su dosad spasili. Svakih pet minuta bombardirani smo novim najvažnijim vijestima o virusu koje nam ozbiljnih lica prenose naši ugledni znanstvenici. Što bi se tu još moglo dodati? U svoje je to jagmi znanost još jednom izgubila na vjerodostojnosti. Kako možete vjerovati sveprisutnim članovima Vladinog znanstvenog savjeta za korona-krizu koji se istovremeno prijavljuju na posebno formuliran natječaj Hrvatske zaklade za znanost za istraživanje virusa na kojem dobiju javna sredstva za svoje privatne laboratorije? Kako možete vjerovati uglednim znanstvenim i liječničkim mesijama koji po političkom nalogu izjave ljetos da smo pobijedili koronu?

Kako ste doživjeli zagrebačku paradu antivaksera protiv nošenja zaštitnih maski, održanu pod nazivom ‘Festival slobode’, koju su pohodila lica s krajnje desnice?

Od desnice koja se tamo pojavila teško se i može očekivati nešto mnogo pametnije osim povezivanja s antivakserima. Bilo bi to donekle zabavno da nije opasno. Zanimljiva mi je i ideja te navodne slobode nošenja maski u sveopćoj poniznosti pred nacijom i Crkvom koja je njihov politički program. Bilo je tamo izgleda i pojedinaca koji zastupaju drukčije političke stavove. Nezadovoljstvu tih ljudi su pridonijeli i znanstvenici i liječnici i njihov snishodljiv odnos prema vlasti te spremnost da za koji srebrnjak i pljesak gomile glume ‘znanstveno’ opravdanje čega god treba. Iskreno, da od svih znanstvenika znam samo za one koji se kod nas u zadnje vrijeme pojavljuju na televiziji, ni ja ne bih vjerovao u znanost.

‘Suživot s virusom’

Neke saborske glave, poput one Mira Bulja, zalažu se za upućivanje vojske na državne granice radi zaštite lokalnog stanovništva koje migranti navodno napadaju i uništavaju im imovinu. U ovoj zemlji je, čini se, stabilan samo ritam huškanja: jednom je ono usmjereno prema Srbima, drugi put prema pravima žena i seksualnih manjina, potom migrantima itd.?

To nije samo naš izum, to je prilično univerzalan i drevan recept uz kojeg su kod nas na meti često Srbi, u Srbiji često Hrvati, skoro posvuda Romi i migranti. Militarizacija društva je tipično domoljubno rješenje svih mogućih problema pa je tako i vojska ‘rješenje’ za migrante. Strah od neprijatelja ujedno proizvodi i obožavanje onih koji nas ‘brane’, bili oni i najgori zločinci. Tako smo svjedočili i stvaranju ratne atmosfere u fazama ove pandemije, neprijatelj je bio virus i govorilo se o ‘ratu protiv korone’, o nogo metu i domoljubnim navijačima, pjevale su se domoljubne pjesme s balkona, a liječnici i stožer slavljani su kao spasitelji. Svemu je tome pridonijela, naravno, i naša javna

To da u nekim školama sva djeca – i ona koja su ga upisala i ona koja nisu – slušaju vjeronauk, neugodno podsjeća na prisilno pokrštavanje pod izlikom provođenja epidemioloških mjera

dalekovidnica na kojoj se govorilo samo o domovinskom ratu protiv koronavirusa i o ‘suživotu s virusom’, što podsjeća na sintagmu ‘suživot sa Srbima’.

Kritizirate i sveučilišnu i akademsku zajednicu – jednom ste napisali da je Sveučilište u Zagrebu odavno mrtvo. Govori li tome u prilog i najnovije otkriće da je rektor Damir Boras za tvrtku Opis film izdvojio 198.750 kuna javnog novca za namjenski film ‘Počasni doktori Sveučilišta u Zagrebu’, koji je režirao njegov posebni savjetnik za kulturu Jakov Sedlar, čija je pak tvrtka Oluja film lani financirana s 274.750 sveučilišnih kuna za film o hrvatskim sportskim legendama. Ima li nade za takvo sveučilište i općenito za obrazovanje?

Sveučilište i akademija glavna su ishodišta sveukupnog društvenog poltronstva i konformizma. Kod nas čak ima pojedinaca koji javno dižu glas protiv rektora BORASA, dok istovremeno u vlastitim fakultetskim vijećima prešućuju najgore zloporabe ovlasti i moći zato što znaju da im napredovanje i financiranje ovisi o volji klika i lokalnih moćnika i o tome da zašute kad treba. Sve mu tome doprinosi i izrazito sumnjiv protok novca prema Sveučilištu koji ste spomenuli, kao i netransparentno javno financiranje znanosti koje je u korijenu mnogih zala koja sam ranije spomenuo. U tome ogromnu ulogu ima kvarno djelovanje Hrvatske zaklade za znanost koja je jedini izvor javnih sredstava za istraživanje i na čijem se čelu nalazi isto vodstvo već više od sedam godina. Neki su se od tih ljudi navukli na moć koju imaju i koju zapravo nitko ne kontrolira. Naša znanstvena zajednica uglavnom oportunistički i u sav glas o svemu tome šuti jer znaju da im je tako povoljnije i da će, ako budu umiljati, možda uloviti kakvu mrvicu. Kod nas nije problem Boras, on je samo manifestacija trulih trendova u akademskoj zajednici. Kad Boras jednom ode, pitanje je samo tko će biti Boras poslije Borasa.

Koliko je teško popularizirati znanost u zemlji u kojoj se kupuju državni ispiti, a poslovi se dodjeljuju po stranačkim, rođaćkim i kumskim interesnim linijama? Ne znam. Popularizacijom znanosti i osobno sam se jedno vrijeme bavio, ali pomalo posustajem i sve mi se više čini da sama znanost malo koga zanima i da je svatko zlorabi kako mu se prohtije. Danas se sve kupuje i sve je na prodaju, pa i znanost. Ali prije svega su na prodaju ljudi. ■

Rent-a-crkva

Premda Hrvatska pravoslavna crkva nije registrirana kao vjerska zajednica, njeno vodstvo je preko neprofitne organizacije Hrvatska pravoslavna zajednica iznajmilo prostorije u Zagrebu gdje su se počela održavati bogoslužjenja uz podršku radikalnih hrvatskih nacionalista

PRIJE nekoliko mjeseci u Domjanićevoj ulici, u širem središtu Zagreba, neprofitna organizacija nazvana Hrvatska pravoslavna zajednica otvorila je prostor za bogoslužjenja koja u ime Hrvatske pravoslavne crkve vodi arhiepiskop HPC-a, Bugarin ALEKSANDAR RADEEV IVANOV.

HPZ je kao udruga registriran 2017. godine, ali nakon osnivačke skupštine, barem sudeći po registrima koji se vode u Ministarstvu financija i Ministarstvu uprave, HPZ se do danas nije ponovo sastao premda je po statusu obavezan svake godine održati skupštinu. Prema dokumentima HPZ-a, udruga je osnovana s ciljem 'revitalizacije Hrvatske pravoslavne crkve nestale u Drugom svjetskom ratu te duhovnog razvitka i unapređenja kvalitete života – pojedinaca kroz učenje o pravoslavlju kao takvom'. Iza ove pravne formulacije krije se želja dijela građana, uglavnom radikalnih hrvatskih nacionalista koji nemaju nikakve veze s pravoslavljem, da preko autokefalne pravoslavne crkve u Hrvatskoj, nalik na HPC koji su za vrijeme Drugog svjetskog rata formirali ustaše u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, razjedine srpsku nacionalnu zajednicu i oslabe Srpsku pravoslavnu crkvu. Poput poglavnika ANTE PAVELIĆA, koji je u tu svrhu angažirao ostarjelog arhiepiskopa jekaterinskoslavskog GERMOGENA, a koji je spas od bijega iz Sovjetskog Saveza pronašao u manastiru Hopovo na Fruškoj Gori da bi ga u vrijeme najvećeg stradanja pravoslavaca na teritoriju NDH 1942. godine imenovao patrijarhom HPC-a (na kraju je ipak bio mitropolit), tako su i oni svog arhiepiskopa pronašli izvan granica Hrvatske, u Bugarskoj.

Ivanov iza sebe ima svećeničkog staža u Bugarskoj pravoslavnoj crkvi. Kako se našao

Aleksandar Radoev
Ivanov u društvu Marka
Juriča (Foto: Tomislav
Miletić/PIXSELL)

u Zadru gdje je upoznao pokojnog IVU MATANOVIĆA, osvjedočenog ljubitelja ustaške ideje i pokretača obnove HPC-a, nije poznato. Prema jednim tvrdnjama, Matanović ga je pozvao k sebi, prema drugima je prodavao sličice sa svecima na zadarskim ulicama pa su se tako upoznali. Kako bilo, Matanović 2010. osniva Udrugu hrvatskih pravoslavnih vjernika preko koje želi registrirati HPC

kao vjersku zajednicu. Kako bi u tome uspio, bilo je potrebno da udruga funkcionira najmanje pet godina i da ima najmanje 500 popisanih vjernika. Međutim, prije dvije godine Ministarstvo uprave odbacilo je njihov zahtjev. Ivanov, koji se predstavlja kao arhiepiskop Aleksandar, kaže za Novosti da su oni vjerojatno jedina vjerska zajednica koja je morala predočiti tako detaljan popis. — Oni su nas tražili 500, a mi smo im dostavili 650 potpisanih vjernika. U negativnom rješenju zamjerka je bila da neki od potpisanih nemaju OIB. Istina je, ima šest takvih potpisa, ali se radi o Hrvatima pravoslavcima iz, primjerice, Crne Gore koji kao strani državljani nemaju OIB. Preostalih 644 su imali OIB-e. Ministarstvo se trebalo izjasniti u roku od 30 dana, a izjasnili su se za 32 mjeseca, znači za tri i pol godine – tvrdi Ivanov.

Registraciju su tražili preko spomenute Udruge hrvatskih pravoslavnih vjernika, koja je 2017. godine – nakon inspekcijskog nadzora – likvidirana jer nisu održali skupštinu u razdoblju dvostruko dužem od predviđenog. Zbog svega ovoga, cijeli slučaj je

završio na Upravnom sudu. Postupak, kaže Ivanov, još uvijek traje. Što se tiče prostora, Ivanov kaže da se radi o privatnim prostorijama koje je HPC iznajmio. O tome tko ga plaća, po kojoj cijeni i tko je vlasnik, Ivanov, koji još uvijek nije hrvatski državljanin, ne želi govoriti.

U MEĐUVREMENU je i ono malo djelovanja HPC-a bilo obilježeno međusobnim svađama i incidentima. Liturgije su se održavale na više mjesta – od Pakošтана preko kapelice u Zadru i zagrebačke Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana do groblja na Miroševcu gdje je Ivanov vodio parastos Germogenu koji je nakon oslobođenja 1945. godine osuđen na smrt. Ivanovu u pravilu u njegovim bogoslužjenjima društvo čine tipovi poput MARKA JURIČA, novinara protiv kojeg je DORH podnio kaznenu prijavu zbog govora mržnje prema pripadnicima srpske zajednice. Podsjetimo, Jurič je u siječnju 2016. u eteru Z1 televizije pozvao majke s djecom koje prolaze kraj pravoslavne crkve na zagrebačkom Cvjetnom trgu da pripaze 'da ne bi netko s nožem istrčao i obavio svoj krvavi četnički pir'. Čest gost na simpozijima HPC-a, koji s pravoslavljem nemaju nikakve veze, bivši je saborski zastupnik ŽELJKO GLASNOVIĆ, koji ne skriva svoje simpatije prema ustaškom pokretu. Tu su i ministar s najkraćim stažem u povijesti Hrvatske MIJO CRNOJA, potom dugogodišnji čelnik Hrvatske matice iseljenika ANTE BELJO... Kako funkcionira HPC ilustrira i tzv. 'Veliko posvećivanje vode povodom blagdana Bogojavljanja', koje je prije tri godine, na pravoslavni Badnjak održano ispred crkve Preobraženja Gospodnjeg u Zagrebu. Tada je Jurič, nakon psovke 'Gospodo odjebite' i zahtjeva za stvaranjem novog hrvatskog čovjeka, predao mikrofon Ivanovu koji je posvetio vodu.

Jedno od obilježja rada su i sukobi unutar skupine. Ivanov nije dugo izdržao s Matanovićem, jer je ovaj – kako je kazao – tražio da HPC pređe kod pape, što je za njega bilo neprihvatljivo, pa se obratio nekanonskoj Europskoj pravoslavnoj crkvi u Parizu od koje je dobio ukaz da HPC postane autokefalna crkva, a sam je postao arhiepiskop. Negdje u to vrijeme pojavio se i stanoviti ANDRIJA ŠKULIĆ koji se također predstavljao kao arhiepiskop HPC-a Bonifacije, a oko HPC-a se motao čak i pop MBOMO iz Kameruna. Ovaj HPC je pak kanonsko naslijeđe vukao od nekakve Bjeloruske pravoslavne crkve sa sjedištem u brazilskom Sao Paulu.

Ivanov ima jasnu agendu: optužuje SPC za ekskluzivitet u Hrvatskoj, tvrdi da sve pravoslavce u državi želi predstaviti kao Srbe, da im ne dopušta ulazak u crkve jer se ne izjašnjavaju kao Srbi, da je Hrvatska pravoslavna crkva postojala prije dvjesto godina kao crkva hrvatskog kraljevstva, da ju je priznala većina pravoslavnih crkava u vrijeme Drugog svjetskog rata, da u Hrvatskoj žive isključivo politički Hrvati i tome slično. Premda je veza s HPC-om iz vremena NDH očita (Matanović je u amblemu HPC-a najprije ucrtao zemljovid NDH, a Ivanov služi parastose na Bleiburgu), kao i sklonost simpatizera ustaštva koji na Facebooku HPC-a otvoreno pozdravljaju sa 'Za dom spremni', Ivanov se ne želi izjasniti o tom pitanju, tvrdeći da ga politika i ustaški pozdrav ne zanimaju.

— Na našim stranicama i materijalima neće vidjeti ništa slično. U tuđe komentare ne ulazim. To morate pitati autore. Mi se bavimo samo crkvenim stvarima i poviješću. O tome možemo razgovarati. Pozdrav 'Za dom spremni' nisam nikad koristio niti ću koristiti, baš kao ni druge pozdrave iz totalitarnog vremena – zaključuje Ivanov. ■

Prostori Hrvatske
pravoslavne crkve
u zagrebačkoj
Domjanićevoj ulici

UGOVOR
S ĐAVLOM

Marxism for Dummies

PIŠE Boris Dežulović

*Konzumove
blagajnice plaćale
su Todorici
leasing dvadeset
četiri metra dugačke
jahte Riva 85 Opera,
i ekskluzivno
lovačko oružje kod
austrijskog Fanzoj
Jagdwaffen &
Ribohunta, i safarije
i prepariranje
nesretnih životinja,
pa čak i jebenu
koncesiju za plažu
njihove Ville Castello
u Medveji*

ISPALA je na kraju lekcija iz osnova marksizma. Usuprot popularnom libertarijanskom mišljenju o uspješnim poduzetnicima koji sa svojim parama mogu i smiju raditi što ih je volja, ispalo je da za početak a) – to uopće nisu njihove pare.

Nema b), nema c), nema d). Samo a) – to uopće nisu njihove pare.

IVICA TODORIĆ s obitelji – a o njemu je, jasno, riječ, o kome drugome? – doslovno je, eto, svoje dupe na zahodskoj školjci presvučenom zmijskom kožom hladio na račun hiljada potplaćenih prodavačica iz svoga golemog trgovačkog lanca. Ono što je vama izgledalo kao kasa u Konzumu, bio je zapravo privatni bankomat obitelji Todorić. Ne kažem, i drugi uspješni poduzetnici hlade dupe na zmijskoj koži na račun hiljada svojih potplaćenih radnika – najzad, ta je pretpostavka sam temelj kapitalističkog poretka – ali drugi uspješni poduzetnici zahode od zmijske kože plaćaju iz dividendi, plusom iz bilanci svojih kompanija, onim popularnim MARXOVIM viškom vrijednosti: najzad, upravo zbog toga njihovi radnici i jesu potplaćeni.

Ivica Todorić, međutim, uopće nije imao taj višak.

Cijelu jednu milijardu kuna – koji milijun više-manje, nije se u Kulmerovim dvorima nikad gledalo u kunu – Ivica Todorić je za sebe i obitelj izvukao iz svoje goleme kompanije, a o opsegu te zadivljujuće operacije dovoljno govori činjenica da spis Županijskog državnog odvjetništva u tom predmetu zauzima više od osamdeset hiljada stranica, desetak puta više od cjelokupnog opusa FJODORA MIHAJLOVIČA DOSTOJEVSKOG, da je optužnica ispisana na gotovo pet stotina stranica – da, baš kao Mihajlovičev Zločin i kazna – i da je samo na pripremu sudskog procesa do danas potrošeno milijun i pol eura.

Milijardu kuna – čitamo u tom debelom hrvatskom bildungsromanu – vlastelin Todorić je sebi, kćeri, sinovima, zetu, nevjestama, kumovima i prijateljima razdjelio isplaćujući nezarađene dividende i prebacujući na kompaniju privatne kredite i troškove. Stotinu dvadeset tri milijuna kuna, recimo, prebacio je na svoj privatni račun samo da podmiri kredit za kupovinu Kulmerovih dvora, još četiri-pet milijuna platio je ekskluzivnoj londonskoj tvrtki Stephen Ryan Design & Decoration za projekt uređenja interijera zahodskim daskama obloženim zmijskom kožom, kristalnim lusterima, raznobojnim jastučićima i zlatnim slavinama – kao da su ga radili MARKO GRUBNIĆ i MAJA ŠUPUT na Red Bullu i metamfetaminima – a ostalo je i nešto sitnog za obiteljska druženja, poput recimo troškova privatnog koncerta kojega je u kicoški namještenom dvorcu na bregu za Glembayeve iz Zmijavaca održala NINA BADRIĆ.

U svemu milijardu kuna, drugovi i drugarice, Todorići su potrošili na svoje sitne, trivijalne malograđanske živote, pažljivo pri tom skrivajući i zamećući trag nezakonito izvučenog novca. Da bi, eto, hrvatski

kmetovi s podnožja brega bolje razumjeli narav kapitalizma i na ovom zgodnom primjeru shvatili Marxovu prvobitnu akumulaciju kapitala, novac za fćfirčke hirove Todorićevih, kako vidimo, nije bio čak ni onaj višak akumuliran rezanjem troškova s lijeve strane bilance, recimo bijednim plaćama za hiljade obespravljenih blagajnica i skladištara: to kmetovi ne samo da već razumiju, nego smatraju i legitimnim pravom feudalca. U njihovom svijetu, oni ionako ne zarađuju svoju plaću, već im je dijeli gazda iz svog džepa.

U ovom bogato ilustriranom primjeru, međutim, nije čak ni to. Pare za zahode sa zmijskom kožom, lustere, jastučice, zlatne slavine i Ninu Badrić bile su nepostojeće

Glembay iz Zmijavaca
– Ivica Todorić (Foto:
Jurica Galoić/PIXSELL)

pare, dugovi koje je vraćala kompanija, ergo novac koji je izravno oduzet od njenih radnika. Londonski dizajneri i Nina Badrić svoj su novac dobili: što se njih tiče, slučaj Todorić ne postoji. Postoji samo za blagajnice i skladištare, vozače i ostale zaposlene, njih pedeset hiljada, koji su radosno nadoknadili njihovih četiri-pet milijuna kuna, kao i svih ostalih milijardu. Ili, ako je kmetovima tako lakše razumjeti, dvadesetak hiljada po glavi. U tom stvarnom, fizičkom svijetu, naime – u stvarnoj, fizičkoj Hrvatskoj – gazda ne zarađuje svoju dividendu, već mu je dijele radnici iz svog džepa.

Zato je valjda ova lekcija iz osnova marksizma i ilustrirana tako banalnim slikama i primjerima. Zimovanja u St. Moritzu i ljetovanja na Ibizi, obiteljska putovanja u New York, Pariz ili Dubai, privatni charter letovi s Lunajetsom, ludovanja za Instagram luksuznim dućanima Louis Vuittona, Christiana Louboutina, Chanela, Prade, Dolce, Valentina, Smart SRL ili Ermenegildo Zegna, i ostala bogataška preseravanja iz klajnburškog kataloga: Konzumove blagajnice plaćale su Todorici i leasing dvadeset četiri metra dugačke jahte Riva 85 Opera, i ekskluzivno lovačko oružje kod austrijskog Fanzoj Jagdwaffen & Ribohunta, i safarije i prepariranje nesretnih životinja, pa čak i jebenu koncesiju za plažu njihove Ville Castello u Medveji!

Razumije se, prije samo par godina te iste slike bile su ilustracije uspjeha. Hrvatskim

kmetovima bilo je, rekoh, savršeno prirodno da TUĐMANOV Glembay s obitelji uživa u nepojamnom luksuzu dok mu blagajnice za par hiljada kuna plaće čiste snijeg oko Konzumovih dućana. To je sama suština kapitalizma: koji kurac bi netko pokretao biznis i gradio multinacionalni koncern ako će pola od svoje milijarde viška podijeliti radnicima, da ih iznenadi s po, recimo, deset hiljada kuna za Božić? Koji je smisao? Pa nisu oni zaradili tih deset hiljada. Nisu zaradili ni one tri i pol hiljade kuna plaće: on im ih je dao. Da nije bio tako velikodušan, na kraju godine bi imao, samo trenutak da izračunam, dakle još barem dvije milijarde. Dvije milijarde svojih privatnih para razdjelio bi Todorić blagajnicama svake godine, pa može valjda jednu potrošiti na sebe, djecu i zahodske školjke presvučene zmijskom kožom.

ISPALO je, međutim, da genijalni biznismen Ivica Todorić i nije baš bio toliko genijalan. Konačno, ni prvi ni posljednji. U običnoj lekciji, međutim, takav bi poduzetnik sakrivao gubitke i frizirao godišnje financijske izvještaje samo zato da mu kompanija uopće opstane na nemilosrdnom onom, kako se zove, slobodnom tržištu. Kako se Hrvati, međutim, tek uče kapitalizmu, njihova je lekcija više iz Capitalism for Dummies: njihov gazda nije sakrivao gubitke i frizirao godišnje financijske izvještaje samo zato da bi spasio kompaniju, već da bi se zajebavao po Las Vegasu i svojoj kćerki jedinici, blago ocu, platio koktel od Domestosa na bazenu hotela One & Only na Maldivima. Ako ni to ne može – da ponovimo gradivo – koji je kurac uopće gradio takav multinacionalni koncern?

Hrvatski kmetovi, dakako, iz te lekcije baš ništa naučili nisu: nijedan nije niti popizdio, pa čak ni toliko da, recimo, pod okriljem noći – dok je plemeniti Ivo u Las Vegasu, a familija po Maldivima i Sejšelima – preskoči ogradu i zapali Kulmerove dvore zajedno sa zlatnim slavinama i zahodom od zmijske kože. Ova bogato ilustrirana lekcija, međutim, i ne služi tome. Ona je osmišljena i ilustrirana upravo zato da pokaže kako je to – to, naime, da nitko ne popizdi – uopće moguće. A moguće je, i to bi otprilike bila poanta, zato što bi svaki hrvatski kmet, da mu se usrani život drugačije namjestio, bio Ivica Todorić.

Zato su u lekciji i zmijska koža, i zlatne slavine, i skupocjeni kristalni lusteri, i preparirani fazani, i privatni koncert Nine Badrić, i kokteli od Domestosa na bazenu hotela One & Only na Maldivima, i ostala bogataška preseravanja iz klajnburškog kataloga, tihe patnje otupjelih hrvatskih kmetova. Nijedan od njih nikad ne bi preskočio ogradu zato da zapali Kulmerove dvore, zajedno sa zlatnim slavinama i zahodom od zmijske kože, već zato da u njima – živi.

Kapitalistička je Hrvatska, ukratko, zemlja siromašnih Todorića. Samo što je jedan naučio i shvatio lekciju iz kapitalizma, dok će ostali morati na repeticije. ■

INTRIGATOR

Zagreb puca po šahtovima

Dok vlasti inzistiraju na održavanju higijene zbog pandemije Covida-19, dijelovi Zagreba svako malo ostaju bez tople vode

ZBOG puknuća dvaju magistralnih vrelova, već treći put ove godine, velik dio građana novozagrebačkih kvartova, ali i drugih naselja koja s njima graniče, danima je bio bez tople vode. U aktualno pandemijsko vrijeme u kojem epidemiolozi preporučaju redovito održavanje higijene, tuširanje hladnom vodom nije najsretnije rješenje. Zbog ovakve situacije postavlja se i pitanje pouzdanosti javnih usluga u glavnome gradu. Pucali su vrelovi u naselju Zapruđe također u srpnju i maju, kada je četvero građana zadobilo opekline te su prevezeni u bolnicu. Lanjskog studenoga također danima nije bilo tople vode iz istog razloga, a pogledom u godine unazad detektiramo isti problem. Sve to govori o činjenici da su javne usluge u glavnom gradu sve lošije.

RENATO PETEK, predsjednik Kluba nezavisnih zastupnika u zagrebačkoj Gradskoj skupštini i dosljedni kritičar gradonačelnika MILANA BANDIĆA, kaže da je riječ o direktnoj odgovornosti HDZ-a i HNS-a čiji su članovi dugogodišnji kadrovci energetske tvrtke.

— Javne usluge u gradu Zagrebu su generalno loše, što je neprihvatljivo jer ljudi za njih plaćaju skupe račune. Sada nam na naplatu dolazi zadnjih trideset godina neodržavanja objekata i infrastrukture, a to se ne radi kad dođe do puknuća, već po procjeni i garanciji izdržljivosti materijala, u ovom slučaju vrelovodnih cijevi – ističe Petek.

Stvari su jasne, dodaje, jer nema sustavnog vođenja velikih državnih i gradskih tvrtki te se ne radi na održavanju sustava i poboljšanju gradske infrastrukture, već se sve odvija stihijski. — Pritom je bizarno da se zbog potreba gradnje Spomenika domovini ispred dvorane Lisinski moralo izmjestiti 120 metara magistralnog vrelova, starog tek nekoliko godina. Zahvat je zbog njihove ljubavi prema domovini bio važan HDZ-u i Bandiću – ističe Petek.

U dopisu HEP Toplinarstva Novostima, koji je potpisao direktor ZDRAVKO ZAJEC, kao razlog puknuća i kvarova vrelovodne mreže navedena je dotrajalost, jer je prvi zagrebački vrelovod pušten u pogon još 1954., a najveći dio vrelovodne mreže grada star je više od četrdeset godina. Tehnologija koja se tada koristila za izgradnju vrelovodne mreže je zastarjela i podložna vanjskim utjecajima, poput prodora u betonske kanale oborinskih voda pomiješanih sa sredstvima kojima se zimi tretiraju kolnici, što uzrokuje

oštećenja, koroziju i puknuća cijevi, kažu iz te tvrtke. Tvrdi da u sljedećih nekoliko godina planiraju provesti projekt opsežne zamjene vrelovodne mreže, sufinanciran iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, kojim će biti obnovljeno približno 68,5 kilometara vrelovodne trase u Zagrebu. Do tada, u izvanrednim pandemijskim uvjetima građanima preostaje povremeno zagrijavati vodu na štednjacima.

■ Dragan Grozdanić

Nije Partija nego partizani

NASTAVLJA se priča oko najavljenog uklanjanja spomenika postavljenog 1981. godine na zadarskim bedemima, posvećenog prvom čeliji Komunističke partije Jugoslavije u tom gradu. Gradske vlasti odlučile su u okviru obnove Muraja skinuti spomenik, na što je reagirala zadarska Udruga antifašista i antifašističkih boraca čiji je predsjednik MILJENKO LETINIĆ gradonačelnika BRANKA DUKIĆA prozvao da nastavlja kulturni zaočaranje započeto 1990-ih godina.

Dukić je antifašistima odgovorio da je riječ o instalaciji koja podsjeća na totalitarni komunistički režim i da joj nije mjesto u visokovrijednom prostoru pod zaštitom UNESCO-a. Također se pravda da je spomenik podignuo Općinski komitet SKH Zadar pa se ne radi o sjećanju na antifašističku borbu, nego na čeliju Komunističke partije.

— Premda je načelni stav da se spomenike vezane uz Narodnooslobodilačku borbu ne dira, gradska vlast očito može raditi što želi – kaže Letinić za Novosti i podsjeća da su u Zadru tokom 1990-ih uklonjeni svi spomenici NOB-u pa je ostalo tek nekoliko spomen-ploča.

— Javio nam se velik broj građana koji su protiv skidanja spomenika. Traže od nas da ne dozvolimo micanje, ali mi nemamo takvu moć. Možemo samo tražiti da ostane, jer nema nikakvog razloga da se makne zato što su bedemi pod zaštitom UNESCO-a, što znači da je sve što je na bedemima automatski pod zaštitom. Jedno je uređenje šetnice, a drugo micanje spomenika – upozorava Letinić.

Prema njegovim riječima, Dukićeve tvrdnje kako se ne radi o spomeniku posvećenom NOB-u nisu točne, jer su prvu čeliju KPJ u Zadru osnovali prvoborci na čelu s narodnim herojem ANATOM BANINOM koji su odmah organizirali pomoć partizanima te se i sami uputili u borbu. Na pitanje kako je spomenik preživio tolike godine, jer je u cijeloj Hrvatskoj uništeno ili uklonjeno čak tri tisuće spomenika NOB-u, Letinić odgovara da oni koji su ih rušili vjerojatno nisu znali da je jedan smješten na Muraju.

— Njima smeta ovaj spomenik, a ne smeta im spomen-ploča bespravno podignuta uz zgradu županijske uprave na kojoj se slavi ustaška NDH. Prijavili smo taj slučaj više puta gradskim vlastima i DORH-u, ali nitko ne reagira. Nesmetano u Zadru stoji i mural s likom ustaškog vojnika i grbom s prvim bijelim poljem – ističe Letinić.

■ Goran Borković

Srljamo prema euru

U jednim dnevnim novinama nazvali su vas licemjerom jer ste skeptični prema uvođenju eura, dok istovremeno štedite u ovoj valuti. Kako odgovarate na ovo?

Monetarna politika države i bankarska pravila oko stambene štednje nemaju gotovo nikakve veze jedna s drugom. Danas postoji mogućnost stambene štednje u kunama, ali kada sam sklapao dogovor s bankom, takve mogućnosti u mojoj banci nije bilo. Stambena štednja u našim bankama odvijala se u eurima odlukom banaka, a ne odlukom štediša. Mi smo uplaćivali kune, a banka ih je konvertirala u eure i držala u eurima. Bankama je tako bilo daleko komotnije. Kada su na osnovu uštedenog novca dodjeljivale kredite s valutnom klauzulom u eurima, nisu morale samima sebi naplaćivati konverziju.

Istovremeno su vas zbog toga stavili u grupu s najistaknutijim desničarima u Saboru. Ima li razlike u protivljenju između desnih i lijevih zastupnika?

Razlike su više nego očite. Nakon kriminalne privatizacije, upravo je dugogodišnjim kontinuitetom desnice na vlasti omogućena precijenjena kuna. Time je desnica pogodivala uvoznom lobijem. Najistaknutiji desničari dio su kompradorske elite bez koje niti jedan važan HDZ-ov 'posao' nije mogao biti napravljen. Posljedice su razorena industrija, zarasla polja i raseljena mladost. Svi ti ljudi bili su u HDZ-u najmanje jednom, a neki i nekoliko puta. Svjesni smo da gubitkom monetarne suverenosti država u krizi na raspolaganju ima samo otpuštanja i potpuno obezvređivanje rada. Niske plaće, loši uvjeti rada i mizerne mirovine tada ostaju zauvijek. Mi to nećemo dopustiti.

Zbog čega smatrate da još ne treba uvoditi euro?

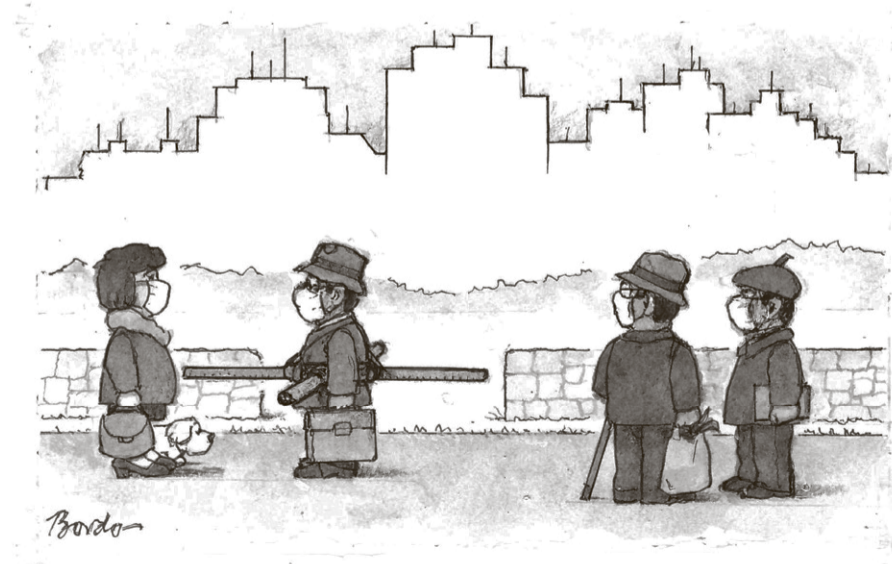
Pristupanjem monetarnoj uniji, odnosno euru sami sebi oduzimamo važne poluge monetarne politike. Te poluge su kontrola tečaja i kontrola kamatnih stopa. U ekonomskoj krizi i neizvjesnosti besmisleno je riješiti se dva tako važna oruđa. U prelasku na zeleno otporno gospodarstvo i moguću zelenu reindustrijalizaciju, osim fondova EU-a, monetarna suverenost može biti od velike pomoći. Oko toga se slažu brojni ekonomisti. Muke koje je doživjela Grčka svima su poznate, Italija je u ogromnim problemima i velik broj građana traži izlazak iz eurozone. Brojni stručnjaci su još prije krize 2008. upozoravali na opasnost uvođenja zajedničke valute bez zajedničke porezne politike. Zato ne vidimo čemu srljanje prema euru.

■ Mirna Jasić Gašić

Sanacija puknuća vrelova u Zagrebu
(Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

BORDOLINE

— Profesor jako drži do socijalne distance!

Gumeni avioni

Smatram da je Vlada nastavila s procesom nabavke borbenih aviona jer ne zna kako da se medijski izvuče iz te priče, a svjesna je da za avione novca nema, kaže Gordan Bosanac iz platforme Možemo!

NA ponovno raspisanom natječaju za nabavku borbenih aviona, na adrese hrvatskih državnih institucija stigle su četiri ponude: ponuđeni su američki F-16 Block 70/72, švedski Gripen, rabljeni francuski Rafale i izraelski F-16 Block. Za sada nema službenih podataka kolika bi bila cijena aviona po komadu i što bi paket sadržavao, iako pojedinačni iznosi u najjeftinijoj varijanti ne bi išli ispod milijardu do dvije kuna. Nadležni smatraju da treba kupiti barem 12 aviona. Od jačih političkih snaga, većina se zalaže za kupovinu ili mudro šuti, osim koalicije lijevog bloka. — U trenutku kad ulazimo u novu gospodarsku krizu, po meni je potpuno iracionalno i neodgovorno baviti se nabavom borbenih aviona – kaže za Novosti GORDAN BOSANAC, član platforme Možemo! — Takva odluka nije fer ni prema građanima ni prema ponuđačima. Iz prvog nacrtu proračuna za 2021. godinu bit će jasno da postoji čitav niz važnijih stavki, pa držim da je Vlada nastavila s procesom jer ne zna kako da se medijski izvuče iz te priče, a svjesna je da za avione novca nema – dodaje Bosanac. — U tom smislu, smatram da treba ojačati suradnju s drugim članicama NATO-a, što bi omogućilo daljnju izobrazbu i usavršavanje naših pilota na savezničkim avionima, koji nemaju samo obrambenu funkciju. Oni su danas primarno potrebni da čuvaju nebo od

mogućih incidenata na njemu, zbog tzv. *air policing*. Za tu je funkciju i osam aviona previše, osim ako se ta usluga ne bi nudila susjednim zemljama koje nemaju razvijenu obrambenu komponentu. Iako je pitanje borbenih aviona za dio ljudi identitetsko pitanje neke zemlje, u mojoj slici domovine u kojoj želim živjeti borbeni avioni ne igraju presudnu ulogu – ističe Bosanac.

U platformi Možemo! smatraju da je prioritet nabava helikoptera za hitnu službu. — Turistička smo zemlja, imamo dosta dijelova koji su slabije povezani s urbanim centrima pa je pristup bolnicama znatno ograničen. Organizirana medicinska helikopterska služba koja se može koristiti i u operacijama traganja i spašavanja trebala bi biti prioritet. Voljeli bismo ojačati i našu flotu protupožarnih aviona, gdje se već polako namećemo kao lider u protupožarnim aktivnostima i mogli bismo solidarno pomagati susjednim zemljama u gašenju požara. Zauzvrat, mogli bismo s drugim zemljama razgovarati o *air policingu* nad našim nebom – smatra Bosanac.

— Zato što su Hrvatska i Evropa u ekonomskoj krizi, čiji je korona dodatni element, ne slažem se da prioritet Hrvatske treba biti nabavka vojnih aviona – kaže potpredsjednica Nove ljevice RADA BORIĆ.

— Sigurno se ne slažem s predsjednikom ZORANOM MILANOVIĆEM koji ovih dana tvrdi da nam avioni trebaju jer Hrvatska ne smije biti slučajna država, iako je baš to svojevremeno izjavljivao. On nije smio davati izjave da to 'nisu gumeni bomboni već skupi sustavi' i 'da bi nam prvi izbor trebali biti američki avioni'. Jer ako se izuzima od donošenja ovakvih odluka, zašto navija za Amerikance i priča o njihovom darovanju opreme? Voljela bih da je rekao da se s tih 140 ili 170 miliona dolara našoj djeci trebaju osigurati i gumeni bomboni kao dodatak prehrani, jer djeca su gladna, ne samo bombona – ističe Rada Borić.

Po njenim riječima, kad se u ovim okolnostima govori o sigurnosti, to nisu skupi vojni sustavi ni žice na granicama.

— Za mene to znači ljudsku sigurnost i osiguranje uslova da što manji broj ljudi ostane bez posla i prekorači rub siromaštva, a to sigurno nećemo postići nabavkom aviona i lobiranjem za nekog ponuditelja. Zato nisam sigurna da naših 12 novih ili rabljenih zrakoplova može osigurati sigurnost u Evropi i svijetu; sigurnost će osigurati briga svake države Evrope oko dobrobiti njenih građana – zaključuje Borić.

■ Nenad Jovanović

Ponavljača k'o u priči

AFERA S namještanjem državnih stručnih ispita koja je otkrivena nedavno iz SMS-poruka USKOK-ove osumnjičnice i bivše državne tajnice u Ministarstvu uprave JOSIPE RIMAC, izazvala je pitanje s kakvim se to nepremostivim preprekama kandidati na ispitu suočavaju. Prema odgovoru koji su Novosti zaprimile iz Ministarstva pravosuđa i uprave, ispituje se usmeno opći dio iz područja ustavnog uređenja, sustava državne uprave, službeničkih odnosa, sustava lokalne i područne (regionalne) samouprave, upravnog postupka i upravnih sporova, uređskog poslovanja i osnova sustava Europske unije. Također je predviđen posebni usmeni i pismeni dio ispita u okviru odgovarajućih poslova za koje se kandidat osposobljava, odnosno koje već obavlja. U postupku provedbe državnog stručnog ispita sudjeluje oko 400 ispitivača, mahom državnih službenika.

Pitali smo Ministarstvo i za imena članova lanjske Državne ispitne komisije u vrijeme kada je navodno bio namješten najveći broj ispita, a koju za opći dio imenuje ministar uprave. Posve predvidivo, Ministarstvo je rješenje o imenovanju članova komisije doneseno u siječnju 2018. odbilo dati, pozivajući se na Opću uredbu o zaštiti podataka.

Zatražili smo zato podatke o uspješnosti polaganja državnog ispita. Lanjska statistika otkriva da je bilo formirano 237 komisija za ocjenjivanje 6.681 kandidata ili u prosjeku njih 28,2 po komisiji. Od navedenog broja kandidata, 4.164 ih je položilo ispite, 859 je upućeno na popravak, 610 kandidata nije položilo, troje je prekinulo, a 1.045 je odgovorilo polaganje ispita.

Od 1. siječnja do 28. kolovoza ove godine ukupno je polaganju državnog stručnog ispita pristupilo 3.682 kandidata na 197 članova Državne ispitne komisije, odnosno 18,7 kandidata po komisiji. Pritom je državni stručni ispit položilo ukupno 2.170 kandidata ili 58,9 posto, dok njih 76 ili 2,06 posto nije položilo, a njih 157 upućeno je na popravak, kojemu u roku od 30 dana pristupa službenik koji ne položi jedan ili dva predmeta. Ove su pandemijske godine odgođeni ispiti za čak 1.279 kandidata ili za njih 34,74 posto.

■ Dragan Grozdanić

LEKSIKON TRANZICIJE

Sekularizam

SEKULARIZAM; društveno uređenje kojim se definira i razgraničava odnos svjetovnog, laičkog na jednoj strani – reprezentiraju ga moderna država i njoj pripadajući ideološki aparati te sfera javnog života – od religioznog, teološkog, odnosno religije s njenim institucijama na drugoj strani. Potrebno je naglasiti da sekularnost ne znači naprosto antireligioznost. Više je riječ o nastojanju da se odnos između svjetovnog i teističkog uredi na način jasnog razlikovanja ingerencija države i društva od religijskih institucija.

Povijesno, sekularizam je u praksi relativno mlad fenomen. Star je tek nekoliko stoljeća i vezan je uz zapadnocivilizacijsko nasljeđe prosvjetiteljstva te uz blisko povežite tekovine moderne, humanizma i demokracije. Njegove naznake pojavljuju se još za vrijeme protestantskog raskola unutar zapadnog kršćanstva, a o sekularnosti kao problemskom motivu promišljaju još i neki antički filozofi. Sekularizam je jedna od čestih meta kritikâ onih koji ovaj koncept vide kao sinonim za zapadnocivilizacijsku globalnu hegemoniju i kolonijalnu dominaciju u imenu navodno univerzalnih ljudskih prava.

No sekularne vrijednosti i sekularizam kao doktrina danas su na vjetrometini globalne neokonzervativne desničarske kontrarevolucije, bilo da je riječ o američkim radikalnim evanđelistima, islamskim fundamentalistima ili zavjereničkim opskurnjacima, ravnozemljašima, antivakserima i fanovima kemtrejlsa. Povezuje ih otpor prema svjetovnom i laičkom, ljevici, liberalizmu, znanosti, racionalizmu, (post)modernizmu... iako ne prezaju kooptirati većinu tih vrijednosti i pervertirati ih u svoje nazadnjačke svjetonazorske registre. I u ovom smo pogledu, kao i po pitanju većine ostalih izazova u suvremenom svijetu, poprište retrogradnih trendova, to jest sustavnog slabljenja načela sekularnosti kroz tranziciju. Društveno-politička uloga Crkve neprestano jača, granice laičkog i teološkog opasno se zamagljuje. Ustavni ustroj Hrvatske kao sekularne države sve je više na udaru – sve manje prikrivenog, a ideološko-politički i društveno-konformistički podržanog – klerikalizma.

Moderna škola, klasični bastion sekularizma, pod jakim je utjecajima institucionalne religije. Vjeronauk je kroz tranziciju postao nedodirljivo važan dio školskog kurikulumu, što tek rijetki usuđuju javno i kritički propitkivati. Parlamentarna *mainstream* politika, i sama povijesni proizvod sekularizma, ne samo da nije primarno u službi javnosti i laičkih vrijednosti, već neprikriveno ulazi u otvorene koalicije s religijskim središtima moći, od njih traži podršku i blagoslov, a ovi takve usluge debelo naplaćuju u vidu materijalno-financijskih beneficija i snažnijeg pozicioniranja u društvu. Ukratko, izdaja sekularnih vrijednosti licemjerna je ali, još pogubnije, i društveno suicidalna praksa.

■ Hajrudin Hromadžić

Reklamiranje izraelskih F-16 u Kninu 2018. (Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

TVRTKO JAKOVINA Lončarovo ime u svijetu nešto znači

Budimir Lončar je bio hrvatski diplomat u jugoslavenskoj, hrvatskoj i UN-ovoj službi, koji je imao izuzetno uspješnu karijeru i zadržao svoj utjecaj u 97. godini života. Njegovo ime nešto znači kod najvažnijih svjetskih ličnosti njegovog vremena. Tko to ne razumije, taj se osuđuje na provincijalnu beznačajnost

NAKON 16 godina bavljenja i druženja s doajenom svjetske diplomacije BUDIMIROM LONČAROM, povjesničar TVRTKO JAKOVINA završio je biografiju 'Budimir Lončar – Od Preka do vrha svijeta', koju će koncem rujna izdati zagrebačka Fraktura. Jakovina je imao direktan pristup Lončarovo izvršnoj memoriji i sposobnosti da nakon toliko godina, a rođen je u Preku na Ugljanu 1924., ne samo

rekonstruira i detaljno opiše događaje, već i da ih široko kontekstualizira, objasni i politički ocijeni. A širok je i kontekst u kojem Jakovina, ekspert za političku povijest 20. stoljeća, postavlja Lončara kao aktera svjetskih zbivanja, čovjeka koji je bio TITOV ambasador kod SUKARNA u vrijeme prevrata u Indoneziji (1965. – 1969.), kod BRANTDA i SCHMIDTA u vrijeme njemačkog otvaranja prema istoku (1973. – 1977.), kod CARTERA u SAD-u u trenutku Titove smrti, a onda i

kod REAGANA u vrijeme blokovskog zaoštavanja (1979. – 1983.). Lončar je oblikovao konferencije Pokreta nesvrstanih u doba najveće međunarodne afirmacije Jugoslavije, ali je bio i ministar vanjskih poslova tokom epohalnih promjena (1988. – 1991.), sloma komunizma u Evropi, raspada Sovjetskog Saveza i same Jugoslavije, obećane zemlje koju je stvarao. Bio je skojevac i partizanski

Tvrtko Jakovina (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

borac, dvaput ranjavan, bio je urednik u ratu pokrenute Omladinske iskre, bio je uključen u sve važne vanjskopolitičke procese poslije Titovog prekida sa STALJINOM, i bio je svjedok svih dramatičnih i opasnih unutarnjih gibanja. Bio je do kraja optimist, uvjeren u smislenost opstanka Jugoslavije, demokratske i slobodnije, koja se ne libi još jednog modernizacijskog iskoraka, nasuprot ratu, a prema evropskim integracijama.

Opisujući Lončarov fascinantan karijerni put, Jakovina iz njegovih pozicioniranja i profesionalnih i osobnih odnosa oslikava karakter i moral razboritog, odgovornog i konstruktivnog državnika čija je strast bila njegova politička misija. Lončar se nagledao ljudi koji su na funkcije dolazili po partijskoj liniji, a ne po profesionalnom rezonu, ali je bio okružen i mnogima od umijeća i zrele političke imaginacije, pa i političarima najvećeg formata koje je visoko cijenio jer su svojim djelovanjem afirmirali smisao politike. Prevlad ljudi ograničenih pogleda u posljednjoj fazi Jugoslavije bio je odraz duboke unutarnje krize, za koju je reformska vlada ANTE MARKOVIĆA, kojoj je i sam pripadao, došla prekasno. Jugoslavija je propala. Lončar se 1990-ih angažirao u UN-ovoj diplomaciji, a onda ponovno u hrvatskoj, u mandatima STJEPANA MESIĆA i IVE JOSIPOVIĆA, često trpeći prozivke zbog svoje jugoslavenske prošlosti. Jakovinina knjiga za ovdašnju je historiografiju važna i zato što povijest na taj način ne prekida, nego o vremenu koje je prethodilo 1990. govori kao o hrvatskoj prošlosti, ali još više jugoslavenskoj, koja je zaslužila da je se kao takvu pamti i valorizira. To je moguće samo izvan skučenog nacionalnog pogleda, u kontekstu svjetske povijesti kojem ova knjiga pripada, i u kojem su se ovaj povjesničar i diplomat svjetskog ranga sjajno pronašli.

Gotovo 16 godina ste radili na ovom projektu. Kako je to krenulo?

Na početku svog znanstvenog rada bavio sam se prije svega Sjedinjenim Državama i

Jugoslavijom, pa sam 2004. radio na seriji članaka o dolasku RICHARDA NIXONA u Zagreb 1970. Da se Lončar nalazi u Zagrebu, rekli su mi nekadašnji političari koji su se okupljali na Iblerovom trgu, među kojima JOSIP VRHOVEC, MILUTIN BALTIĆ, general MILAN KUPREŠANIN i drugi. Razgovarali smo, a onda se vrlo brzo dogodilo da su istog dana dvojica bivših ministara vanjskih poslova, Lončar i Vrhovec, predložila da radimo zajedno. Vrhovec je imao arhivu, tisuće stranica. Lončar je imao nešto arhive, koju mi je jednom prilikom iz Beograda doveo ambasador DAVOR BOŽINOVIĆ, danas HDZ-ov političar. Na temelju Vrhovčeve arhive objavio sam 2011. 'Treću stranu Hladnog rata', a s ovom sam knjigom zapravo oba ta projekta zatvorio. S Lončarom sam se najčešće nalazio u Kaptol centru. Dugo je postojalo neslaganje – njegova želja da ne govori o prošlosti, nego prije svega o budućnosti, i moja želja da pišem biografiju. Njega, sve do danas, prije svega zanima budućnost, razvoj svijeta, što je fascinantno za nekoga tko je toliko dugo aktivan. Na kraju smo to prelomili i on je našao izlaz da knjigu o budućnosti, koja bi trebala izaći iduće godine, radi s vašim kolegom iz Novosti IVICOM ĐIKIĆEM.

Biografiju ste ispisali na preko 750 stranica, koristeći obilnu arhivsku građu i razgovarajući još s desecima Lončarovih poznanika i svjedoka vremena?

Lončar je tu bio dragocjen jer vjerojatno ne bih sam došao ni do bivšeg američkog državnog tajnika JAMESA BAKERA, ni njegovog kolege LAWRENCEA EAGLEBURGERA, ni diplomata ROBERTA BARRYJA, ni niza drugih visokih političara iz bivše Jugoslavije. Konačno, i pohvale koje će se naći na koricama knjige pokazuju Lončarovo mjesto i danas među ljudima prvog reda, jer je na naslovnici *blurb* bivšeg državnog tajnika HENRYJA KISSINGERA, a otraga bivšeg egipatskog ministra vanjskih poslova i šefa Arapske lige AMRA MOUSSE, bivšeg francuskog ministra vanjskih poslova ROLANDA DUMASA i bivšeg predsjednika Sovjetskog Saveza MIHAILA GORBAČOVA. Predsjednik GEORGE BUSH poslao je 2017. Lončaru pismo koje citiram u knjizi, a vjerojatno bi takvih sugovornika bilo više da smo se ranije sjetili primjerice HANS-DIETRICH GENSCHERA prilikom čijeg je pogreba 2016. Lončar govorio u njemačkom parlamentu kao pozvani prijatelj. No pričao sam i s ljudima koji nisu nužno bili s njim u bliskim odnosima. Dio svjedoka nema tako dobru memoriju kao Lončar. Stjepan Mesić je govorio načelno, široko, ali je izgovorio jednu sjajnu rečenicu koju sam uvrstio u knjigu, naime da je Lončara angažirao kad je vidio da mu se 'svi diplomati klanjaju kao DALAJ LAMI'.

Diplomatski vrhunac

Zbog njegove iznimne memorije, Latinka Perović piše u pogovoru kao o knjizi 'Jakovine sa Lončarom'. Koliko su političke prosudbe u knjizi njegove, a koliko vaše, koliko ste u tome bili blizu?

A ne, knjiga nije zajednička, knjiga je moja. Nismo preispitali zaključke, nismo zajedno vagali ocjene. On, konačno, rukopis još nije ni pročitao. Nema, međutim, pisanja biografije nijedne osobe na svijetu, pa čak ni kraljevske ličnosti, ako nije vodila dnevnik ili imala, što je slučaj s Lončarom, memoriju koja je te stvari pohranila. U ovih 16 godina više smo se puta vraćali na iste stvari i fascinantno je da kod njega nije bilo odstupanja.

Ova je biografija ujedno i povijest jugoslavenske diplomacije, u kojoj je on od 1950., kad kao mladi konzul dolazi u misiju pri UN-u u New York, za koji navodite da je bio 'najvažnije diplomatsko bojište za Jugoslaviju'?

Lončar dolazi prije izbijanja Korejskog rata, kad Jugoslavija predsjedava Vijećem sigurnosti. Nedjelja je, diplomati igraju nogomet na izletu, a KARDELJ i sam Tito zovu misiju u New Yorku jer je izbio rat u Koreji... Amerika je Lončara naučila da je svijet nijansiran, da može biti onih s kojima se nećete slagati, ali mogu biti dobri i poticajni sugovornici, što je naročito bilo važno za jugoslavenske diplomate tog vremena. Ostali su vjerni svojoj ideologiji, ali su trebali naći zajednički jezik sa SAD-om koji je jedini mogao pomoći zemlji suočenoj sa sovjetskom prijetnjom nakon Titovog razlaza sa Staljinom. To je bila glavna bojišnica, a UN je bio mjesto gdje je Jugoslavija trebala pokazati da njena pozicija nije varka i da je takva internacionalizacija problema način da se zemlja spasi. Jugoslavenska diplomacija tada je bolovala od onoga od čega danas boluje Hrvatska, a to je da misli da mora prije svega voditi suradnju s istomišljenicima. Međutim, to se 1950-ih mijenja, ne samo u Americi nego i Australiji, Urugvaju i drugim zemljama, gdje je dijaspora onog vremena u velikom broju stala na sovjetsku stranu. Naši iseljenici, što je notorno poznato, ali ne i u nas, tada su bili toliko siromašni i ugnjetavani da su bili prijemčivi za ideje socijalizma i komunizma, a i cijeli svijet se bio nagnuo ulijevo. Tu još nema puno ustaštva. Mnogi su se pitali je li moguće da su Staljin i svi drugi slavenski narodi u krivu, a samo Tito

Ministar Budimir Lončar s predsjednikom SAD-a Georgeom Bushom i Barbarom Bush

Lončar uz Tita na konferenciji nesvrstanih u Havani 1979.

u pravu, i diplomacija je vodila borbu da se među iseljenicima zadrži Titova linija.

Lončara u New Yorku prepoznaje tadašnji ministar vanjskih poslova Konstantin Koča Popović koji ga 1956. u Beogradu promovira te mu on postaje glavni analitičar i desna ruka. Tada uči strateški misliti i shvaćati svjetsku politiku koja je vođena s Pokretom nesvrstanih?

Danas u Hrvatskoj mnogi političari govore o evropskim politikama, kao što su nekad mnogi govorili o nesvrstanih, a da nisu do kraja shvaćali što ta politika znači. Lončar je bio diplomat koji je radio sintezu, analizirao okolnosti koje se pred njim stvaraju i planirao kako dalje. On ima dugu memoriju nekoga tko se bavio multilateralom, grupom

za nesvrstavanje, tko je radio analizu politike i plan politike. Bio je zatim i ambasador u Indoneziji, koja je bila važna zbog nesvrstanih, ali potom i u dvije najvažnije zapadne zemlje, SR Njemačkoj i SAD-u, a u obje je shvatio kakva je za njih bila važnost nesvrstavanja Jugoslavije. U Njemačkoj je doživio da su, kad su htjeli bistriniti politiku, pozivali američkog, sovjetskog i njega kao jugoslavenskog ambasadora, jer su htjeli čuti mišljenje tog svijeta koji Jugoslavija poznaje. Lončar je na konferenciji nesvrstanih 1979. na Kubi pomogao da se pokret zadrži na jugoslavenskoj platformi, nasuprot kubanske koja je bila prosovjetska. Imam transkript sastanka na kojem se kompletan vrh State Departmenta nalazi s njime kao novim jugoslavenskim ambasadorom u SAD-u. To za jednu zemlju te veličine danas izgleda nezamislivo. Nesvrstana politika Jugoslavije nije bila, kako je to ovdje često percipirano, antizapadni pokret. Mnogi nesvrstani jesu bili antizapadni jer su bili bivše kolonije, ali mnogi nisu imali veze s komunizmom, od Maroka, Saudijske Arabije, Jemena, do Singapura i niza drugih. Bilo je, naravno, i onih poput Kube, ali radi se o tome da je Jugoslavija uspijevala iz toga gurati svoju, često vrlo pragmatičnu politiku. Danas teško možemo zamisliti da gradimo prvu tvornicu valjaka u Indoneziji, elektrifikaciju Sumatre, luke u Etiopiji i Siriji. Mi danas ne možemo ni kupiti avione, a nekad smo ih proizvodili i prodavali, nemamo podmornice, a nekad smo ih gradili. To je bila uloga diplomacije.

Je li taj period pred Titovu smrt bio njen vrhunac?

Vrhunac su bile 1970-e, a za Lončara osobno to je bila njemačka politika detanta i pomoć Jugoslaviji, sve ono što se dogodilo kad Jugoslavija postaje važan dio politike kojom Njemačka razbija jedan smjer hladnog rata i trasiira put današnjoj Njemačkoj koja je prevladala naslijeđe Drugog svjetskog rata i sabrala se u svojim granicama. To je bilo vrijeme kad Jugoslavija, ne samo zbog naših radnika koji onamo dolaze, nego zahvaljujući prekidu sa Staljinom i ulozi u nesvrstanim, postaje važan sugovornik Njemačke za njenu politiku detanta. Washington je, naravno, najvažnije diplomatsko odredište, međutim utjecaj je veći u Njemačkoj. Iako je za Lončarova mandata, koji onamo ide 1979., Titova smrt ponovno učinila Jugoslaviju važnom temom u američkoj politici, vrhunac je bio prije toga.

Ministar Lončar, prevoditelj Ivan Ivanji i njemački ministar Hans-Dietrich Genscher 1990.

Zemlja koja se raspada

Latinka Perović bila je dio nove generacije političara maknutih 1971./1972. U pogovoru piše da je već tada bila odlučena sudbina Jugoslavije nakon Tita?

To bi moglo danas tako izgledati, iako je, naravno, teško tvrditi da je nešto što se dogodilo 1972. imalo ključni utjecaj na zbivanja 20 godina kasnije. Tada jest slomljen jedan krug političara koji nisu bili nacionalisti, bez obzira na to jesu li nekad s nacionalizmom koketirali. Lončar je MIKU TRIPALA znao još iz partizana, bio je trajno vezan s Kočom Popovićem, pa i MARKOM NIKEZIĆEM, tako da je slom liberala na njega djelovao, ali je on uvijek ostao netko tko je bio spreman tražiti novi put i nove mogućnosti kad bi se kockice presložile.

U knjizi nema nijedne njegove negativne ocjene Titovog djelovanja?

Čini mi se da je to stvar karaktera. Portretirali smo velik broj diplomata i ako bi o nekome rekao nešto negativno, rekao bi i pet pozitivnih stvari. Lončar uvijek nastoji naći nešto pozitivno, očekuje najbolji rezultat, a to može objasniti i njegovu vjeru i politiku koju je vodio na kraju Jugoslavije.

Ipak, neke poput Miloševića ili Kadijevića jasno negativno ocjenjuje, ali Tito je u knjizi nekako stalno iznad svih?

Tito je bio više od zemlje koju je predstavljao, a i diplomacija je bila jača od zemlje u čije ime je govorila. To je bio raspored i to se osjećalo. Kad Tito ulazi, ulazi kao povijest – on se

Lončar je nastojao internacionalizirati krizu jer sama Jugoslavija više nije imala ni jedan organ koji je rat i mržnju mogao zastaviti. Zato je kasnije tražio intervenciju NATO-a protiv Miloševića

tako nosio, ta pompa je oko njega izgrađena. Taj stav čovjeka koji je iznad bitke, taj vođa revolucije koji je Lončara impresionirao još kao mladog partizana, mislim da je to ostalo. On je bio svjestan Titovih odluka i pogrešaka, ali je u svemu tome nalazio sintezu koja nije uključivala da baci koplje u trnje, nego je nastavljao sa svojom ambicijom.

Do kraja se trsi sačuvati zemlju od rasula i rata. Dio knjige kad je Lončar zadnji sazevni ministar vanjskih poslova naročito je dramatičan?

U ministarstvu su iz pozicije, zapravo niše koju su imali, nastojali izbjeći sukob i internacionalizirati jugoslavensku krizu jer svi su djelovali iz neke niše, osim MILOŠEVIĆA koji je jedini imao pozornicu. Lončar najprije organizira konferenciju nesvrstanih u Beogradu da se Jugoslavija sabere, da vidi da još nešto znači i da to može biti adut za stolom u svijetu koji se mijenja, a onda krizu koja se produbljuje nastoji internacionalizirati. Očuvanje Jugoslavije s ciljem izbjegavanja rata dugo je bila i pozicija Amerike, i zemalja Evrope, i njegovog prijatelja Genschera, odnosno Njemačke.

Njegova se pozicija čini nesnosnom. Organizira nesvrstane, nabavlja kredite za financiranje u krizi, odlazi kod Sadama Husaina nagovoriti ga da se povuče iz Kuvajta, pokazuje da Jugoslavija još može igrati na svjetskoj sceni i usmjerava je u evropske integracije, ali zemlja se raspada?

Ni najbolja vanjska politika ne može sačuvati zemlju koja se raspada. Ta epizoda sa SADAMOM pokazuje što su bili nesvrstani od samog početka, da je jugoslavenski ministar bio sugovornik najvažnijih svjetskih političara u tom trenutku. Međutim, Lončarovo ministarstvo ostaje samo. Ante Marković je imao dobru inicijalnu ideju, ali s nedostatnim poznavanjem politike i nedostatnom podrškom. Samo je jedan političar postao svima relevantan sugovornik, a to je bio Milošević. Lončarovi ljudi polako su se selili u srpsko ministarstvo vanjskih poslova i zemlja praktički nije postojala. Moć je bila negdje drugdje.

Kad je dao ostavku i došao u New York, vidio se taj njegov diplomatski kapital. Bush mu traži posao u Americi, Pérez ga zove u Venezuelu, Mubarak u Egipat, Suharto u Indoneziju. Soros ima za njega posao u New Yorku, De Michelis u Milanu, a on se odlučuje za Boutros Boutros-Ghalijevu ponudu u UN-u?

Isprva je u vrlo teškoj situaciji jer napušta Beograd, gdje mu tada ostaju supruga JANJA i mladi sin IVAN, a nesvjestan je da se neće

Budimir, Srđan i Janja Lončar u rezidenciji u Jakarti 1966.

vratiti jer počinje opsada Sarajeva. Dolazi kod starijeg sina SRĐANA koji je studirao u New Yorku i spava u skromnim smještajima. Kad putuje na sastanak s predsjednikom Bushom, sam plaća put jer želi ostati neovisan, a bilo je i neugodno što nakon takve karijere nema od čega na normalan način živjeti u Americi.

Ne čini se dosad poznatom ta epizoda iz knjige, kad Lončar više nema funkciju i kad zemlja koju je zastupao više ne postoji, on ide 1992. kod Busha i traži intervenciju NATO-a protiv Miloševića?

Mislim da nije poznata. To je također bio njegov način da internacionalizira krizu. Intervenciju je odbio general COLIN POWELL. Lončar je dugo bio svjestan da se rat neće drugačije zaustaviti, a mogao je pretpostaviti što će to značiti, jer je gledao nacionalizam jedan naprama jedan, u ponašanju prema njegovoj porodici u Beogradu, ali i u Hrvatskoj, gdje mu je opljačkana kuća u Preku.

Suradnja s Tuđmanom

U Hrvatskoj mu zamjeraju embargo na uvoz oružja u Jugoslaviju koji je bio uveden nakon što je kao ministar inicirao raspravu u UN-u?

Embargo su izglasale sve zemlje članice Vijeća sigurnosti. S kojom bi to magijom ministar zemlje koja nestaje uspio nagovoriti sve članice, uključujući Austriju koja predlaže embargo, da ga uvedu? To je naprosto bila politika UN-a čim izbije rat. Lončar je i tada nastojao internacionalizirati krizu jer sama Jugoslavija više nije imala nijednu snagu ni organ koji je rat i mržnju mogao zastaviti. Zato je uključivao Evropsku zajednicu, zato je poticao raspravu o članstvu Jugoslavije u njoj, zato je kasnije tražio intervenciju NATO-a, koja se konačno i dogodila u jednom trenutku.

Knjiga otkriva i njegovu suradnju s hrvatskom stranom?

Tada je u kontaktu s Tuđmanom kojeg dugo poznaje, ali to ne znači da odstupa od svojih temeljnih načela. Jedna je stvar bila boriti se protiv rata, shvaćati što znače Milošević, njegova redefinicija Jugoslavije i rat s kojim ulazi, međutim to nije značilo da morate biti u suglasju s antisrpskim nacionalizmom kakav je u Hrvatskoj postojao, ili s privatizacijom. Tu on ostaje do kraja jasan i kad pomaže hrvatskoj strani, kad otvara vrata prema Genscheru, to ne znači da se slaže s

Sa starijim prijateljem Edom Murtićem 2003.; Lončar se najviše družio s umjetnicima

tadašnjim kursom. No uvijek je bio optimist i smatrao je da može nešto korisno učiniti.

Tuđmanu je bilo u interesu da on ostane jugoslavenski ministar, a kasnije mu je nudio da bude hrvatski, ali Lončar je odbio?

Da, rekao mu je da možda nema problema s njim, ali da ima s ljudima oko njega, poput GOJKA ŠUŠKA. No bilo je naprosto logično da se kao jugoslavenski diplomat i ministar odmakne od tog prostora jer je tadašnja retorika bila suprotna onome za što se cijeli život zalagao.

Transkripte njihovih razgovora niste uspjeli dobiti?

Godinama ih je Lončar tražio, iako je njihov autor kao i Tuđman, no tek 1. srpnja ove godine dobili smo dva, a bilo je šest takvih razgovora. Ne znam zašto to nije dano, nadam se da nisu tako neugodni za HDZ ili da, još gore, ne postoji diskriminacija hrvatskih državljana u pristupu arhivskom gradivu. Značilo bi to, da budem ciničan, da institucije nejednako tretiraju vlastite državljane. Ova dva transkripta ću vjerojatno imati za drugo izdanje knjige, a bit će malo kiseli zagovornicima Tuđmana jer on tu nastupa strašno antiamerički, a ima i reference na svoje predratno druženje sa zajedničkim im prijateljem JURKOM KAŠTELANOM i čitanje MAJAKOVSKOG.

Kasnije, kao Mesićev savjetnik, Lončar je preko nesvrstanih osigurao izbor Hrvatske u Vijeće sigurnosti?

Zapadne zemlje tada su bile za Češku, a mi smo izglasali zahvaljujući tim zemljama i to je bio uspjeh, kako je rekao IVO SANADER, poput onog u kometu u Rusiji. Lončar je osobno išao na Afričku konferenciju i u Islamabad, bio je u stanju koordinirati arapske ministre, vidjeti se s ljudima iz vremena u kojem su ga mnogi znali kao predsjedavatelja, a oni su još bili mladi diplomati.

Ipak, najviše korisnog je učinio za Jugoslaviju?

To znači i za Hrvatsku.

Da, ali stvari koje je učinio za Jugoslaviju u današnjem nacionalnom okviru neće mu se vrednovati?

Pišem u uvodu da povjesničar ne bi trebao davati u tom smislu ocjene jer se ideologije i te procjene mijenjaju, a dogodit će se to i s Tuđmanom. Hrvatska je u zadnjih sto godina promijenila tolike države i centre, pa bi samo naivac pomislio da su stvari jednom sada došle do vrhunca i da se više ništa neće dogoditi. Zadaća povjesničara je da oslika jedno vrijeme, da razumije tadašnje odnose i ostavi u tom smislu neko tumačenje i trag. Lončar je bio hrvatski diplomat u jugoslavenskoj, hrvatskoj i UN-ovoj službi, koji je imao izuzetno uspješnu karijeru i zadržao svoj utjecaj u 97. godini života. Njegovo ime nešto znači kod najvažnijih svjetskih ličnosti njegovog vremena, kao što pokazuju Kissinger ili Gorbacov. Tko to ne razumije, taj se osuđuje na provincijalnu beznačajnost. Srećom, vremena se mijenjaju, doći će drugačije generacije i povjesničari kojima će možda biti cool da je neki Hrvat imao upliv na politiku Indonezije ili bio stvarni prijatelj s najvažnijim američkim političarima. Lončar je bio čovjek koji je odlazio kod Georgea Busha kao potpredsjednika na Dan zahvalnosti s njegovom obitelji, a ne netko tko se slikao ispred ograde Bijele kuće ili skupljao suvenire. O takvom diplomatu ova knjiga govori. ■

Manje nas je, ali više je posla

Nismo velika zajednica kao što smo bili, ali čeka nas mnogo više posla jer imamo manju političku moć, rekao je novoizabrani predsjednik Srpskog narodnog vijeća Milorad Pupovac

MILORAD Pupovac ponovo je predsjednik Srpskog narodnog vijeća, odlučili su delegati na Skupštini SNV-a održanoj 12. septembra u krugu Srpske pravoslavne opšte gimnazije 'Kantakuzina Katarina Branković' u Zagrebu. DEJAN JOVIĆ bit će novi predsjednik Savjeta SNV-a, a zamjenice predsjednika ostaju DRAGANA JECKOV i ANETA VLADIMIROV, koje su privremeno vodile organizaciju nakon odlaska Borisa Miloševića na dužnost potpredsjednika Vlade.

Na Skupštini su delegati usvojili izvještaje za 2019. kao i program rada te plan prihoda i rashoda za 2020. godinu koje je predstavio generalni sekretar SAŠA MILOŠEVIĆ. Biranje novog predsjednika bilo je nužno jer je BORIS MILOŠEVIĆ, koji je lani zamijenio dugogodišnjeg predsjednika Milorada Pupovca, ljetos imenovan

za potpredsjednika Vlade RH zbog čega je podnio ostavku na tu funkciju.

— U narednim godinama čeka nas mnogo posla; što više napravimo, više se vidi koliko još moramo napraviti – rekao je Pupovac u obraćanju nakon izbornog postupka.

— Što je ova zajednica manja, to je poslova sve više. Historijski gledano, od 1945. Srbi se nisu bavili sobom, svojim institucijama i udjelom u društvu, nego kako da doprinesu Hrvatskoj i Jugoslaviji, a u proteklih 30 godina uzeta nam je iz ruku mogućnost da se bavimo sobom. Nismo velika zajednica kao što smo bili, ali čeka nas mnogo nas više posla jer imamo manju političku moć, a bili smo zagušeni posljedicama raspada Jugoslavije i rata u Hrvatskoj te stradanjima kroz koja su Srbi u Hrvatskoj prošli – rekao je.

— Pred nama je popis stanovništva koji bi trebao pokazati naše sposobnosti da napravimo stvari koje nismo uvijek uspijevali napraviti i da budemo organizirani tako da

možemo učiniti sve da sudjeluju oni koji trebaju sudjelovati u popisu, da Srbi nemaju dodatni razlog za izbjegavanje izjašnjenja da su srpske nacionalnosti i pravoslavne vjere, te da se služe ćirilničnim pismom i srpskim jezikom – naglasio je Pupovac.

Podsjetio je na izbornu kampanju SDSS-a i poruku 'Budi ono što jesi, poštuju ono što nisi', dodavši da da u tome duhu treba nastaviti postizanje slobodnog izjašnjenja u velikim gradovima, te i mješovitim sredinama i brakovima.

— U društvu u kojem se identitet nameće, moramo ići obrnutim putem, da popis stanovništva bude rezultat oslobođanja i emancipacije identiteta u svim sredinama – kazao je Pupovac. Podsjetio je da političari i mediji desnog spektra srpske političke predstavnike proglašavaju velikosrbima, iako se njihovi istupi tako ne bi mogli karakterizirati ni po kojem kriteriju te da to nije sastavni dio srpske politike u Hrvatskoj.

GOVORIO je i o potrebi unapređenja aktivnosti rada odjela SNV-a, pri čemu je naglasio važnost jačanja aktivnosti oko obrazovnih potreba Srba u Hrvatskoj i s 'Prosvjetom' i sa Zajedničkim većem opština (ZVO). Rad Omladinske mreže i Sportskog društva Srba u Hrvatskoj predstavio je kao osvježenje, a naglasio je i važnost elektronskih medija, te Novosti i portala SNV-a. Osim tri radio stanice u Vukovaru, Borovu i Belom Manastiru, radio stanica nema u drugim dijelovima zemlje, ukazao je Pupovac.

— Trebamo postići još veću profesionalizaciju i ekipiranost naših odjela. Važno je da ne budemo zatvoreni u svoje krugove, već da tražimo ljude koji mogu postati sastavni dio naših institucija, programa i projekata, u čemu bi važnu ulogu trebala imati i Politička akademija SNV-a. Kao jedan od prioriteta naveo je decentralizaciju programa i sredstava po vijećima ali i depersonalizaciju kako vijeća i njihovi segmenti ne bi bili povezani s određenim osobama.

— Morat ćemo više podijeliti odgovornosti u radu vijeća, s obzirom da ni u županijskim vijećima ni u organizacijama nema mnogo onih koji su spremni govoriti u javnosti, na čemu treba raditi – rekao je Pupovac. Među prioritete stavio je ostvarivanje prava iz Ustavnog zakona o pravima manjina, omogućavanje preregistracije škola i korištenje dvojezičnih tabli.

— Moramo ostvariti i pretpostavke da SNV doista dobije status manjinske samouprave na državnom nivou, kao što je ZVO na području dvije istočne županije. Učinit ćemo da i solidarnost unutar različitih segmenata naše zajednice bude jedna od važnih komponenti samoosvještanja Srba u Hrvatskoj. Moramo imati punu svijest da je još puno posla pred nama – poručio je Pupovac delegatima Skupštine, vijećnicima i drugim predstavnicima srpske zajednice u Hrvatskoj. Delegatima se obratio i dosadašnji predsjednik BORIS MILOŠEVIĆ.

— Da su okolnosti bile redovne, ovu bismo sjednicu namijenjenu usvajanju izvještaja, plana i programa rada imali u proljeće. A koliko god 2019. bila značajna i turbulentna za našu zajednicu, ova godina je još turbulentnija jer su redovite aktivnosti bile prekinute, pa smo morali preći u krizno upravljanje. Mislim da smo se tu dobro snašli. Radili smo smanjenim kapacitetima, ali nismo prestali. Dijelili smo pakete pomoći, sjemenje, maske i bili konstantno prisutni na terenu. Kriza je pokazala kvalitetu organizacije, a nakon lockdowna nastavili smo naše akcije. Bili smo prisutni na terenu i među ljudima koji su to prepoznali i na to moramo biti jako ponosni – rekao je Milošević.

— Naredna godina je za nas krucijalna, jer nas čeka popis stanovništva čiji su rezultati temelj ostvarenja svih naših prava i predstavljaju temelj naše organizacije. Važno je kako ćemo pristupiti tom poslu i važno je da imamo dobro vodstvo. Trenutna povoljna politička situacija ne treba nas uspavati jer nas i dalje kao organizaciju čeka borba za ostvarenje naše misije, kao i da hrvatsko društvo bude društvo ravnopravnih građana – podvukao je Milošević.

Zbog protuepidemioloških mjera koje su uključivale razmak, dezinfekciju i nošenje maski, na Skupštini nije bilo gostiju.

■ Nenad Jovanović

Skupština je održana u posebnim uvjetima

Prepoznate srpske žrtve

Udruženje porodica srpskih ratnih žrtava 'Protiv zaborava' prihvaćeno je kao sugovornik hrvatske Vlade

POTPREDSJEDNICI Vlade TOMO MEDVED i BORIS MILOŠEVIĆ, u Banskim dvorima održali su prošlog tjedna sastanak na temu nestalih civilnih žrtava rata tokom 1990-ih godina zajedno sa SDSS-ovim saborskim zastupnicima DRAGANOM JECKOV i MILORADOM PUPOVCEM te predsjednikom Udruženja srpskih porodica ubijenih,

poginulih, nestalih i nasilno odvedenih 'Protiv zaborava' MARICOM ŠEATOVIĆ. — Tema razgovora je bila suradnja Udruženja s nadležnim ministarstvom i Vladom u procesu traženja nestalih i što jača suradnja u rješavanju ovoga važnog humanitarnog pitanja – navedeno je u priopćenju Vlade. Saborska zastupnica Dragana Jeckov kazala je da je važno uspostaviti

ravnopravniji javni tretman za Udruženje 'Protiv zaborava'.

— Osiguranje redovne komunikacije sa resornim ministarstvom s ciljem bržeg pronalaska nestalih osoba bez obzira na nacionalnu pripadnost je drugi važan korak. Radit ćemo na usaglašavanju popisa nestalih kako bi se ubrzao postupak pronalaska i identifikacije. Ovo su vrlo važni

koraci za sve nas, nadamo se napretku iako znamo da je pred nama mnogo osjetljivih i bolnih tema. S obzirom na osjetljivost teme svi trebamo biti vrlo pažljivi i poduzimati radnje uz međusobno uvažavanje i poštovanje žrtava. To znači uvažavati osećaje i potrebe porodica nestalih i suzdržavati se od politizacije svake vrste – rekla je Jeckov. Nastavak suradnje Udruženja 'Protiv zaborava' s Vladom i nadležnim ministarstvom podrazumijevat će ravnopravnije uključivanje članova udruženja u aktivnosti pronalaska nestalih osoba u RH, njihove ekshumacije i identifikacije. Potpredsjednik Medved je najavio i donošenje Zakona o civilnim stradalnicima koji priprema Ministarstvo hrvatskih branitelja. Jeckov kaže da će Klub zastupnika SDSS-a sudjelovati u raspravi.

— Udruženje srpskih porodica ubijenih, poginulih, nestalih i nasilno odvedenih svakako o ovoj temi ima konkretnih predloga. Očekujemo da Zakon o civilnim žrtvama rata bude sveobuhvatniji, kao i da će sadržavati neselektivan pristup u određivanju žrtava ratnog nasilja, za razliku od onoga koji je na snazi – zaključila je Jeckov. ■ Anja Kožul

Razgovori u Banskim dvorima

Tragovi krvavog augusta

Ministar branitelja Tomo Medved najavio je da će započeti pripreme za ekshumaciju posmrtnih ostataka pakračkih Srba ubijenih u Drugom svjetskom ratu

MINISTAR hrvatskih branitelja i vicepremijer TOMO MEDVED najavio je da će u narednim mjesecima krenuti pripreme radnje za ekshumaciju posmrtnih ostataka Srba koje su ustaše u augustu 1942. bacali u bunare u selima Dereza i Kusonje kod Pakraca. Po pisanju 'Novog lista', okidač za tu odluku bio je dopis koji je njegovom Ministarstvu poslao srpski aktivist i bivši predsjednik ugašenog Srpskog demokratskog foruma VELJKO DŽAKULA koji je zatražio ekshumaciju ostataka na tom području, među kojima bi trebali biti ostaci čak 12 članova njegove porodice. Medved je potvrdio da Ministarstvo postupi isključivo na osnovu prijave najbližoj policijskoj stanici. Najavio je da nakon prijema Džakulinog dopisa slijedi zakonom propisana procedura.

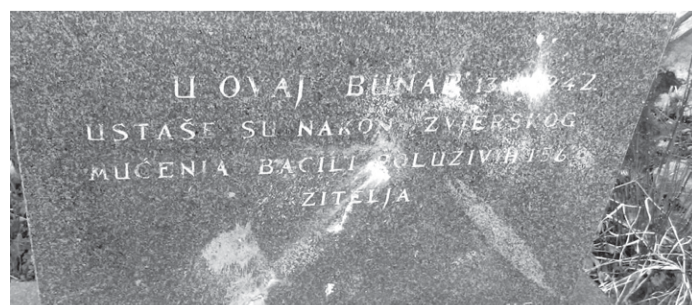
— Moramo se prvo obratiti svim nadležnim tijelima koja participiraju u ovom procesu. Trebat će prikupiti sva moguća ranija saznanja o ovim žrtvama i obraditi navedene lokacije, jer godišnje dobivamo

stotine ovakvih prijava. Kada se završe sve potrebne predradnje, ispita se je li prijava utemeljena, ide se sa zahtjevom Državnog odvjetništva za suglasnost za ekshumaciju, tako da od momenta prijave od odluke o ekshumaciji prođe otprilike šest mjeseci – rekao je i dodao da je trenutno deset lokacija spremno za ekshumaciju.

Zamjenik gradonačelnice Pakraca i predsjednik VSNM-a Požeško-slavonske županije NIKOLA IVANOVIĆ izrazio je uvjerenje da će se u okviru pokrenutog procesa pomirenja, s Medvedovim ministarstvom otvoriti upravo tema srpskih žrtava iz Drugog svjet-

skog rata, naročito tamo gdje su spomenici devastirani, uništeni, uklonjeni ili gdje civilne žrtve, kao u selima Japaga, Dereza ili Kusonje, nikad nisu ekshumirane.

— Te bi nevine žrtve nakon ekshumacije trebale biti dolično sahranjene, a spomenici obnovljeni. Zadnjih nekoliko godina pokretali smo inicijative da potomci žrtava stradalih u Derezama, Kusionjama i drugim mjestima podnesu prijavu i zahtjev za ekshumaciju policiji, jer je to procedura koju propisuje Ministarstvo branitelja. To moramo činiti kao zajednica, jer pojedinac ne može stvoriti dovoljan pritisak na državne

Jedno od obilježja žrtvama bačenima u bunare

organe da obave ekshumaciju i identifikaciju pobijenih. Treba razgovarati s ljudima i pokrenuti srpsku zajednicu. Ako to traži 50 ljudi, to je relevantna brojka i u inicijativi ima ozbiljnosti – rekao je Ivanović.

— Potražujemo i nestale sa srpske strane iz rata 90-ih. Nama je u cilju da sve svi nestali pronađu, jer će tek tada rane do kraja biti zacijeljene – podvukao je Ivanović.

Za komentar smo pitali i predsjednicu pakračko-lipičkih antifasišta MIRJANU BILOPAVLOVIĆ koja je naglasila da izjavu daje u svoje lično ime jer se predsjedništvo UABA nije sastalo.

— Važno je utvrditi činjenice, odnosno naći grobišta i prebrojati ostatke žrtava da se izbjegne manipulacija brojem stradalih, bez obzira o kojem se ratu radi. Znam da je u Sloboštini ustanovljen točan broj stradalih kao i za Kusonje, s tim da treba utvrditi identitet svih njih jer nije stradavalo samo domicilno stanovništvo, nego i izbjeglice kojih je bilo najviše s Kozare. Potomci stradalih iz Dereze imaju pravo na ekshumaciju žrtava da se utvrdi identitet i da budu dolično pokopane – ocijenila je Bilopavlović.

U okviru 'krvavog augusta' ustaše su pobili na hiljade Srba. Tako na spomeniku u Derezi piše da su 'ustaški zločinci, nakon zvjerskog mučenja, klanja i ubijanja, pobacali u obližnje bunare 120 muškaraca, 64 žene, 37 muške i 28 ženske djece'. U Branešćima su ustaše prema nekim podacima pobili 87 mještana i 120 izbjeglica sa Kozare, dok je u Tornju pobijeno 65 mještana civila. U Kusionjama je pobijeno oko 520 Srba iz Kusionja, Dragovića i Čaklovca, kao i izbjeglica sa Kozare, dok je oko 360 muškaraca i žena odvedeno u logore iz kojih se većina nikada nije vratila. U selu Sloboština kod Požege ustaše su pobili 1.368 Srba civila, od kojih je oko 1.100 bilo izbjeglica s Kozare. ■ Nenad Jovanović

Интернет у џепу

Иза одговорне особе мора стајати тим врских, младих и способних људи, који су у стању раз- мијенити информацију у три секунде

Недавно сте изабрани за председника ријечке Просвјете, но то вам није први мандат на тој функцији: кад сте је обнашали од 2008. до 2012. пододбор је имао 350 чланова, највише од свих СКД-ових подружница, а блистао је садржајем и реализацијом својих програма? То је вријеме многим урезано у памћење као златно доба српске културе, чему је посебице придоносила тијесна сурадња с пододборима у Гомирију и Моравицама, али и с дрежничким куд-ом Ђурђевдан те вијећима наше националне мањине из Опатије и Касатва. Наш фолклорни ансамбл имао је 40 јавних наступа, а издавачка дјелатност, часопис Артефакти и дјечји лист Бијела пчела, овјенчани су наградама Града

Ријеке и новосадских Змајевих дечјих игара. Поред тога, захваљујући донацијама београдске Народне библиотеке, књижни фонд наше библиотеке Доситеј увећан је за више хиљада вриједних наслова. Нажалост, у наредном су се раздобљу на челу пододбора измијенила чак четворица председника, у цијело се Друштво несретно и неспретно умијешала политика, а зна се да њезин спој с културом обично завршава као с уљем и водом: коликогод их мијешате, они се накрају раздвоје. Кад политика уђе, култура изађе. Свеједно, може их се и мора спајати, али на темељу обостраног интереса.

Који су садашњи приоритети Просвјетина пододбора?

Крајњи је час да се нашој пребогатој књијници врати основна намјена и да читаоника започне с активностима: књижевним и музичким вечерима, трибинама филмским пројекцијама. Једна од темељних задаћа, друштвена интеграција српске заједнице кроз отварање другим културама али и истцање наших националних вриједности, одвија се кроз каталожско умрежавање наше књијнице с више од стотину оних регионалних; то захваљујемо језичним стандардима који нам омогућују непосредну комуникацију, без преводитеља, а важан су допринос квалитети живота у заједништву. Напослијетку, уз познавање, разумијевање и поштивање духовних вриједности, подношљивији постају осамљеност мањинског и рањеност већинског народа.

Колико је за председника неког друштва важан тим који га окружује? Председничка позиција угодна је можда само као титула, све остало су рад и жртва, неријетко праћени стресом. И најмања институција већа је од највећег појединца, али ништа се ипак не рјешава само од себе или тек каквим дописом. Стога је важна једна одговорна особа, преко које ће ићи мостови сурадње. Мора постојати нека персонa као носитељ наших жеља, али иза ње мора стајати тим, по могућности врских, младих и способних људи, оних који носе Интернет у џепу и у стању су размијенити информацију у три секунде. То је данас кључ успјеха.

Што за нашу заједницу значи дјеловање у граду који је и службено овјенчан титулом Еуропске пријестолнице културе препознате под слоганом Луке различитости? Чврсто вјерујемо у наставак плодносно сурадње с представницима ријечких

институција, а све у циљу његовања и промоције мањинских култура, јединог природног начина живота у Луци различитости, односно у толерантној средини. Треба тежити и нечем већем од реалног, па све активности усмјерити према стратешки кровном, капиталном пројекту цијеле заједнице, а то је изградња српскога културног центра у Ријечи.

Какву будућност предвиђате заједници која је кроз три стољећа свога постојања у ткиву града оставила дубок траг не само у Ријечи него и у њезину ширем окружју?

Настави ли се овако, Ријека ће и даље хтјети Србе, али Срба у њој више бити неће. Свако национално питање завршава сједећим нараштајем: ако нема подмлатка, нема ни тог питања, односно ако дјеца не судјелују у нашим програмима, иза нас ће остати само прича о – неуспјелом – покушају да се спаси што се спасити даде. А ми овдје нит' имамо дјеце, нит' нас она помлађују; ни та дјеца, уосталом, више нису млада, а њихова су дјеца пак све мање Срби. Но и ту је рјешење једноставно, треба се само сјетити поруке покојног патријарха Павла да понајприје будемо људи, а тек потом и Срби.

■ Ненад Јовановић

Животне приче младих Рома

ИЗЛОЖБА 'Мој дан – живот дјеце и младих Рома' редатељица МАРТИНЕ ГЛОБОЧНИК И МОРАНЕ ИКИЋ КОМЉЕНОВИЋ отворена је у Галерији Форум у Загребу, а доноси погледе на живот дјеце и младих припадника ромске националне мањине кроз шест видео радова. Документаристички видео радови указују на непоштивање људских права и дискриминацију те утјечу на рушење стереотипа о Ромима. У продукцији куће Фејд ин, радови гледаатеља уводе у свакодневицу дјеце и младих припадника ромске националне мањине кроз приказ стварних прича.

Жељка Стојановић (11) живи у ромском насељу у Славонском Броду и најстарије је дијете. Жељкина мајка није знала писати али ју је Жељка научила па мајка сада може самостално у трговину и банку. Жељка воли помагати другима и вољела би постати учитељица кад одрасте. Стивен Оршуш (13) живи у насељу Ситнице надомак Мурског Средишња. Помаже оцу који се бави сакупљањем старог жељеза и поносан је јер може самостално направити бицикл. Стивен каже да је умјет-

ничка душа, укључен је у рад драмске скупине окупљене у Малом казалишту Мурско Средишње, а бави се и глумом у тамбурашком саставу.

— Хтио бих да завршим школу и желио бих да имам посао и да имам добар живот. То је битно и за моју дјецу кад ћу их имати, да могу бити сам себи свој газда! — каже пред камером Стивен.

Меланија Мешић (24) је из загребачког насеља Ференшчица. Уписала је Медицински факултет у Сплиту, али јој је на другој години факултета дијагностицирана леукемија и морала је привремено обуставити студиј. Током опоравка от-

крила је разне афинитете: учи корејски језик, калиграфију и културу. Поред тога, плеше у хип-хоп плесном студију, има свој ЈуТјуб канал и глуми себе у представи 'Погледај ме'. Највише од свега весели је повратак на факултет.

АЛЕКСАНДАР КОВАЧИЋ (11) из села Мачковац надарен је за сликање па једног дана жели уписати Академију ликовних умјетности у Загребу. АНТОНИЈА КАЛАЊОШ (19) живи у Осијеку у подружници дома СОС села Ладимировци и школује се за физиотерапеуткињу. Због нарушених обитељских односа издвојена је из обитељи, али

данас има бољи однос са својим родитељима. Кад дође кући има помјешане осјећаје. 'Супер је што видим маму и тату, али мислим да не припадам тој средини. Не бих могла живјети тамо цијело вријеме' — говори Антонија и додаје да у Дому може више постићи.

НЕНАД ЈОВАНОВИЋ (17) иде у други разред Индустијско-обртничке школе у Славонском Броду, а од шесте године тренира ногомет. Тренутно игра за ногометни клуб мв Кроација 1976 у другој жупанијској лиги.

— Документирајући живе и непосредне ситуације, упознајемо обитељ, пријатеље и проблеме с којима се носе тако да говоре о пријеломном или важном тренутку који их је обиљежио кроз њихово одрастање — казале су редатељице о јунацима својих прича.

Изложба је дио пројекта Укључивање Рома – Испуњавање предувјета за учинковиту провједу политика усмјерених на националне мањине – ФАЗА И који проводи Уред за људска права и права националних мањина Владе Републике Хрватске. Шест особних прича младих могуће је погледати до 7. октобра 2020.

■ Ања Кожул

Видео-радови говоре о животу Рома

Šokantni septembar

Prošle su nas godine knjige za obje srednjoškolke došle 3.500 kuna, i to pola novih, a pola korištenih. Kako bismo olakšali financijski pritisak septembra, počinjemo štednju već od Nove godine, kaže Evica Gašparović iz Šeovice

PREMDA bi srednja škola trebala biti, kao i u većem dijelu Evrope, obavezna poput osnovne, udžbenici za taj obrazovni stupanj u Hrvatskoj nisu besplatni, pa se brojne porodice svakoga septembra nađu pod nemalim financijskim opterećenjem. Samo knjige za jednog đaka nerijetko stoje i više od dvije hiljade kuna, a kad im se pridodaju drugi obavezni materijali, pribor i radne bilježnice, ta cifra nerijetko nadmašuje 4.000 pa i 5.000 kn. Ima li u obitelji više srednjoškolaca, financijska glavobolja roditelja višestruko se uvećava, čak i kad joj se u startu nove školske godine ne pridodaju svi ostali nužni izdaci na dnevnoj, mjesečnoj ili povremenoj bazi,

poput užine, prijevoza, opreme, slobodnih aktivnosti, ekscurzija... Olakšanje obiteljskom budžetu namijenjenom srednjoškolcima pružaju samo rijetke lokalne samouprave, one s punijom blagajnom, među kojima je, jasno, i Grad Zagreb.

Miljama daleko od metropole, u Šeovici kraj Pakraca, EVICA GAŠPAROVIĆ ispraća svoje dvije srednjoškolke za Daruvar, pa se muči s ne baš jednostavnom jesenskom računicom.

— Imam četiri kćerke, osnovnoškolke ĐURĐICU i JOVANU te srednjoškolke DEJANU i DANIJELU. Puna nas je kuća, pa je stvarno teško zatvoriti mjesečnu financijsku konstrukciju po pitanju režija i prehrane. Kad se tome dodaju troškovi za

školu od knjiga i bilježnica do autobusne karte i školskih obroka, teško bi mađoničar to izveo, tvrdim vam iz iskustva — kaže Evica, kojoj su obje starije kćeri sada u drugom razredu srednje: jedna se obučava za profesionalnu vozačicu, a druga za kuharicu i slastičarku.

— Samo udžbenici za Danijelu, bez bilježnica i ostalog, stoje 1.900 kuna. Nasreću, Dejana u drugom razredu trebaju samo bilježnice, no zato nas košta njezina obavezna praksa, kuharsko odijelo, kuta, papuča, pregača i kapa s mrežicom. Osnovni takav komplet stoji gotovo osam stotina, a povrh toga je 330 kuna izdatka za sanitarnu dozvolu koja se svake godine mora obnavljati. Za sada još ni ne znamo kolika će biti cijena autobusnog prijevoza i kako će se taj prijevoz plaćati, no nema pošte kada je riječ o izdatku za užinu, jer ne mogu djecu gladnu u školu slati, a tu je i nužni džeparac. Tako svaki školski dan svakoj dajem po trideset kuna za burek ili sendvič, jogurt ili sok — nabraja odgovorna mama obavezne stavke. Da to itekako obremenjuje njihovu svakodnevnu, životnu računnicu, postaje jasnije kad se zna da joj suprug mjesečno prima tek 5.200 kuna plaće, a ona kao sezonska radnica za najboljih mjeseci privrijedi najviše dvije tisuće.

— Suprugu svaki mjesec od plaće s računa skidaju hiljadu kuna, jer je blokiran kao jamac kredita svog bivšeg poslodavca. Radim tek sezonski u jednoj poljoprivrednoj firmi. Tako nekad radim samo dva dana u tjednu a nekada četiri, pa mi tada mjesečna primanja budu do dvije hiljade kuna, a ponekad tek devet stotina. Zimi ih uopće nema, a suprug i ja od početka do kraja godine moramo pokrivati sve troškove naše velike obitelji — pojašnjava. Pa kako onda uopće uspijevaju preživjeti prvi školski mjesec?

— Prošle su nas godine knjige za obje srednjoškolke došle 3.500, i to kad smo kupili tek pola novih, a pola korištenih. Kako bismo olakšali financijski pritisak septembra, počinjemo štednju iz mjeseca u mjesec već od Nove godine. Najteže nam je bilo prije četiri godine, kad smo odjednom morali kupiti četiri kompleta osnovnoškolskih udžbenika, koji još nisu bili besplatni. To nas je stajalo 5.500 kuna. Srećom, djeca nam nisu zahtjevna, tako smo ih, čini se, naučili. Kažu nam: kupit ćete nam kad budete imali, ako ne bude novca, opet će biti dobro. Njima je važno da imaju što jesti i da budu čiste. Sretne su i zadovoljne,

makar radi topline našega skromnog doma. Ne traže najnovije mobitele, ne troše bonove, ne zanimaju ih markirane majice. Imaju zajednički laptop star 15 godina koji je već na izdisaju. Skromne su, pa se ponašaju u skladu s vrijednostima koje su i meni usadili tijekom odrastanja, ali kad pogledam drugu djecu, bude mi žao što ja svojim ne mogu priuštiti iste stvari — priznaje nam Evica Gašparović.

MIRA BUZDUM iz Brestovca ovog je ljeta po prvi put morala otići u Njemačku na rad da u prvi razred požeške Srednje ekonomske njezina DRAGANA krene kako već treba i — mora. Tako s mamom Mirom razgovaramo putem Vibera u kasnim večernjim satima, kad s cjelodnevnog posla stigne kući. Ali umora, kaže nam nema, jer su joj baš tog dana na naplatu iz Hrvatske stigla tri računa za Draganine potrebe: sveukupno samo za stariju kći oko 1.800 kuna, od čega 1.500 samo za udžbenike.

Otišla u Njemačku da prehrani porodicu — Mira Buzdum

— Otišla sam teška srca u Njemačku, kad radi korone više nije bilo posla u nijednoj hrvatskoj županiji. Otkako je Dragana krenula u osnovnu, svakog sam ljeta radila na našem moru sezonski. Mlađa Ivana ide u peti razred, suprug ima zdravstvenih problema, svekrva je bolesna, a moj otac je u staračkom domu koji treba plaćati. Tako sam bila primorana odlaskom iz zemlje osigurati kruh svojoj djeci, unatoč tome što mi razdvajanje od njih jako teško pada. Ali nisam imala izbora, želim da one sutra žive bolje od mene. Jako su sposobne i vrijedne. Dragana je već, pored sveg učenja i svih školskih obaveza, preuzela moj posao u kući i oko nje, dok većina drugih srednjoškolaca ne mora brinuti takve brige — priča Mira, koja je sa svojim njemačkim poslodavcem ipak uspjela dogovoriti da dva mjeseca radi u toj zemlji, a onda mjesec provodi kod kuće u Hrvatskoj, sa svojim djevojčicama.

Svaka joj je jesen ionako puna stresa. Sve je skuplje, a primanja ne rastu, pa kad sve što treba poplaćati stavi na papir, preostaje joj jedino da zasuču rukave.

— Nisam jedina mama koja je morala otići od svoje djece, a sretna sam što su moja na najbolji način razumjela tu životnu nužnost. Najvažnije je svakome da mu dijete nije gladno i žedno, no kad nemaš sigurnog priljeva novca da mu to osiguraš, to stvara tešku brigu i frustraciju u svakog normalnog i zdravog roditelja. Odluči li Dragana za četiri godine ići na fakultet, potruditi ću se svim silama da joj to omogućim, baš kao i mlađoj Ivani koja bi tada trebala upisati srednju školu. Zato sam u svojoj pedesetoj krenula u tuđi svijet i zato sada učim njemački. Spremna sam dati zadnje atome snage da svoje kćeri postavim na vlastite noge i ispratim u samostalni život — zaključila je Mira Buzdum.

■ Paulina Arbutina

Razmjena udžbenika jeftiniji je način za nabavku (Davor Javorović/PIXSELL)

Mladi paroh vremenšnih vjernika

Prema dostupnim podacima, na području Dvora ima oko 1.900 pravoslavaca, no taj se broj konstantno mijenja. Nažalost, ne naviše nego na manje, kaže Jugoslav Maksimović, duhovni pastir SPC-a u sve pustijem kraju

PRIJE dvije godine Dvor je dobio novog paroha, protonamjesnika crkvene općine i parohije Jugoslava Maksimovića. Taj je mladi i energični duhovni pastir, odmah po svom dolasku započeo obilaziti sve rjeđe parohljane po brojnim opustjelim selima i zaselcima dvorskoga kraja.

— Ovamo sam premješten u početku ljeta 2018. i dosad sam dosta toga obišao i upoznao, ali nisam još sve upamtio. Kako sam prije Dvora već služio u dvije parohije, sve mi se nekako pomiješalo, i putovi i ljudi, no, primjećujem da sada polako sve sjeda na svoje mjesto. Mislim da na ovom području, prema dostupnim podacima, ima oko 1.900 pravoslavnih vjernika koji ovdje žive za stalno, no taj broj konstantno mijenja. Nažalost, ne naviše nego na manje – objašnjava nam mladi paroh.

Prema svemu sudeći, i pandemija korone utjecala je negativno na ovdašnje stanovništvo, možda i više no u drugim dijelovima Hrvatske. To je pogranično područje s BiH, pa su ljudi navikli na česte prelaskе granice radi kupnje ili posla u susjednoj državi odjednom ostali odsječeni, odnosno iza rampe na do tada lako protočnoj, 'mekoj' granici. Dakako, takve su okolnosti posebno nepovoljne za povratnički svijet, posebice onaj stariji.

— Kada je nakon Oluje započeo povratak, taj su proces ovdje obilježili mahom vremenšnji ljudi, vođeni ponajviše motivacijom da starost provedu na rodnom ognjištu. Mladi su najčešće ostajali u izbjeglištvu, zasnivajući ondje svoje porodice i dolazeći u stari kraj, svojim bakama i djedovima, tek jednom ili dvaput godišnje. Sada već mogu izvući neke zaključke koji su porazni za opstanak pravoslavaca na ovom području: otkako sam ovdje, bilo je po pedeset sahrana svake godine, svega sedam krštenja i nijedno vjenčanje – kaže Maksimović, pa nastavlja u ponešto optimističnijem tonu.

— Jako me obradovala nedavna ruka pomirenja na obljetnici Oluje te prisutnost Vladinih dužnosnika komemoracijama srpskim žrtvama. To je svakako znak da su započele promjene koje će možda rezultirati i obimnijim povratkom vjernika ovamo – nada se dvorski paroh.

Dok razgovaramo, Maksimović se sprema za posjet jednoj – začudo mlađoj – parohijanki, pa mu se odlučujemo pridružiti: nakon dvadesetak minuta vožnje, zaustavljamo se pred kućom 44-godišnje ANKE MALJKOVIĆ koja je iz rodne Velike Kladuše u Gornju Stupnicu kraj Dvora

stigla 1992. pred vjetrovima razbuktalog rata. Već godinu kasnije udala se za svog MILORADA s kojim danas ima četvero djece – kćeri RADMILU, MILU i MARINU te sina RADOMIRA. Kad je buknuła Oluja, u kolovozu 1995., Milorad i Anka zajedno su bježali, prvo sve do Novog Sada, a onda, da

Otkako sam ovdje, bilo je po pedeset sahrana svake godine, svega sedam krštenja i nijedno vjenčanje, kaže paroh, zabrinut za opstanak pravoslavlja

budu što bliže kući, do današnjeg Novoga Grada, tada još Bosanskog Novog. No čim su stigli onamo, ponovno ih je otjerala neka, tko zna čija vojska, pa su se opet obreli u vojvođanskom glavnom gradu. Tek će se u jesen 1998. iznova naći pred svojim domom.

— Kuća je bila srušena i opljačkana, iz nje sve pokradeno a oko nje sve obraslo u korov i draču. Morali smo još jednom započeti život iz početka: ostvarili smo pravo na građevinski materijal i sami krenuli u obnovu, no u susjednom selu, Pedlju, koje je djeci bilo bliže školi. Naša kuća ni do danas nije dokraja dovršena, a u njoj uopće nema namještaja, čak ni peći, pa stvarno ne znam kako ćemo to riješiti. Muž i ja sada živimo od poljoprivrede, imamo kravu, nešto ovaca, i doista teško prepinjemo. Najstarija kći Radmila zasnovala je svoju obitelj u Srbiji, a nas se petero moramo ovdje snalaziti najbolje što znamo i umijemo. Primamo šest stotina kuna dječjeg doplatka i to je sav naš

sigurni mjesečni prihod. Radim kadikad na javnim radovima i to nas malo popravi, pa se sve nadam da će takvih poslova opet biti – kaže Anka.

KAD je priupitamo za zdravlje, odgovora nam k'o iz topa da nema pojma jer nema vremena ići doktoru, ali zna da nije dobro. Već dugo se, naime, bori s dijabetesom, koji se zasigurno približio neugodnim koncentracijama šećera u krvi, no od lani nema 400 kuna za zdravstveno osiguranje, pa ne zna više točne vrijednosti i njihovo odstupanje od 'normale'. No, što se sustava tiče, nije to najgore što je muči.

— Iako ovdje živim 27 godina i odobren mi je privremeni boravak, odbijen mi je zahtjev za državljanstvom. Dakle, živim bez osobne karte i bez zdravstvene iskaznice, pa mi se sve više čini da sam nitko i ništa, pogotovu kad svake godine državi moram platiti sedam stotina kuna za produljenje privremenog boravka... pa vi sad sami računajte koliko je to kad se pomnoži s tih mojih 27 godina života! I onda tome dodajte još 1.500 kuna koliko sam dala da, kao izvorna govornica 'stranog' jezika, položim hrvatski u Zagrebu. Nažalost, od te mi diplome do danas nikakve vajde – požalila nam se žena koju pored dijabetesa mori visoki tlak i ne baš najzdravije srce, radi čega u posljednje vrijeme često ostaje bez daha. Tome doskače tako što s vremena na vrijeme u susjednoj državi kupuju kakve jeftine lijekove, no od njih, čini joj se, nema puno koristi.

— Često me, kao i danas, posjećuje naš paroh Jugoslav, čije mi riječi utjehe puno znače i daju snagu da idem dalje. Ipak, postoje stvari koje vjera ne može riješiti, pa ni sama ne znam što će sa mnom biti ako doskora ne ostvarim pravo na državljanstvo i pripadajuća prava – rezignirano je zaključila životom već pomalo načeta žena.

Kad smo nakon našeg susreta nadležne u Policijskoj upravi Sisačko-moslavačke županije zapitali nazire li se kraj njezinih muka u mračnom tunelu administrativno-birokratskog sustava, dobismo sljedeći odgovor: 'Anka Maljković prvi zahtjev za stalnim boravkom podnijela je 2011. godine, pa ponovno 2019. Oba zahtjeva su odbijena zbog toga što navedena nema dostatna sredstva za uzdržavanje u RH.'

■ Vladimir Jurišić

Anka Maljković i Jugoslav Maksimović

Pomoć obolje- lome golmanu

Za rehabilitaciju bivšeg golmana NK Karlovac Dušana Komadine priku- pljeno je dvostruko više od potrebnih sredstava

LJUBITELJI nogometa u Karlovcu vjeruju da će nekadašnji golman Nogometnog kluba Karlovac, DUŠAN KOMADINA ČOMO (1954.) uspješno pobijediti i peti moždani udar.

na rehabilitaciji u Stubičkim toplicama. Kako neslužbeno saznajemo od STJEPANA BENIĆA ŠTEFA, nekadašnjeg golmanovog suigrača i trenera, Komadina ponovo hoda uz pomoć fizijatera i fizioterapeuta te uspješno polazi govorne vježbe.

Komadina je lani doživio moždani udar, prebolio ga i nakon rehabilitacije se vratio gotovo u normalan život. Kako narod kaže da 'vrag nikada ne spava', nakon toga je doživio još čak četiri moždana udara. Mjesec dana od posljednjeg stanje se popravilo i liječnici su predložili još četiri tjedna nastavka terapije – no troškove toliko dugotrajne rehabilitacije ne pokriva Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO). Naredna četiri tjedna terapije bi Komadini koštala preko 12.000 kuna.

Većina karlovačkih nogometaša i prijatelja sporta u gradu se svakodnevno nalaze u kafiću Libero, koji vode KATARINA i BOŠKO JANJANIN, također bivši igrač Karlovca i Čomin generacijski kolega. Suvlasnica Katarina pokrenula je akciju sakupljanja novca za golmana kojoj su se ubrzo priključili brojni ljubitelji sporta i nogometa. Komadina je izuzetno cijenjen među Karlovčanima zbog svojih ljudskih kvaliteta, pa je akcija provedena vrlo uspješno. Četiri tisuće kuna uplatilo je i gradsko komunalno poduzeće Čistoća u kojem je Komadina radio do prošlogodišnje mirovine. Pomogao je i matični trećeligaš NK Karlovac koji je i sam u velikim financijskim problemima. Tako je do nedjelje, kako neslužbeno kaže Benić, sakupljeno gotovo dvostruko potrebnih sredstava. Ako Komadini bude potrebna i treća terapija, bit će za nju novaca, a ukoliko ih nešto ostane, bit će namijenjeni za daljnje liječenje kod kuće.

Dušan Komadina Čomo jedan je u nizu golmana koji su iznikli iz poznate nogometne škole BRANKA ČAVLOVIĆA ČAVLEKA. Uz njega Karlovčani se dobro sjećaju Josipa Kurša, Dragutina Mikše i Jake Filipija. Ne sumnjajući u Čominu upornost vjerujemo da će i iz ove utakmice izaći kao pobjednik.

■ M. Cimeša

Dušan Komadina u srednjem redu, u golmanskom dresu – NK Karlovac, 1984. godine (Foto: KAFOTKA)

Usekovanje u Kućancima

UORGANIZACIJI Episkopije Pakračko-slavonske u Kućancima, rodnom mestu srpskog patrijarha PAVLA, 11. septembra obeležen je praznik Usekovanja glave Svetog Jovana Krstitelja, u narodu poznatiji kao jesenji Sveti Jovan ili Jovan Glavosek.

Svetu Arhijerejsku Liturgiju u hramu Svetih apostola Petra i Pavla predvodio je episkop pakračko-slavonski JOVAN sa

sveštenstvom, i uz sasluživanje episkopa osječko-poljskog i baranjskog HERUVIMA te episkopa u penziji ATANASIJA. Srpska pravoslavna crkva slavi Usekovanje glave Svetog Jovana Krstitelja kao uspomenu na dan smrti svetitelja koji se kao savremenik Isusa Hristosa i njegov krstitelj smatra poslednjim prorokom Starog i prvim prorokom Novog zaveta.

Praznik Usekovanja glave Svetog Jovana Krstitelja spada u jedan od najznačajnijih

pravoslavnih praznika u Kućancima, a osim njega jednako tako značajni praznici su i 13. jul, na Pavlovdan, kada je hramovna slava, spomenuto Usekovanje, 11. septembra, kada je rođen i patrijarh Pavle, i 15. novembar, dan njegovog upokojenja. Od kada je na čelu Episkopije Pakračko-slavonske vladika Jovan ta je Episkopija jedna od najaktivnijih. Episkopija se obnavlja kako fizički tako i duhovno, a i mnogi su hramovi obnovljeni. Središnji hramovi u Episkopiji su Episkopski dvor u Pakracu, Saborni hram Svete Trojice, manastir Jasenovac i Kućanci, rodno imanje patrijarha Pavla, i hram Svetih apostola Petra i Pavla, gde je u narodu izuzetno uvažen i poštovan patrijarh kršten.

Episkopija Pakračko-slavonska za pravoslavce je svojevrsna sveta regija u kojoj Kućanci zauzimaju posebno važno mesto. Zbog značaja Kućanaca vredi podsetiti da je u tom svetom mestu prilikom posvećenja hrama obeležen i jubilej 800. godina autokefalnosti Srpske pravoslavne crkve. Pored mnogobrojnih vernika prazniku Usekovanja glave Svetog Jovana Krstitelja u Kućancima prisustvovali su Radmila Ostojić, konzulica Republike Srbije u Vukovaru, Radomir Čvarković, zamenik župana Osječko-baranjske županije, Dejan Jeličić, predsednik vsNM Osječko-baranjske županije i drugi uzvanici iz političkog i javnog života.

■ Zoran Popović

Vernici i episkopi u Kućancima

Dopisna nastava srpskog jezika i kulture SKD Prosvjeta

Dragi učenici i roditelji!

Pozivamo vas i ove godine da se pridružite veseloj ekipi razigranih i znatiželjnih učenika polaznika Dopisne nastave srpskog jezika i kulture u organizaciji Srpskog kulturnog društva 'Prosvjeta.'

Dopisna nastava srpskog jezika i kulture organizuje se u sklopu skd 'Prosvjeta' od 2001. godine. U dopisnu nastavu mogu da se uključe svi učenici osnovnoškolskog uzrasta u čijim osnovnim školama nije organizovan niti jedan od redovnih oblika školovanja na srpskom jeziku i pismu (model A, B ili C) ili iz objektivnih razloga ne mogu da se priključe nastavi srpskog jezika u samoj školi (udaljenost od škole, opterećenost vannastavnim aktivnostima i slično).

Kroz ovaj oblik nastave prijavljeni učenici iz cele Republike Hrvatske imaju mogućnost da uče cirilicu, upoznaju se sa najznačajnijim srpskim književnicima, istorijom srpskog naroda i geografijom Srbije, neobičnim ali interesantnim srpskim izvornim pesmama, melodijama i instrumentima te likovnom umetnosti. Dopisna nastava srpskog jezika i kulture ne predstavlja opterećenje za učenike, već osim novog znanja o svom jeziku i kulturi na našim okupljanjima imate priliku da upoznate i družite se.

Nastava se odvija po dogovoru putem elektronske pošte ili klasično putem pisama sa raznovrsnim lekcijama i zadacima jednom mesečno, uz slanje zanimljivih igrica i aplikacija putem vajbera i/ili votsapa. Dopisna nastava srpskog jezika i kulture je u potpunosti besplatna za sve prijavljene učenike. Pozivamo sve učenike koji žele da pohađaju dopisnu nastavu srpskog jezika i kulture da se prijave putem mejla cosavamrkalj@gmail.com ili da se jave na telefon 01/4872-456.

S nestrpljenjem vas očekujemo u još jednoj dopisnoj školskoj godini čiji kraj ćemo da proslavimo svi zajedno u Letnjoj školi srpskog jezika i kulture 'Sava Mrkalj' 2021. godine.

Čujemo se, dopisujemo se i vidimo se!

Maja Matić, skd 'Prosvjeta',
Centar za obrazovanje

Zaboravljeno počivalište

U ljeto 2015. zagrebačka je umirovljenica na obroncima Papuka pronašla zapušteno partizansko groblje: 22 humka počivalište su boraca koji su nakon ranjavanja u oslobodilačkim ofenzivama zbrinjavani u šumskim bolnicama i zemunicama

TRAGAJUĆI za vrganjima u ljeto 2015., umirovljena Zagrepčanka MAJA JELINČIĆ planinarila je s prijateljima šumovitim obroncima Papuka. Spuštajući se prema makadamskom putu u predjelu zvanom Zdenčina, nekih šest-sedam kilometara od Orahovice, primijetila je neprirodan pad. Neobična struktura tla otežavala je silazak niz tu padinu, pa je pitala svog lokalnog vodiča o čemu je riječ, a on joj je nezainteresirano odgovorio: 'Ih, nekakvo partizansko groblje!' — Bila sam zgrožena, iako u tom trenutku još nisam znala što krije vegetacija; baš ništa nije dalo naslutiti da stojimo na humcima, odnosno obilježenim grobnim mjestima boraca poginulih u Drugome svjetskom ratu – prisjeća se gospođa Jelinčić.

Doznat će nedugo potom da je riječ o 22 groba, počivalištima palih partizana, uglavnom iz šumskih bolnica u koje su se u doba velikih oslobodilačkih ofanziva sklanjali ranjenici. Takve su nastambe – obično sačinjene od rudnog drveta i konstrukcijski

podijeljene na dvije etaže povezane prečkama – mogle primiti četrdesetak ranjenih osoba. Prema navodima preživjelih boraca i medicinskog osoblja iz NOB-a, povjesničar i publicist MILAN BALIĆ zapisao je da bi vojnopozadinske formacije te bunkere izradivale toliko dobro uklopljene u okoliš da ih je najiskusnijem oku bilo teško uočiti. No, za svaki slučaj, među ranjenicima je uvijek bio stražar koji bi kroz prirodnu ventilaciju izrađenu od dasaka osmatrao približava li se neprijatelj. Zemunice su bile opskrbljene samo najnužnijim sanitetskim materijalom, poput zavoja ili hipermangana za ispiranje rana. O ranjenicima su brinule priučene bolničarke, a liječnik bi, ako takvog nije bilo u jedinici, dolazio povremeno. Pred početak ofanziva dostavljala se onamo hrana koja se ranjenim drugovima dijelila dvaput dnevno. Bili su tu i fenjeri, no oni su se radi uštede kisika, palili samo u slučaju nužne potrebe, pa je uglavnom vladao mrak.

— Članica sam Udruženja antifašističkih boraca i antifašista Zagreb – jug, pa sam svoje saznanje prvo podijelila s drugarica-

ma i drugovima. Javili smo se antifašističkim udrugama iz Virovitičko-podravске i Požeško-slavonske županije i već sljedeće godine uoči Dana borca, 4. srpnja, organizirali smo veliku radnu akciju čišćenja groblja, obavijestivši o tome gradske vlasti Orahovice i upravu Parka prirode Papuk. Prvog smo dana mačetom prokrčili put kroz šumu i posjekli šiblje oko groblja koje se od raslinja uopće nije vidjelo, da bismo dan poslije uz pomoć motornih pila napokon došli do grobnica i prekrasnog spomenika, položene zvijezde petokrake. Podignuli smo porušene nadgrobne ploče, od kojih je jedna bila napukla a dvije skroz polomljene, kako bismo ih mogli temeljitije očistiti od zemlje i mahovine – pripovijeda naša sugovornica.

S rezultatima akcije odmah su upoznali gradonačelnicu Orahovice ANU MARIJU PETIN, inače članicu HSS-a, koja je obećala pomoć u obnovi, ali sve je ostalo na lijepim riječima, premda su podršku antifašistima dali i gradonačelnični koalicijski partneri iz SDP-a.

— Ne iznenađuje me to nimalo, gradonačelnica Petin ne želi prihvatiti da je održavanje antifašističkih spomenika civilizacijsko pitanje. Štoviše, pošto smo groblje uredili, ono je ponovno devastirano, a gradonačelnica do danas nije reagirala na moj zahtjev da policiji podnese službenu kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja – kazao nam je bivši predsjednik orahovičkoga Gradskog vijeća, SDP-ovac RADE MEDENICA. I doista: kada je Maja Jelinčić ponovno, uoči Dana antifašističke borbe, obišla grobove da na njih položi cvijeće, ostala je šokirana vidjenim. Ostaci razbijenih nadgrobni ploča bili su razbacani posvuda, pa je i sama odmah kontaktirala gradonačelnicu.

— Upitala me zašto joj nisam javila da ću ići na groblje, pa da izda nalog da se pokosi. No nije poanta u tome što će tamo neka Jelinčićka odlaziti onamo, poanta je da se mjesta naše najsvjetlije povijesti, čuvaju i paze. U Hrvatskoj je od devedesetih porušeno tri tisuće spomenika, a neki se obnavljaju. Ne vidim razloga da se ne obnovi i ovaj – kaže Maja. Radi zapuštenog groblja na Papuku ljuti se i Udruga antifašističkih boraca i antifašista Virovitičko-podravске županije.

— Antifašizam vlastima u Orahovici ništa ne znači. Gradonačelnica svake godine posjećuje i održava spomenik pripadnicima zločinačkoga kvislinškoga ustaškog pokreta, na kojem su, kao slučajno, upisana imena poginulih branitelja u Domovinskom ratu. Uz ostalo, piše i 'svim poginulim i nestalim bojovnicima Nezavisne Države Hrvatske' – stoji u odgovoru koji su nam iz Udruge poslali. Pokušali smo doznati što o svemu misli Ana Marija Petin, ali na naše telefonske pozive i SMS poruke gradonačelnica nije odgovorila.

PARTIZANSKO groblje u šumi Zdenčina kraj Orahovice autentičan je primjerak odavanja počasti žrtvama fašističkog terora: osmišljeno je kao jedinstvena memorijska cjelina 22 humka s nadgrobni kamenjem oko dominirajuće petokrake u središtu. Ondje je sve do devedesetih godina prošlog stoljeća bilo omiljeno gradsko izletišta i planinarsko odmorište.

Na okolnim su stablima još vidljive planinarske markacije, a groblje je i danas ucrtano u dosad najdetaljniju mapu Papuka, tiskanu lani. Međutim, i groblje i izletišta već se tridesetak godina sustavno brišu iz kolektivne svijesti Orahovičana i Orahovičanki. Gradska vlast, pogotovo u doba dok joj je na čelu bio rigidni desničar JOSIP NEMEC, uglavnom ne želi znati za vrijednu antifašističku ostavštinu, pa se sve svodi na sporadične akcije nekolicine entuzijasta ili udruga.

Partizansko smo groblje posjetili jedne vrele ljetne nedjelje: do njega smo se s mukom probijali kroz drač i koprivu u društvu Maje Jelinčić, koja je prije polaganja četiri crvene ruže iz vlastitog vrta prvo sa spomen-ploče morala još jednom odstraniti prilično debeo pokrov od suhoga lišća. Vidno razočarana, kazala nam je kako je netko već maknuo vijenac i cvijeće koje je sa svojim drugovima položila oko humaka u povodu ovogodišnjeg Dana antifašističke borbe, inače državnog praznika.

— Teško je pomisliti da postoje ljudi koji negiraju povijest i činjenicu da je hrvatska država nastala 29. studenoga 1943. u Jajcu za drugog zasjedanja AVNOJ-a, a da je devedesetih samo obranjena. Ti koji ruše spomenike sigurno ne žele dobro ovoj državi i upravo joj time nanose štetu – rekla nam je na kraju zajedničkog posjeta šumi Zdenčina.

■ Goran Gazdek

Maja Jelinčić na groblju u Zdenčini

Монодрама о Диани

Представу је органи- зовало Удружење 'Ђорђе Оцић' у 'авлији' родне куће књижевника

НЕСВАКИДАШЊИ култур-
ни догађај одиграо се
прошле суботе увече у
Даљу. Глумица ЈЕЛЕНА
ПУЗИЋ и пијанисткиња
СОЊА ЛУКИЋ извеле су представу 'Пу,
спас за све нас!' (узвик у дјечјој игри
жмурке, којим један од играча спасава

остале). Ријеч је о монодрами по мо-
тивима Дневника Диане Будисављевић,
према којима је НИНА ЦУВЕР написала
текст, а осим што глуми, Јелена Пузић
је монодраму осмислила и режирала.
Представу је организовало Удружење
'Ђорђе Оцић' за публику ердабовског
краја (Ердабово = Ердут + Даљ + Борово

+ Вуковар), у оригиналном простору
'авлије' родне куће књижевника по
коме је удружење и добило име. На
сцени веранде програм је започет увод-
ном ријечју АЛЕКСАНДРА ИЛИНЧИЋА,
члана Управног одбора Удружења, који
је изнио разлоге његовог оснивања.
Потом се публици обратила ДЕЈАНА
ОЦИЋ, председница, која је испред Уд-
ружења потписала Протокол о сарадњи
са Задужбином 'Жарко Видовић' из Бе-
ограда. Послије свечаног потписивања,
управник Задужбине МИЛОШ ТУТУШ
детаљније је објаснио везу између
ЂОРЂА ОЦИЋА (1934 – 2008.) и ЖАРКА
ВИДОВИЋА (1921 – 2016.), наглаша-
вајући да су њих двојица били блиски
пријатељи и сарадници. Почасни гост
представе био је бивше дете-логораш
МИЛОРАД ЈАНДРИЋ.

Из те своје родне куће, у којој је
представа одржана, Ђорђе Оцић је као
осмогодишњак одведен у усташки
сабирни центар, а његов потоњи учи-
тељ и пријатељ Видовић преживио је
Јасеновац јер је из њега транспортован
за норвешки логор. Управо то је био
један од главних разлога да том важном
темом борбе добра и зла буде отворен
програм културних дешавања које Уд-
ружење намјерава и даље организовати.
Интересовање публике било је велико,
а њихови утисци изузетно су дубоки и
снажни, што указује на потребу људи
овог краја за културним садржајима.

Сутрадан, у недјељу, представници
Удружења и Задужбине отпутовали су
за Јасеновац, гдје су присуствовали ос-
већењу спомен-плоче Жарку Видовићу,
прилог Задужбине, и помену Светим
новомученицима јасеновачким, да
би наставили пут ка Пакрацу, гдје су
обишли Владичански двор и драгоцјену
пакрачку библиотеку.

■ Јован Недић

Јелена Пузић у
главној улози

Спас од заборава

УОРГАНИЗАЦИЈИ Повијесног
друштва Бршљаница, у
Великој Бршљаници код
Гарешнице, одржана је пет-
наеста манифестација 'Љето
у Бршљаници'.

Због актуалне пандемије, ове године
у програм популарне манифестације
нису биле укључене вишедневне ак-
тивности као што су ликовна колонија,
обилазак значајних повијесних лока-
литета и такмичење у старим играма. У
згради мјесне старе школе приређена је
тек изложба слика насталих на претхо-

дним ликовним колонијама те старих
предмета и оруђа. Сви посјетитељи
могли су тако видјети народне ношње,
старо оруђе, старинска кола, ватрогасну
пумпу те друге традиционалне експо-
нате.

Манифестацију је поред гарешнич-
ког градоначелника ЈОСИПА Би-
ЛАНЦИЈЕ и његова замјеника ЖЕЉКА
РИЈЕТКОВИЋА, посјетио и замјеник
жупана из редова српског народа у Бје-
ловарско-билогорској жупанији САША
ЛУКИЋ који ју је оцијенио као значајан
друштвени догађај и похвалио њезине

организаторе за досадашњи успјешан
рад.

- Ова врло вриједна удруга је пронаш-
ла велики број локалитета те управо
због тога Бјеловарско-билогорска жу-
панија тежи ка томе да се ово подручје
још додатно истражи и да се уврсти у
туристичку понуду града Гарешнице
и наше жупаније. Жупанија је финан-
цијски помогла рад удруге а исто тако
Повијесна удруга Бршљаница јавила
се на наш јавни позив с још једним
занимљивим пројектом те сам сигуран
да ће и то бити препознато – истак-
нуо је Саша Лукић, замјеник жупана.
Председник Бршљанице и глави
организатор свих активности ПЕТАР
МИШЧЕВИЋ такођер је задовољан
овогодишњом манифестацијом иако
је због епидемиолошких мјера била
програмски ограничених активности.

- Ово је само мали сегмент од онога
што се све налази на овима просторима
и што је нажалост отишло у заборав.
Управо смо недавно кренули заједно
с конзерваторима у откривање еван-
геличког гробља које на жалост било
напуштено што је само једна од актив-
ности ове удруге – рекао је Мишчевић.

■ З. В.

Дио изложбака

Stogodnjak (547)

18. 9. – 25. 9. 1920: stanje sudbene
vlasti u državi bijedno je i žalosno,
a položaj sudaca još gori! To je
sažetak priče o pravosuđu u novoj
državi u kojoj se na presude čeka
godinama, a suci žive na granici
bijede. Priča se čula na Zboru jugo-
slavenskih sudaca iz kraljevine u
Zagrebu. Delegat iz Hrvatske iznio
je dirljiv slučaj kako 'jedan sudac
nije imao sredstava da liječi svoje
bolesno dijete, a kad je ono umrlo
nije ga imao čime ni pokopati...' Ili:
'Mi jesmo patriote, ali od nas se ne
može zahtijevati da gladujemo sa
svojim obiteljima... Ne samo što će
država ostati bez sudaca, nego pri-
jeti i velika pogibelj da se u sudač-
ki stalež uvuče korupcija. Dogodi
li se to bit će uzdrmani sami teme-
lji države...' Odašlana je i poruka
ministarstvu pravosuđa: 'Sudije iz
cijele države... zahtijevaju da im se
povisi dosadašnji sudski doplatak
za 500 dinara mjesečno i da se isti
smjesta isplati. Ministarstvo se sa
svom ozbiljnošću upozoruje da je
taj zahtjev minimalan i nepro-
mjenjiv. Inače, sudije otklanjaju
sa sebe svaku odgovornost za sve
katastrofalne posljedice ...'

* naredbom bana Laginje na cijelom
području Hrvatske i Slavonije
ukinuti su prijeki sudovi, uvedeni
1918. Od naredbe se 'ipak i dalje
izuzimaju područja županije Va-
raždinske, Bjelovarsko-križevačke
i Zagrebačke, gdje zbog seljačkih
nemira određeni prijeki sudovi i
dalje ostaje na snazi...'

* poslije šest godina stanke – pod
uredništvom Bogdana Popovića
i Slobodana Jovanovića – ponovo
je počeo izlaziti 'Srpski književni
glasnik'. Tim povodom zagrebačke
'Novosti' objavljuju i poduži tekst
svojev suradnika i u njemu, uz
ostalo, i ovo: 'I već ovaj prvi broj
dokazuje kako je kod intelektualna-
ca prestala svaka rasna i regionalna
razlika. Suradnici su i Srbi i Hrvati
– i to mahom oni odličniji...'

* vijest dolazi iz Pariza, ali se tiče
gospođe Ljiljane Rusić iz okolice
Beograda, koja je u Francuskoj
promijenila svoje ime i prezime (u
Liliana Russe) a zatim došla na ori-
ginalnu ideju – kako u potpunom
blagostanju preživjeti sa svoje sed-
moro djece ostatak života. Svoga
muža je stavila na lutriju! Opisala
ga je kao 34-godišnjeg muškarca
koji izgleda kao da ima 25 godina.
'Visok je 175 centimetara, težak 85
kilograma, plavokos, modrih očiju,
bogat duševnim i intelektualnim
svojstvima, iskusan atleta... Postol-
ar je, posao mu dobro ide,
ali zaslužuje bolju sudbinu nego
život s nama...' Svaka srećka
stoji oko 5 franaka. Muž je, pišu
novine, ushićen ovim projektom i
izjavljuje da se osjeća sretnim što
će njegova žena i djeca imati bolji
život!

■ Đorđe Ličina

Šalter u glavi

Jedan od naših domišljatih poslodavaca smatra da bi sve radnike trebalo prvo poslati van, pa kad se tamo prešaltaju, mogli bi se vratiti i takvi, marljiviji i posvećeniji radu, zaposliti kod kuće. On se uopće ne pita zašto u inozemstvu dolazi do tako velike promjene

KAO da naši radnici imaju neki šalter u glavi, kaže ovih dana na radiju jedan od naših domišljatih poslodavaca. Čim odu u inozemstvo, postanu mnogo bolji! Zato bi, smatra on, trebalo sve radnike prvo poslati van, pa kad se tamo prešaltaju, mogli bi se vratiti i takvi, marljiviji i posvećeniji radu, zaposliti kod kuće. On se ne pita što pritišće taj šalter, odnosno zašto dolazi do tako velike mentalne promjene. Valjda ne zbog drukčije vode ili zraka? A odgovor na ovo posebno važno pitanje ovaj je stari novinar čuo na svoje uši još prije punih pola stoljeća.

Bilo je to u nekadašnjoj Prvomajskoj, tvornici alatnih strojeva na zagrebačkom Žitnjaku, koja je prva uništena nakon višestranačkih izbora godine 1990. (Kažu, da ne bi konkurirala dobroj zaradi na uvozu kalašnjikova.) U ono vrijeme, međutim, Prvomajska je bila u punom razvoju, pa je kupovala strojeve za svoj novi pogon od švicarskog Sulzera. Spor s dobavljačem nastao je oko rokova. Onda su Švicarci rekli: ako želite bržu isporuku, posudite nam sedam radnika na rok od šest mjeseci. Nema problema, odgovorili su iz Prvomajske i onda se zamislili. Koga poslati? Najbolje trebaju

kod kuće. Loše nema smisla slati jer će ipak raditi na opremi za njih. Na kraju su poslali sedmoricu prosječnih radnika, koji neće nedostajati u zagrebačkoj proizvodnji.

Nakon šest mjeseci stigla je naručena oprema, ali i iznenađujuća molba iz Winterthura, odnosno uprave Sulzera. Švicarci su pitali je li moguće da se rok posudbe produži, jer su im radnici iz Zagreba među najboljima u proizvodnji. Odgovor se mogao očekivati. Ne, tako dobrih radnika ni mi se ne možemo odreći, rekli su mudraci iz menadžmenta Prvomajske. Čim su se naši dečki vratili, organiziran je sastanak na kojem ih se tonom javnog tužitelja pitalo: Kako to da ste vi u Sulzeru bili najbolji, a kod kuće ste samo prosječni? Ljudi su se iznenađeno pogledali. Oni nisu imali pojma da ih se tako visoko cijeni, radili su isto kao i u Zagrebu, jedino... Ondje nije bilo zastoja u proizvodnji, objašnjavali su, prethodna faza je uvijek sve završila na vrijeme, sve što ti je trebalo bilo je pri ruci, nismo nešto posebno brzo radili, niti smo se trebali žuriti itd. Rečeno jezikom onog današnjeg poslodavca, nikakav se šalter nije prešaltao u njihovim glavama. Drukčije su bile radna sredina i organizacija. Drukčije je radio menadžment.

Možda je trenutak da se prisjetimo još jedne stare priče, na istu temu. Sarajevski UNIS sklapao je Golfove tako što je određene dijelove proizvodio za cijeli sustav vva, a kao protuvrijednost dobivao je ostatak automobila. Svakoga dana iz Vogošće su u Wolfsburg odlazila dva do tri teretna vlaka puna dijelova. 'Naši radnici rade na istim strojevima kao u matičnoj tvornici i postižu njemačku produktivnost', hvalio se tadašnji generalni direktor UNIS-a ABAZ DERONJA ovom autoru, negdje sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća. A plaće? Plaće su upola manje. Zašto? Nakon svega što se od tada promijenilo, nakon kapitalizma koji je prije više od tri desetljeća zamijenio yusocijalizam, odgovor je ostao isti. Zato što je u pravilu produktivnost najviša na individualnom radnom mjestu. U pogonu je već manja, u tvornici još manja, i tako se proces smanjivanja nastavlja preko općine do cijele države. Riba uvijek smrdi od glave. Danas se umjesto o društvenoj produktivnosti govori o konkurentnosti – reklo bi se nije šija nego

U pravilu, produktivnost je najviša na individualnom radnom mjestu (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

vrat, ali taj je vrat mnogo prljaviji nego nekadašnja šija.

Prije 30 godina novu su hrvatsku državu dobrim dijelom počeli krojiti kanadski pica majstori i hauzmajstori, s bulumentom domaćih i emigrantskih gladaša, željnih imovine i privilegija i punih pravedničkog, osvetničkog gnjeva. Pripadnost tom soju bila je glavna, pa i jedina kvalifikacija za poslove o kojima je ovisila buduća konkurentnost zemlje. Za direktore poduzeća postavljani su ljudi koji su samo znali da uz to idu kabinet, limuzina s vozačem, tajnica i fikus. U svakom kafiću uz neki bolji teatar može se naći nekoliko polupijanih Hamleta i Ofelija, kojima nepravedni režiseri ne žele dati šansu. Sad su je odjednom dobili, pa čak i mogućnost da oni biraju režisere.

ISTOVREMENO su i u Sloveniji neki od novih političara pokušavali smjenjivati direktore poduzeća i postavljati svoje ljude. Ali nije prošlo. Tranziciju je vodio dr. JOŽE MENCINGER (stasao u institutu glasovitog dr. ALEKSANDRA BAJTA), koji se takvim akcijama žestoko suprotstavio. A predsjednik Slovenije i dugogodišnji visoki komunistički rukovodilac (zvali su ga MALI KARDELJ), MILAN KUČAN, izjavio je: 'Mi smo premali narod da bismo se lišili iskusnih ljudi koji znaju svoj posao.' Uz privatizaciju, koja je provedena bez prethodnog podržavljenja i pljačke (izravno iz samoupravljanja, s kombinacijom podjele imovine svim građanima i radnicima), to je bila odluka koja je sačuvala slovensku ekonomiju. Sami Slovenci čak tvrde da je to bilo najvažnije. Hrvatska je na čelu države također imala bivšeg komunista, ali on se zvao FRANJO TUĐMAN i imao je sasvim drukčije prioritete.

Neki analitičari tvrde da su tokom prvog desetljeća nakon raspada Jugoslavije dva čovjeka, Tuđman i IVICA RAČAN, pojeli hrvatsku političku scenu. Sadašnji klijentelizam, koji je isprepleo društvo sve do ravnatelja dječjih vrtića, rođen je u krilu Tuđmanovog HDZ-a. Politička podobnost koju je on uveo (sad se zove domoljublje), teorije o stališima i 200 obitelji označile su povratak u srednji vijek, pa je neminovno takva postajala i konkurentnost zemlje. Istovremeno, Ivica Račan, u ulozi vođe oporbe njegovog veličanstva, čistio je iz vodeće opozicijske stranke sve misleće ljude koji bi mogli postati smetnja njegovom doživnom predsjedništvu. To poravnavanje glava završilo je kadrovskom pustoši i idejnim bespućima, što se sasvim jasno pokazalo nakon njegove smrti. Takvo je stanje u SDP-u postalo trajno, kao što je klijentelizam glavna konstanta HDZ-a.

Poslodavac s početka ovog teksta ima pravo. Vrijeme je za prešaltavanje, ali ne radnika već cijelog društva. Šanse za to, međutim, iznimno su male. Ne veće od toga da se svi radnici pošalju u inozemstvo, gdje bi se pripremili za posao kod kuće. Dok se pod dirigentskom palicom ANDREJA PLENKOVIĆA HDZ neočekivano brzo prešaltava na desni centar (čime postaje cimerajm odnosno prihvatljiviji Europi), hrvatsko društvo perverzno uživa u slavljenju tragične Tuđmanove i Račanove ere. Nije to vidljivo samo po ritualnom zaklinjanju da se s njihovog puta ne skrene, po spomenicima i proslavama ili po tome što na SDP-ov prijedlog zagrebački aerodrom nosi ime Franje Tuđmana. (Beogradski je, usput rečeno, imenovan po Nikoli Tesli.) Mnogo je važnije od toga to što vuk opet mijenja samo dlaku, odnosno što reforme, koje bi promijenile ćud menadžmenta koji upravlja državom i društvom, nemaju nikakve šanse. To je u prvom redu reforma pravosuđa, pa onda i sve ostale. Ali tko je još čuo da se riba čisti od glave? ■

Gori, gori, moj Donalde

Unatoč konsenzusu znanstvene zajednice da su požari koji haraju Amerikom, najviše Kalifornijom, Oregonom i Washingtonom, posljedica klimatskih promjena, predsjednik Donald Trump je na hitnom brifingu sazvanom u Kaliforniji, na apele da 'prizna klimatske promjene i njihov značaj za šume' odgovorio rečenicom: 'Ohladit će se, samo gledajte'

NAKON što su u posljednjih godinu dana golemi požari poharali Australiju, Amazoniju i Sibir, sezona požara koja svake godine zahvati Zapadnu obalu SAD-a u već se na samom početku pretvorila u nezabilježenu paklenu buktinju. Do sredine ovog tjedna opožarena površina bila je veća od dva milijuna hektara, i to uglavnom šuma, najviše u državama Kalifornija, Oregon i Washington, no izgorjela su i brojna urbana područja i tisuće kuća, a u nekim je gradićima vatra progutala i knjižnice, gradske vijećnice i vatrogasne stanice. Poginule su najmanje 24 osobe, među njima i jednogodišnje dijete, a masovni bijeg podsjetio je na apokaliptične prizore iz distopijskih filmova u kojima uspavani ljudi pu-

stoše dućane i benzinske stanice, zakrčuju prometnice i preko polja bježe u brda kako bi sačuvali žive glave. Lokalni hoteli i moteli u najgore pogođenim područjima dupkom su popunjeni pa se gradski prostori pretvaraju u prihvatilišta, a iznemogli vatrogasci prebacuju se iz jedne u drugu državu, na poprišta požara koji neprekidno izbijaju, pogonjeni 'savršenom olujom' klimatskih incidenata – rekordnom sušom, rekordnom vrućinom, jakim sjevernim vjetrovima i grmljavinskim nevremenom s tisućama munja koje pale stabla i strujnu infrastrukturu.

'Cijele zajednice značajno su uništene', izjavila je guvernerka Oregona KATE BROWN, dodavši da bi ovi požari mogli predstavljati 'najveći gubitak života i imovine u povijesti Oregona'. 'Ako ne vjerujete u klimatske promjene, dođite

u Kaliforniju', poručio je pak guverner te države GAVIN NEWSOM, referirajući se na činjenicu da se čak šest od 20 najvećih požara u Kaliforniji dogodilo upravo ove godine.

DANIEL SWAIN, klimatolog s Instituta za okoliš i održivost Sveučilišta Kalifornija koji se bavi upravo klimatskim ekstremima, novinarima je rekao da je pričao ovih dana s desecima klimatskih stručnjaka i da su svi oni 'praktički bez riječi jer ovakvi požari nisu zabilježeni'. Požari u Kaliforniji, kaže on, zapravo se pripremaju već godinama, a kulminacija tih priprema dogodila se 2017. godine, kada je završila dugotrajna suša usli-

Guverner Kalifornije Gavin Newsom u obilasku opožarenih područja (Foto: Lucy Nicholson/Reuters/PIXSELL)

jed koje je tijekom razdoblja od deset godina umrlo više od 160 milijuna stabala. Jedan od najbrže širećih požara dogodio se u južnom dijelu nacionalnog parka Yosemite, upravo na području koje je prethodno doživjelo i najveći pomor šume, a u takozvanom požaru sjevernog kompleksa, koji gori od sredine kolovoza, vatra se u samo 24 sata proširila površinom od sto tisuća hektara. Sa zahvaćenih 340 tisuća hektara površine, ovaj je požar prije nekoliko dana i službeno postao najveći u povijesti Kalifornije.

Ipak, unatoč armiranobetonskom konsenzusu znanstvene zajednice da su požari posljedica klimatskih promjena, američki predsjednik DONALD TRUMP i dalje nije impresioniran činjenicom da mu se pola države pretvorilo u paklenu buktinju kataklizmičkih razmjera. Na hitnom brifingu sazvanom sredinom tjedna u Kaliforniji, na apele šefa tamošnje Agencije za nacionalne resurse WADEA CROWFOOTA da 'prizna klimatske promjene i njihov značaj za šume' i 'suraduje sa znanostu kako bi se zaštitili stanovnici Kalifornije', odgovorio je rečenicom: 'Ohladit će se, samo gledajte.'

Trumpovo višegodišnje negiranje klimatskih promjena rezultiralo je ovih dana očajničkim nizom javnih poziva građanima od policije Oregona, pa čak i FBI-ja, da prestanu nazivati policijske postaje i prijavljivati glasine da požare podmeću antifašisti. U širenju glasina istaknuo se PAUL ROMERO, kandidat Republikanske stranke za Senat u svibnju ove godine, napisavši na Twitteru da je 'policija uhapsila šestoro ljudi zbog podmetanja požara i svi su ANTIFA', unatoč tome što su šerifi preko društvenih mreža opetovano, velikim štampanim slovima, javnosti poručivali da to nije istina.

Osim što uzrokuju neposrednu golemu štetu, ovakvi megapožari, kažu znanstvenici, izrazito su štetni i u smislu onečišćenja tla i pitke vode, koja na opožarenim područjima ostaju godinama nakon što požari završe. Primjerice, nakon požara Camp 2018., koji je do ove godine bio najveći požar u povijesti Kalifornije i u kojemu su praktički do temelja izgorjeli gradići Paradise i Concow, izmjerene su koncentracije benzena i drugih štetnih spojeva koji nastaju gorenjem plastike deseterostruko veće od razine koju američka Agencija za zaštitu okoliša smatra štetnom. Uz tlo, gusti dim poguban je za kronične bolesnike, ali i sve ostale ljude, naročito u situaciji pandemije koronavirusa, a onečišćenje zraka posljednjih tjedana naročito pogađa nedokumentirane radnike u vinskoj regiji Kalifornije.

U reportaži koju je nedavno objavio portal The Intercept navodi se kako su takvi radnici u okrugu Sonoma, najvećem proizvođaču vina u kalifornijskoj vinskoj regiji, prisiljeni raditi čak i u zonama evakuacije od požara. Većina tih radnika je iz zemalja Latinske Amerike, a dobar dio njih pripadnici su starijih naroda tih zemalja. Budući da nisu dokumentirani, nemaju ni pravo na pomoć države pa si ne mogu priuštiti da odbiju raditi u opasnim uvjetima. Radnici nisu plaćeni prema broju odrađenih sati već prema volumenu ubranog grožđa, pri čemu tipičan 'dobar dan na poslu' podrazumijeva oko dvije tone grožđa po radniku. Nedokumentirani radnici u okrugu Sonoma čine i 50 posto svih slučajeva zaraze koronavirusom, iako u ukupnoj populaciji sudjeluju s 25 posto.

Kako bi spriječile ekonomske gubitke, nadležne lokalne institucije u posljednje četiri godine rutinski poslodavcima izdaju dozvole za obavljanje posla u evakuacijskim zonama, a samo u posljednje dvije godine izdano je četiristotinjak takvih dozvola. Unatoč tome što su u Sonomi veliki požari postali uobičajena pojava, državne vlasti još nisu osmislile jasan protokol o izdavanju dozvola za rad u

Policija Oregon, pa čak i FBI, apeliraju na građane da prestanu nazivati policijske postaje i prijavljivati glasine da požare podmeću antifašisti. U širenju takvih glasina istaknuo se Paul Romero, kandidat Republikanske stranke za Senat

rizičnim područjima, najviše zbog protivljenja vinara. Nemoćne da ishode kompromis, a na pritisak radničkih organizacija, vlasti Kalifornije lani su bile uvele privremenu mjeru kojom su se poslodavci obavezali na mjerenje kvalitete zraka prije slanja radnika u berbu. Poslodavci se odupiru i traženjima da pristanu na spuštanje granice onečišćenja nakon koje su radnicima dužni ponuditi zaštitne maske N95; savezna Agencija za zaštitu okoliša smatra da bi to trebalo činiti kada indeks kvalitete zraka prelazi sto odnosno ulazi u treću od šest kategorija zagađenja, no koalicija od dvadesetak vinogradarskih udruženja tome se protivi, smatrajući prijedlog nepotrebnim troškom.

Uz sezonske nedokumentirane radnike, u ovim požarima naročito se izrabljuje i zatvorska populacija iz koje se regrutiraju 'volonteri' vatrogasci, zatvorenici osuđeni za manje prijestupe. Uz oko 6.500 zaposlenih vatrogasaca, čiji broj u sezoni požara naraste na 9000, u Kaliforniji požare gasi i oko 2200 zatvorenika certificiranih za vatroga-

stvo. Već godinama smatra ih se presudnom radnom snagom koja obično radi opasne poslove poput razbijanja vatrenih obruča oko nekretnina motornim pilama i drugim alatima. Unatoč tome, njihove nadnice iznose između dva i pet dolara na sat, dok srednja federalna plaća vatrogasaca iznosi 23,85 dolara na sat. Budući da je Covid-19 poharao i američke zatvore, samo 30 od ukupno 77 zatvoreničkih ekipa trenutno je dostupno za gašenje požara. U kakvoj se krizi trenutno nalazi najmnogoljudnija i najbogatija američka država svjedoči činjenica da je kalifornijski guverner Gavin Newsom prošlog petka najavio pokretanje legislativne procedure kojom bi se zatvorenici omogućilo da se nakon izdržavanja kazne zaposle kao vatrogasci; to im sada nije dozvoljeno jer državni zakoni zabranjuju zapošljavanje ljudi s kriminalnim dosjeom.

NA spomenutom brifingu s nadležnim vlastima predsjednik Trump krivnju za požare svalio je na 'loše upravljanje', ne referirajući se međutim ni na što konkretno, pa tako ni na najveću elektroprivrednu kompaniju u Kaliforniji, Pacific Gas and Electric (PG&E), koja je u siječnju prijavila bankrot nakon niza višemilijunskih tužbi zbog nemara. Iako je Trump problem lošeg upravljanja spomenuo kako bi negirao znanstvenu činjenicu da su požari posljedica klimatskih promjena, PG&E je, pokazalo se, zaista odgovoran za niz požara proteklih godina, pa tako i za onaj koji je 2018. progutao Paradise, pri čemu su poginule 84 osobe. Privatna kompanija koja pruža javnu uslugu opskrbe električnom energijom prošlog je proljeća priznala krivnju za taj požar koji je započeo

Ako ne vjerujete u klimatske promjene, dodite u Kaliforniju (Foto: Adrees Latif/Reuters/PIXSELL)

na njezinom dalekovodu podno planinskog lanca Sierra Nevada. Iz predostrožnosti da se takvo što ne bi ponovilo, PG&E je početkom rujna započeo s nizom preventivnih redukcija struje koje bi trebale obuhvatiti oko 2,5 milijuna ljudi.

Još jedna dugoročna i socioekonomski pogubna posljedica ponavljajućih požara uzrokovanih klimatskim promjenama bit će i sad već izvjestan kolaps tržišta osiguranja, jer se osiguravateljska poduzeća, suočena s golemim gubicima, masovno povlače s područja pod rizikom od požara. Vlasti Kalifornije prošle su godine bile prisiljene prvi put ikada poslužiti se ovlašću da interveniraju u tržište jednogodišnjom zabranom kompanijama da odbijaju osigurati kuće na određenim kritičnim lokacijama. Odlukom je bilo obuhvaćeno oko 800 tisuća domova, no ta zabrana upravo ovih dana istječe i ne može se ponovno uvesti.

Kompanije inzistiraju na povećanju premija osiguranja, čemu se protive organizacije za zaštitu potrošača, a državne vlasti sada moraju odlučiti hoće li im dozvoliti da povećaju premije, koje će brojnim ljudima biti preskupe, ili će ih ograničiti i time riskirati da kompanije jednostavno prestanu osiguravati kuće smještene uz rubove šuma. Proljetos je kalifornijski Senat izašao s kompromisnim prijedlogom kojim bi se premije povećale, ali ne i za one vlasnike koji sami poduzmu određene mjere predostrožnosti, no taj je prijedlog nedavno odbijen. Iako je sezona požara već bila započela, rješenje nije pronađeno, što znači da trenutno ne postoje nikakva državna ograničenja koja bi kompanije spriječila da podižu iznose premija ili pak u potpunosti prestanu osiguravati domove smještene u rizičnim područjima. ■

Evakuacija stanovništva u Oregonu (Foto: Adrees Latif/Reuters/PIXSELL)

INTERNACIONALA

Zakon jačega

Normalizaciju izraelskih odnosa s arapskim zemljama načelno bi se moglo pozdraviti: Izrael je već 72 godine bliskoistočna realnost. Međutim, stvarnog mira neće biti sve dok se ne riješi palestinsko pitanje

NAKON desetljeća podjela i sukoba, obilježavamo rađanje novog Bliskog istoka – rekao je američki predsjednik DONALD TRUMP prilikom potpisivanja sporazuma na travnjaku Bijele kuće kojim su Ujedinjeni Arapski Emirati i Bahrein uspostavili diplomatske odnose s Izraelom. Dvije zaljevske monarhije pridružile su se Egiptu i Jordanu kao jedine arapske zemlje koje priznaju Izrael, čiji je premijer BENJAMIN NETANJAHU izjavio kako je 'riječ o prijelomnom trenutku povijesti koji najavljuje novu eru mira'.

Riječ je o formalizaciji dugogodišnjih tektonskih geopolitičkih preslagivanja koja obilježavaju dva procesa. Niz arapskih zemalja kao glavnog neprijatelja više ne doživljava Izrael, nego Iran. U suprotstavljanju Teheranu te su zemlje voljne ne samo prekršiti sedam desetljeća dug tabu arapske politike te priznati Izrael, nego ući i u otvoreno savezništvo s Tel Avivom. S njim Emirati zapravo neformalno surađuju odavno. Upravo potpisani sporazum predstavlja pakt protiv Teherana, koji ga je okarakterizirao kao 'nož u leđa' svim muslimanima. Drugi važan element je sve slabija pozicija Palestinaca. Arapske zemlje očito više čak ni samo deklarativno nisu voljne podvrgavati vlastite geopolitičke interese oslobođenju Palestine. Trump je najavio kako bi se UAE-u i Bahrainu moglo pridružiti 'još pet ili šest zemalja', a spekulira se da su u igri Maroko, Oman i Sudan. Ključna će biti uloga Saudijske Arabije, o čijim se namjerama ponešto može zaključiti iz sudjelovanja Bahreina u sporazumu.

Dok se UAE razvio u samosvojnu regionalnu silu, malena je otočna država *de facto* saudijski protektorat koji se na ovaj potez nikad ne bi odlučio bez odobrenja Rijada, upletenog u sukob s Iranom oko hegemonije diljem regije, od Sirije do Jemena. Saudijski bi se novom savezništvu mogli priključiti čim ostarjelog kralja SALMANA zamijeni princ MUHAMED BIN SALMAN. 'Za novu generaciju vladara u Zaljevu Palestinci jedva da igraju

ikakvu ulogu: Iran je egzistencijalna prijetnja, a Izrael moćni iranski neprijatelj', piše GUIDO STEINBERG iz berlinskog Instituta za međunarodnu i sigurnosnu politiku (SWP). Mnogo govori činjenica da je Arapska liga – koju čine 22 arapske zemlje – odbila palestinski zahtjev da osudi najnoviji sporazum Emirata i Bahreina s Izraelom.

Trump i Netanjahu se vode i usko privatnim unutarnjopolitičkim razlozima. Približavaju se američki izbori 3. studenoga, a Trump nastoji ojačati svoju potporu među proizraelskim evangeličkim glasačkim tijelom: najnoviji sporazum nije slučajno nazvan 'Abrahamskim' referirajući se na tri abrahamske religije. U sklopu kontroverznog sporazuma Kosova i Srbije na uspostavu diplomatskih odnosa s Izraelom obvezalo se i Kosovo, pa je Trump ovog mjeseca ostvario dva postignuća uvelike iskoristiva u kampanji. Pozitivne vijesti trebaju i Netanjahu, kojem se sudi za korupciju, a diljem zemlje traju prosvjedi izazvani njegovim lošim upravljanjem pandemijom koronavirusa.

Normalizaciju izraelskih odnosa s arapskim zemljama načelno bi se moglo pozdraviti: Izrael je već 72 godine bliskoistočna realnost. Međutim, stvarnog mira neće biti sve dok se ne riješi palestinsko pitanje. Čak i tijekom potpisivanja ceremonije dvoje je ljudi u izraelskom Ašdodu ranjeno raketama ispaljenim iz Gaze. Teoretski je moguće da će s rastom prihvaćenosti u regiji i smanjivanjem osjećaja ugroze rasti spremnost Tel Aviva na kompromis. U stvarnosti, rečeni bi diplomatski uspjesi mogli ohrabriti Izrael da inzistira na maksimalističkim pozicijama. U tome će imati potporu Trumpa, za kojeg važi samo zakon jačeg. Na istom južnom travnjaku Bijele kuće 1993., u prisutnosti BILLA CLINTONA, rukovali su se tadašnji izraelski premijer JICAK RABIN i šef PLO-a JASER ARAFAT. Palestinci su tada vjerovali da se nalaze na putu ostvarivanja nezavisnosti. U današnjoj realnosti Netanjahu je doneavno najavljivao aneksiju znatnih dijelova okupirane Zapadne obale, što znači trajno onemogućavanje rješenja na koliko-toliko pravednim osnovama, odnosno Palestinu u granicama iz 1967. i istočnim Jeruzalemom kao glavnim gradom. U kontekstu sadašnjih pregovora s UAE-om priča se tek o privremenoj suspenziji takvih namjera, koje su

najbolji garant daljnjih sukoba, represije i nesreće. Pompoznom najavama unatoč, novog Bliskog istoka i ere mira svakako neće biti bez sporazuma s Palestincima.

■ Jerko Bakotin

Krajišnikov kraj

ŠTURA agencijska vijest glasi da je od posljedica korona virusa u Banjaluci preminuo prvi predsjednik Narodne skupštine Republike Srpske i haški osuđenik MOMČILO KRAJIŠNIK. U njoj su nabrojane sve bitne funkcije koje je taj pravomoćno osuđeni ratni zločinac obavljao: bio je predratni direktor firme Energoinvest u Sarajevu, jedan od osnivača SDS-a, poslanik u Parlamentu BiH, predsjednik te institucije i Skupštine RS-a, prvi srpski član Predsjedništva BiH, a spomenuto je da je na Haškom tribunalu osuđen na 27 godina zatvora zbog progona, ubistva, deportacije i prinudnog preseljenja nesrpskog stanovništva tokom rata u BiH. Kazna mu je potom smanjena na 20 godina, a nakon odsluženih 13 pušten je na slobodu.

Neizostavan dio Krajišnikove biografije je dugogodišnja bliska saradnja sa RADOVANOM KARADŽIĆEM, bivšim liderom bosanskih Srba osuđenim na doživotnu kaznu zatvora zbog genocida u BiH. Pored političkih, njihove veze su bile i poslovne, pa se još prije rata protiv obojice vodio spor zbog privrednog kriminala u Energoinvestu. Zbog događaja koji su uslijedili taj je privredni kriminal na kraju sveden na omanju krađu.

Iz beogradskog Fonda za humanitarno pravo ranijih su godina isticali da se Krajišnikov doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu ogledao, po navodima prvostepene presude MKS-a, u pomaganju uspostavljanju i održavanju stranačkih i državnih struktura SDS-a kao instrumenata počinjenja zločina. Sudije su zaključili da je on imao namjeru da u djelo sprovede masovno protjerivanje civila, te da je prihvatao da će mnogi Muslimani i Hrvati svih uzrasta platiti visoku cijenu za ostvarenje srpske dominacije.

'Opredijelio sam se da ostatak života potrošim u traženju dokaza da nisam kriv i da nije tačno ono za šta sam osuđen. Meni je savjest čista, ali se ne osjećam sretno. Zašto? Nisu kazna godine u zatvoru, jeste i to, ali je kazna etiketa zločinca', rekao je Krajišnik nakon izlaska iz zatvora. Tu je etiketu pokušao naplatiti u nekoliko navrata. Godinu dana nakon dočeka koji mu je priređen na Palama, u toj je opštini pokušao da otvori fabriku za impregnaciju drvenih, elektro i TT-stubova. Budući da su se lokalni stanovnici pobunili zbog trovanja okoline, na kraju mu nije izdata dozvola. Potom je kao predsjednik asocijacije Stvaratelji RS-a zatražio isplatu naknada za sebe i sve druge koji su prije 30 godina učestvovali u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti Republike Srpske. Unatoč podršci svih političkih struktura RS-a, ostvarenje te inicijative na kraju nije dočekao. Ratni zločini ne zastarijevaju, ali ratni zločinci ipak umiru.

■ D. Kožul

KRATKO I JASNO

Nema šetnje, ali ima Nedelje ponosa

Nakon dužeg vremena, Prajda na ulicama Beograda opet neće biti?

Gotovo svi prajdovi u svetu ove su godine odlučili da otkazu šetnju i da održavanje pomere u digitalnu sferu. Beograd Prajd je jedini koji je čekao do poslednjeg trenutka, ali je situacija takva da bi broj učesnika koji očekujemo mogao doprineti porastu broja zaraženih od korone. Odlučili smo da šetnju ne održimo, a da Nedelja ponosa bude održana uglavnom online. Ovakva odluka ne može previše uticati na dodatno ugrožavanje prava, iako je LGBT zajednica dodatno pogodena merama koje su preduzete tokom pandemije. Poboljšanje poštovanja ljudskih prava LGBT zajednice u Srbiji zavisi potpuno od predstavnika vlasti i institucija. Prema rezultatima poslednjih izbora, jasno je da ispunjenje zahteva najviše od zavisi od predsednika Srbije.

Koliko su program i aktivnosti koje ste imali pomogli osnaživanju LGBT zajednice u Srbiji?

Beograd Prajd je uvek pravio program kakav je bio moguć, s obzirom na resurse, ljude i okruženje. Taj program je stalno veći i kvalitetniji i svi gosti iz regiona i sveta su potpuno oduševljeni raznovrsnošću i kvalitetom. On je svakako pomogao zajednici. Godina je duga, ali se malo toga dešava onda kada nema Prajda. Trenutno zajednicu najviše osnažuje Prajd info-centar koji radi preko cele godine i koji svakog meseca poseti oko 3.000 ljudi. Aktivnosti u centru su permanentne i on je na najprometnijem mestu u gradu. Sam centar i aktivnosti u njemu značajno doprinose osnaživanju zajednice jer je to poruka da nismo sakriveni i na marginama.

U kojoj mjeri je pandemija iskorištena za dodatno srozavanje ljudskih prava?

Pandemija je negativno uticala na LGBT zajednicu u Srbiji. Dosta članova zajednice živi u homofobičnom okruženju i karantinske i druge mere su loše uticale na njih. Čini se da građani nisu razumeli da su neke mere tokom pandemije bile kršenje ljudskih prava. Istraživanja su i dalje poražavajuća: 23 odsto građana ne želi da im LGBT osoba bude komšija ili član porodice, a 45 odsto ne želi da im LGBT osoba bude vaspitač deci. Samo 20 odsto veruje da homoseksualnost nije bolest.

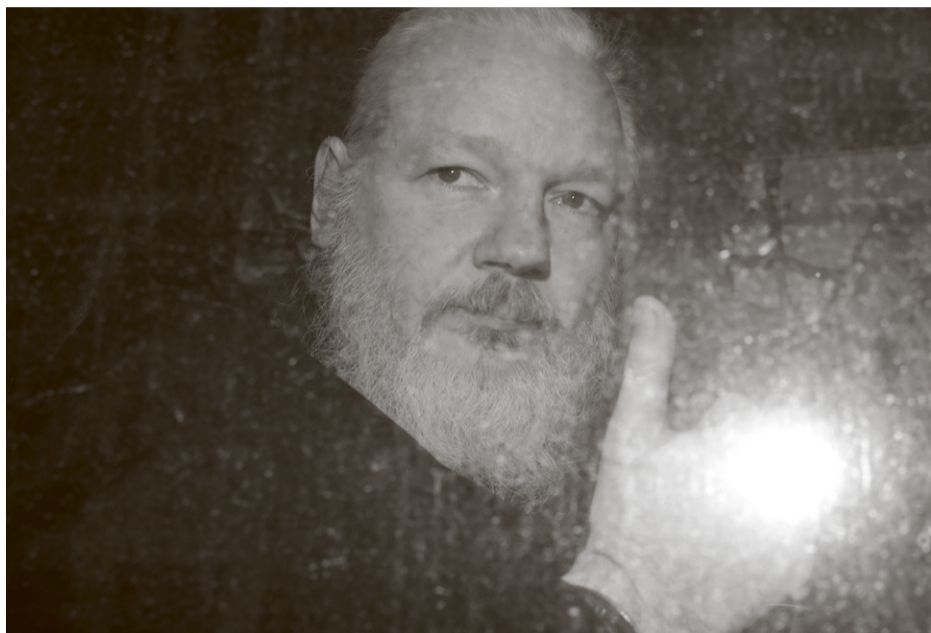
■ Dejan Kožul

Ujedinjeni protiv Irana - predstavnici Izraela, SAD-a, Bahreina i Ujedinjenih Arapskih Emirata (Foto: Chris Kleponis/Newscom/PIXSELL)

Poprijeki sud

Assange se suočava s izvjesnom mogućnošću da će ga britanska vlada izručiti SAD-u, kako bi se ondje od njega napravio primjer svima koji se usude dovoditi u pitanje postupke američke vlade

Prijeti mu 175 godina zatvora – Julian Assange (Foto: Peter Nicholls/Reuters/PIXSELL)

prikupljanje i objavljivanje klasificiranih podataka američke vojske i vlade, a sve te optužbe proizlaze iz činjenice da je njegov WikiLeaks objavio za svjetsku javnost važne informacije o američkim ratovima u Iraku i Afganistanu, logoru za osumnjičenike za terorizam Guantanamo Bay na Kubi te diplomatske depeše SAD-a i drugih država.

Assange se nalazi u samici zatvora visoke sigurnosti Belmarsh, u lošem fizičkom i psihičkom stanju, a suđenje koje bi trebalo trajati četiri tjedna već je jednom nakratko prekinuto zbog sumnje da je član jednog od pravnih timova zaražen koronavirusom. Da će sud u Old Baleyju biti podjednako nemilosrdan prema Assangeu kao što su to dosad bile sve institucije država uključuje-

nih u njegov progon pokazalo se već prvog dana suđenja, kada je sutkinja odbila molbu njegovih odvjetnika – s kojom su se složili i predstavnici optužbe – da mu se dozvoli da umjesto u udaljenoj staklenoj kabini sjedi uz svoje odvjetnike kako bi mogao s njima komunicirati.

Nad Assangeom se već punih deset godina sustavno vrši međunarodni pravosudni teror, a to se pokazalo i tjedan dana prije početka ponovljenog suđenja, kada je državno odvjetništvo Švedske objavilo da su sve optužbe koje je ta institucija protiv njega istraživala od 2010. godine otišle u zastaru jer dokazi kojima su raspolagali 'nisu bili dovoljno jaki'. Progon Assangea počeo je upravo u Švedskoj, kada su dvije žene u ljeto 2010. godine protiv njega podnijele kaznenu prijavu za spolni odnos bez zaštite. Idućeg dana tadašnja državna odvjetnica izjavila je da 'nema razloga za sumnju da je Assange počinio silovanje', a pet dana kasnije policijska istraga je suspendirana. No nakon uspješne žalbe odvjetnika dviju žena istraga je ponovno otvorena, a Assange je nešto kasnije napustio Švedsku nakon što je, kako tvrdi, tužiocima ponudio da ga ispita, što su oni odbili.

Nešto više od mjesec dana kasnije izdan je nalog za hapšenje, a Assange, koji se tada nalazio u Londonu, u lipnju 2012. zatražio je azil od Ekvadora nakon što je londonski sud donio odluku da ga se izruči u Švedsku. Tada se i sklonio u ambasadu Ekvadora, gdje je ostao do travnja prošle godine, kada mu je Ekvador ukinuo azil. U kolovozu 2015. tri manje optužbe švedskog tužilaštva otišle su u zastaru, a u kolovozu ove godine isto se dogodilo i s optužbom za silovanje. Komentirajući ovaj proces, UN-ov posebni izvjestitelj za torturu NILS MELZER rekao je da je ovo 'jedinstven slučaj da je neka osoba bila izložena devetogodišnjoj preliminarnoj istrazi za silovanje bez podizanja optužnice'.

Upravo zahvaljujući takvom postupanju jedne od najuzornijih liberalnih demokracija zapadnog svijeta, izmrcvaren desetogodišnjom institucionalnom torturom, Assange se sada suočava s izvjesnom mogućnošću da će ga prema Americi izrazito servilna konzervativna britanska vlada izručiti SAD-u, kako bi se ondje od njega napravio primjer svim zviždačima i novinarima koji se usude u ime javnog interesa objavljivati i dovoditi u pitanje postupke američke vlade.

■ Tena Erceg

Pripadnici etničke skupine Igbo (Foto: Wikipedia)

gdje je ropstvo ukinuto početkom 1900-ih, potomci etničke skupine Igbo čiji su preci bili robovi, i dalje nose taj teret te im nije dopušteno vjenčavati se za diale, čiji su preci rođeni kao slobodni ljudi. U društvu Igboa postojale su tri kategorije koje su se održale do danas: diali, odnosno slobodni ljudi, ohui, robovi iz drugih zajednica, te osui koje su posjedovala tradicionalna božanstva, odnosno bili su darivani kao žrtva da služe duhovnim silama.

Potomci robova ne nailaze samo na prepreke prilikom sklapanja brakova – nije im dozvoljeno ni da zauzimaju vodeće pozicije u politici, a često se ne mogu kandidirati ni kao predstavnici lokalnih vlasti. Ipak, nije im spriječen pristup obrazovanju ni financijskom napretku. Svojevrsni ostracizam kojem su bili izloženi često ih je gurao ka prihvaćanju kršćanstva i obrazovanja koje su pružali misionari. Stoga su neki od potomaka robova danas među najbogatijim članovima zajednice, no neovisno o postignućima i dalje ih se tretira kao inferiorne. Ropstvo je u Igbo zajednici postojalo i prije kolonizacije, no značajno se proširilo u 16. stoljeću, kada je počela prekoatlantska trgovina, a potražnja za njima porasla.

OGE MADUAGWU stoga je 2017. godine osnovala organizaciju Ifetacsios – Inicijativu za iskorjenjivanje tradicionalnih i kulturnih stigmatizacija. Posljednje tri godine putuje kroz pet saveznih država jugoistočne Nigerije i zagovara jednaka prava za nasljednike robova. 'Patnje kroz koje prolaze Afroamerikanci u Americi iste su onima koje proživljavaju potomci robova ovdje', rekla je za BBC. Ipak, neki znanstvenici upozoravaju kako opresija prema crncima u SAD-u ipak nije najsretnija usporedba jer diskriminacija Igboa nije temeljena na rasi te ne postoji vizualni marker koji ih razlikuje.

Među potomcima robova gore prolaze pripadnici osua od ohua. 'Biti osua je gore od ropstva. Ohui su mogli nadići ropstvo i sami postati gospodari robovima. No osui to generacijama nisu mogli', rekao je UGO NWOKEJI, profesor afričkih studija na sveučilištu Berkeley u Kaliforniji. Ta podjela se osjeća i danas te su osue više diskriminirani od ohua jer među ljudima postoji strah od kažnjavanja bogova koji su ih 'posjedovali'. Upravo taj strah onemogućuje adekvatno provođenje antidiskriminacijskih zakona koji se temelje na nigerijskom ustavu. Ne postoje statistički podaci o potomcima robova u Nigeriji, tema se ne proučava previše, a kulturne stigme dovode do toga da potomci uglavnom skrivaju svoje podrijetlo. Ugo Nwokeji s Berkeleyja procjenjuje da su pet od deset pripadnika etničke skupine Igboa odnosno milijuni ljudi osui, a još toliko ima i ohua.

■ M. Bačić

PERSONA NON GROATA

Foto: Hamilton/PIXSELL

AUDREY AZOULAY, generalna direktorica UNESCO-a, upozorila je da je posljednjih pet godina zabilježeno najmanje deset ubojstava novinara, uglavnom od strane represivnog aparata, koji su izvještavali s različitih prosvjeda. Time je prijedan 'za brinjavajući prag koji otkriva znatnu i rastuću prijetnju za slobodu medija i slobodu pristupa informacijama u svim regijama svijeta', rekla je Azoulay.

■ T. O.

Nasljeđe robovlasništva

PROSVJEDI protiv rasizma u SAD-u ponovno su u središte globalne medijske pažnje doveli pitanje sustavne diskriminacije afroameričkog stanovništva te zemlje. No malo je poznato da u samoj Africi postoji nejednak tretman potomaka robova u odnosu na ostale. Početkom rujna u Nigeriji je tako jedan mladi par u tridesetim godinama okončao život zato što im roditelji nisu dopustili da se vjenčaju jer je jedno od njih bilo potomak robova. Naime, u Nigeriji,

Zemlja naprednjaka

Vučićevim naprednjacima preostaje da lice svoje stare vlasti mijenjaju novim stranačkim i nestranačkim ljudima kako bi održali privid izborne smjenjivosti. No teško da se Srbija time može još dugo švercati kao višestranačka parlamentarna demokracija na svom putu u EU

LOKALNI i parlamentarni izbori u Srbiji u javnosti već imaju status lanjskog snijega. Iako su održani prije skoro tri mjeseca, tek se ovih dana privodi kraju formiranje općinskih i gradskih vlasti, a predsjednik države i pobjedničke Srpske napredne stranke ALEKSANDAR VUČIĆ najavio je da će sljedećeg tjedna biti izabrani i svi parlamentarni dužnosnici i nova vlada.

Ako je suditi po onome kako je provedeno formiranje lokalnih vlasti i kakve su se kadrovske promjene u njima dogodile, Vučićev SNS neće sam ekipirati parlament i vladu, iako bi to mogao učiniti jer ima apsolutnu parlamentarnu većinu. U najvećem broju srpskih općina i gradova SNS je također mogao sam formirati vlast, ali to nije učinio, već ju je birao najčešće zajedno s DAČIĆEVIM SPS-om i drugim manjim strankama i izbornim listama, pa su u mnogim lokalnim sredinama njihovi čelnici birani glasovima skoro svih vijećnika. Premda je primjerice u skoro svim beogradskim općinama mogao sam formirati vlast, SNS je to učinio zajedno sa SPS-om i Šapićevim SPAS-om. Pritom je bivšem vaterpolskom reprezentativcu Aleksandru Šapiću prepustio čelnu funkciju na Novom Beogradu, iako ju je zbog većeg koalicijskog potencijala

mogao preuzeti, ali je naprednjacima izgleda bilo važnije da Šapićevu stranku trajnije vežu uz sebe, pogotovo u Beogradu u kojem je barem do sada imala stabilno biračko tijelo i važan broj općinskih i gradskih mandata.

Zbog bojkota izbora opozicijskih stranaka okupljenih u Savezu za Srbiju i izborne katastrofe ostalih opozicijskih stranaka, Dačićev SPS i Šapićev SPAS jedine su stranke koje uz SNS i manjinske predstavnike imaju zastupnike u Narodnoj skupštini. Formirajući vlast s tim strankama u beogradskim općinama, SNS kao da je poručio da će isto učiniti i na državnoj razini. U tom bi slučaju tek pokojni manjinski zastupnik ostao u opozicijskim parlamentarnim klupama, a Srbija bi dobila tzv. koncentracijsku vladu sastavljenu od predstavnika skoro svih parlamentarnih klubova. Već sada je identična situacija u velikoj većini općina i gradova, pa je Srbija postala zemlja u kojoj naprednjaci uz malu pomoć svojih partnera imaju skoro stopostotnu vlast na svim razinama. Zemlja košarke, kako joj mnogi u Srbiji tepaju, postala je zemlja naprednjaka.

Na proteklim lokalnim izborima SNS je dodatno proširio svoju vlast i tek u pokojnoj općini ili manjem gradu ona nije u njegovim rukama. Jedina značajnija promjena

koja se dogodila na razini lokalnih vlasti je smjena većine njihovih dosadašnjih naprednjačkih čelnika i izbor novih mladih kadrova, među kojima ima i veći broj žena nego što ih je do sada bilo. Vučić se pohvalio da je oko 55 posto novih naprednjačkih kadrova izabrano na funkcije u općinama i gradovima. Najavljuje da će se slično dogoditi i u parlamentu i vladi. Staru vlast nastoji osvježiti novim ljudima, vjerujući da će tako barem umanjiti zasićenost birača naprednjačkom vlašću.

SMJENA više od polovine naprednjačkih kadrova koji su donedavno vladali većinom srpskih općina i gradova prošla je, barem u javnosti, bez većih trzavica i potresa u SNS-u. Osim u nekoliko slučajeva, nije bilo javnih pobuna i unutarstranačkih sukoba, masovnijeg napuštanje stranke, osnivanja novih stranaka i strančica i prelaska u opozicijske stranke. No sada predstoji završnica tog procesa u kojoj na red dolazi i smjena vodećih ljudi u parlamentu i vladi, i to ne samo iz naprednjačkih redova nego i onih iz SPS-a koji su do sada bili na ministarskim i drugim funkcijama, ali i u javnim i državnim poduzećima.

Parlament će dobiti novo čelništvo, u medijima se licitira s više naprednjačkih kandidata, ali do javnosti ne dopiru vijesti o intenzitetu unutarstranačke kampanje i eventualnim sukobima koji se u svim strankama svijeta neminovno događaju u borbi za osvajanje ministarske ili neke druge funkcije u institucijama vlasti i državnim i javnim institucijama i poduzećima. Dogodilo se tek nekoliko okršaja s pobunjenim funkcionerima SPS-a kojima prijete silazak s vlasti i koji su nezadovoljni statusom mlađeg partnera koji, otkako je u koaliciji sa SNS-om, malo-pomalo, ali kontinuirano gubi birače i shodno tome dobiva sve manji komad vlasti i funkcija u njoj. No i ti okršaji brzo su primireni jer SNS ovaj put može s lakoćom na skoro svim razinama formirati vlast bez SPS-a, a Dačićevim socijalistima, barem ljudima iz stranačkog vrha, od takvog se scenarija izgleda diže kosa na glavi. I analitičari procjenjuju da bi odlazak u opoziciju izazvao kaos u SPS-u, a možda i raspad stranke i njezinu potpunu marginalizaciju u biračkom tijelu, unatoč dosadašnjoj stabilnoj podršci birača koja se vrti oko desetak posto.

Strah od odlaska u opoziciju drži SPS u krotkoj podaničkoj poziciji prema SNS-u i kako sada stvari stoje, samo o procjeni i odluci Vučićevih naprednjaka ovisi hoće li socijalisti ostati dio vlasti ili će prijeći u opozicijske redove. A u opozicijskom ribnjaku sve vrvi od riba i ribica koje ne znaju što će sa sobom i samo što se nisu počele međusobno proždirati, a već ima i toga. SPS bi u toj opozicijskoj bari barem u prvo vrijeme bio krupnija riba, ali zbog podjela koje je bojkot izbora prouzročio među opozicijskim strankama od toga ne bi imao neke velike koristi jer bi se kao dosadašnji dio vlasti našao na udaru skoro čitave opozicije i u najmanju ruku bio stran u političku izolaciju iz koje bi se u doledno vrijeme teško izvukao. Mediji zato spekuliraju da će SPS ostati dio vladajuće većine, ali da će dobiti manje ministarskih i drugih funkcija nego što ih je do sada imao, što će u njegovim redovima u narednom razdoblju izazvati tinjajuće nezadovoljstvo, koje socijaliste može odvući prema opoziciji ili u propast. Opozicijski bojkot izbora zapravo je najviše pogodilo SPS jer ga je u parlamentu i drugim predstavničkim tijelima vlasti ostavio samoga sa SNS-om pa više nema ucjenjivački potencijal koji je imao kao stranka koja je u nekoliko postizbornih razdoblja presudila koja će od većih stranaka formirati parlamentarnu većinu.

SPS bez SNS-a više ne može doći na vlast, a s opozicijom eventualno može surađivati samo izvan vlasti, na ulici ili na dugom štapu pripremajući se za neke buduće izbore. Pritom bojkot-opozicija ne želi ni čuti za suradnju sa socijalistima, čak i ako ih naprednjaci izbace iz vladajuće koalicije, jer i bez socijalista se počela raspadati u paramparčad zato što je bila sastavljena od nespojivih političkih i ideoloških puzzli koje birači nisu mogli sastaviti u jednu sliku. SNS zbog bojkota izbora ni izbacivanjem SPS-a iz vladajuće koalicije više ni formalno ne može imati opoziciju u parlamentu, jer socijalisti ne žele i ne mogu biti dio opozicije, pa Vučićevim naprednjacima jedino preostaje da lice svoje stare vlasti mijenjaju novim stranačkim i nestranačkim ljudima kako bi održali barem privid izborne smjenjivosti. Vučić je pritom svjestan da i taj manevar s novim kadrovima stoji na staklenim nogama pa već najavljuje održavanje prijevremenih parlamentarnih izbora za dvije godine, na kojima bi SNS dobio kakvu-takvu parlamentarnu opoziciju jer Srbija kao zemlja naprednjaka teško da se može još dugo švercati kao višestranačka parlamentarna demokracija na svom putu u članstvo Europske unije, bez kojega će ostati posljednja balkanska igračka svjetskih moćnika. ■

SNS je Šapiću prepustio čelnu funkciju na Novom Beogradu (Foto: A. K./ATAImages/PIXSELL)

NEPRIJATELJSKA PROPAGANDA

Zagrebački prosvjed
'korona-skeptika' (Foto:
Luka Stanzl/PIXSELL)

vane odluke koja je promijenila sve: 'Nisam to više mogla podnijeti, bilo je previše!' Tko je pjevačica, kakva je odluka, što je i zašto šokiralo koga: nije više jasno ni koja bi to informacija zapravo trebala biti skrivena, kamoli zašto bi je bilo tko u članku potražio. Ali ljudi, eto, klikaju. Većina vlasnika komercijalnih portala reći će zato da publici samo daju ono što publika traži. I tu rasprava završava. Šteta, jer nismo stigli do pitanja: traži li publika možda i da je se konstantno zasipa internetskim oglasima, svim onim invazivnim bannerima i pop-up videima zbog kojih klikbejt postoji? Mogući odgovor krije sve veća popularnost adblock programa, namijenjenih efikasnoj eliminaciji online reklama. Ukoliko slučajno još niste instalirali neki od njih, srdačno preporučujemo: nećete vjerovati što će se dogoditi!

Prijelomno!

Suprotno nazivu, u prijelomnim vijestima na internetu nema ničeg prijelomnog: na radiju su se pojavile prije skoro stotinu godina, brzo ih je preuzela televizija, samo što se mrežom šire brže i uspješnije. Zato,

pada. Ono više, reklo bi se, nije prijelomno: prije lomno.

Srbin!

'Hrvat na čelu UN-ova stožera protiv korone!', 'Ovaj Hrvat je zapalio internet!', 'Ispovijest Hrvata koji je srušio nevjerovatan Guinnessov rekord!': u svakom odabranom trenutku na svakom čitanijem portalu naći ćete na barem pet-šest neidentificiranih sunarodnjaka, a zajedničko im je, osim domovnice, to što im se čitav svijet divi, što ih slavi i prepoznaje. Sunarodnjaka naravno često srećemo u naslovima tekstova iz sportskih rubrika: tamo je on neka vrsta mitološkog bića, polu-bog, polu-i-Hrvati, sveprisutni superheroj koji uvijek 'rješava veliku sportsku bitku' i 'baca u trans publiku'. Ako je kojim slučajem ipak izgubio meč ili mu je dosadašnji klub otkazao ugovor, onda to uglavnom znači da je 'Hrvatu nanesena velika nepravda'. Stvar pomalo paradoksalna: internet, nekada davno zamišljen tako da u svaki kutak planete dovede čitav svijet, ovdje služi tome da po čitavom svijetu tražimo samo sebe. Uloge se nakratko obrću jedino u ljetnim mjesecima, kada grozničava međunarodna potraga za Hrvatima ustupa mjesto inozemnim gostima.

Šokantno!

Invazija senzacija je apsolutno šokantna: broj klikabilnih naslova najveći ikad! Šef stožera je poslao jasnu poruku koja se mnogima neće svidjeti! Poznata influencersica popljuvala šefa stožera! Čitatelji bjesne u komentarima: 'Ti si jadna!' Ali čekajte da saznate kako je influencersica spustila hejterima: nitko ovo nije očekivao, a sada svi pričaju samo o tome!

E sad, ako vi koji slučajem niste svi, onda niste jedini. 'Svijet gori. Ali pitam se nije li uvijek gorio, samo što nismo toliko bili bombardirani informacijama', govori pisac KRISTIAN NOVAK u intervjuu Večernjem listu: 'Pokušavam filtrirati i što manje biti reaktivan na informacije koje me se izravno ne tiču. To može zvučati bešćutno, ali to je jedini način da ostanem zdrav...' Kad smo kod zdravlja, splitski onkolog EDUARD VRDOLJAK optužio je nedavno novinare za prekomjerno granatiranje vijestima o koroni: pomaknut je, kaže, fokus s ostalih bolesti, ljudi su zastrašeni, ne odlaze u bolnice pa sada raste broj nedijagnosticiranih tumora. U zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt za to vrijeme ilustrator i kipar SVJETLAN JUNAKOVIĆ postavlja izložbu 'Breaking News', neku vrstu umjetničkog odgovora na teror masovnih medija. 'Neprekidna breaking news atmosfera je plodno tlo za teorije zavjere', piše na portalu Bilten MARKO KOSTANIĆ: era antivaksera i antimaskera nije nastupila samo kao logična reakcija na političke manipulacije stožera, nego i zato što su komercijalni portali pretvorili ozbiljnu medicinsku temu u klikabilnu cirkusku atrakciju.

Visoka politika i niske strasti, razigrana paranoja i horor crne kronike, pomor i predrasude, klik i bijes, posvuda 'slomljeni', 'poniženi' i 'osramoćeni' selebritiji... Šok i nevjerica kao medijska svakodnevnica: sve su to odavno poznate tabloidne taktike, ali u godini potresa, pandemije i ekonomske recesije konzumacija informacija kao da se napokon transformirala u suicidalan *overdose*. Čitateljicama i čitaocima 'Neprijateljske propagande' pripremili smo zato kratki vodič za snalaženje u svijetu svakodnevnice internetske apokalipse.

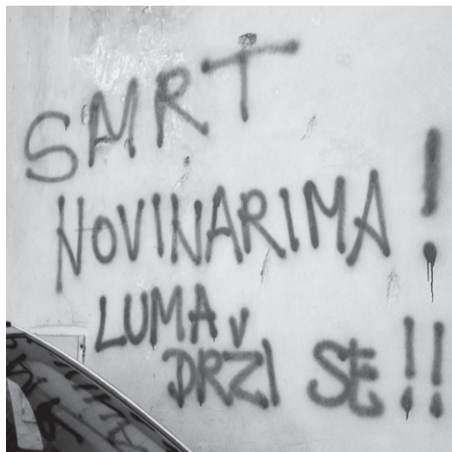
Nećete vjerovati!

Formula klikbejta je jednostavna: što više klikova, to više prevarenih čitaoca, a što više

prevarenih čitaoca, to je viša cijena oglasnog prostora. U pozadini masovnog varanja – kao što se manje-više zna – stoji dakle reklamna industrija. I, skupa s njom, ideja da bi onlajn mediji trebali živjeti isključivo od oglašavanja.

Jednostavan je i glavni problem naslova koji obično počinju s 'Nećete vjerovati...' U ovoj smo rubrici, naime, jednom prilikom već istražili kamo točno vode: ako svojim čitaocima dovoljno puta kažete da vam neće vjerovati, moglo bi se dogoditi da na kraju u to povjeruju, a kada povjeruju, onda to znači vam više ne vjeruju. Pa čak ni ako, igrom slučaja, za promjenu dojavite neku zaista važnu informaciju. Dobar primjer je opet korona: u onim pradávnim danima sloge i solidarnosti, početkom prošlog proljeća, kada se bolest tek pojavila, ideja da bi portali mogli klikbejtati temu masovne zaraze činila se nezamisliva. Nije prošlo mnogo vremena i već smo čitali naslove

Grafit u Karlovcu (Foto:
Kristina Stedul Fabac/
PIXSELL)

poput 'Ako imate koronu, ovo će vam izaći na koži!', 'U ovoj županiji zabilježen je najveći broj zaraženih!' ili 'Nećete vjerovati do kakvih su rezultata znanstvenici došli!' Broj prevarenih čitaoca pritom, sasvim izvjesno, ima neke veze s brojem ljudi koji danas misle da je korona od početka bila obična prevara.

U mutiranoj formi, kakvu potenciraju neki portali, klikbejt naslovi postaju uvrnuti psihodelični rebusi, bizarne zagonetke s viškom nepoznanica. Poput: 'Ovaj čovjek je napravio nešto nevjerovatno, ali ono što se dogodilo poslije šokiralo je internet!' Ili: 'Ispovijest poznate pjevačice nakon neočeki-

Kava i užas (Foto:
Facebook)

valjda, ničeg prijelomnog u njima nema ni doslovno: u mjesecima pandemije, recimo, kao *breaking news* najavljujivana je svaka presica stožera, zakazana uvijek u isto vrijeme, i tako iz dana u dan. Jer prijelomno, čini se, može postati skoro sve: pucnjave u dalekim američkim školama, lančani sudari, omanji požari. Čim na požar padne malo jača kiša i ona je prijelomna: s transformacijom vremenske prognoze u redovnu najavu armagedona upoznali smo ranije nepoznat meteorološki fenomen, takozvani *prijelom oblaka*. Paralelno s rastom padalina i količinom *breaking newsa*, jasno, povjerenje u portale

Navijači protiv novinara

Ali pod uvjetom da u središtu priče ipak ostane Hrvatska: 'MAGIC JOHNSON hvalio ljepote naše obale na društvenim mrežama!', 'Ispred Dubrovnika usidrena luksuzna megajahta ROMANA ABRAMOVIČA!', 'Ova poznata pjevačica kupala se danas jednom hrvatskom otoku: pogledajte što je poručila svojim fanovima na Instagramu!'...

Gdje ima Hrvata tu su, jasno, i Srbi: za njih je, očekivano, rezervirana drukčija rola, pa nas naslovi obavještavaju o 'Sramotnom potezu Srbina' ili potenciraju male *internacionalne* čarke tamo gdje nikakvog sukoba zapravo nema. I eto drugog paradoksa. Svi oni liberalni portali koji se u komentarima svojih kolumnista bore protiv nacionalizma, usporedno najčešće promoviraju ideale slobodnog tržišta: u teoriji, naime, tržište ne bi trebalo praviti razliku između Hrvata i Srbina. U praksi, međutim, stvari stoje nešto drugačije: nema love bez lova na klikove, ni lova na klikove ako kao mamac ne ponudite stereotipne likove.

Tu negdje je, valjda, i korijen problema. Čitava ova poplava klikbejta, *breaking newsa* i svakodnevnih dezinformacija ne bi se dogodila bez reklamnog financiranja medija i takozvanih zahtjeva tržišta. Pa ispada – kako je jednom rekao jedan Srbin – da slobodno tržište ipak ne ume da peva kao što su mediji pevali o njemu.

NATAŠA MATAUŠIĆ Istina o Diani mnogima se neće svidjeti

Mislim da sam uspjela u otklanjanju nepravde koja je Diani Budisavljević načinjena. Moja istina neće se svidjeti revizionistima koji tvrde da su za spašavanje djece zaslužne vlasti NDH i njen poglavnik Ante Pavelić, kao ni onima koji sukladno poslijeratnoj literaturi Dječji dom u Jastrebarskom nazivaju logorom

Kada ste prije dvadeset godina kao članica povjerenstva za izradu privremenog muzejskog postava Memorijalnog muzeja u Jasenovcu otvorili pet albuma s 537 originalnih fotografija djece iz 1942., koje su bile bunkerirane u depou Hrvatskog povijesnog muzeja, bio je to početak vašeg istraživanja ove teme. U međuvremenu ste obranili doktorat i u izdanju Profila objavili knjigu 'Diana Budisavljević. Prešućena heroína Drugog svjetskog rata'.

Istina, te 2002. godine prvi sam ih put primila u ruke i saznala za DIANU BUDISAVLJEVIĆ. Potom je objavljen njen 'Dnevnik' koji je razotkrio mnoge tajne povezane s akcijom spašavanja srpske djece tijekom Drugoga svjetskoga rata. I nametnuo mi čitav niz pitanja na koja sam željela saznati odgovore. Istraživanje nije bilo kontinuirano, već je imalo prekiđe zbog drugih obaveza: rad na izložbenim projektima, katalogima, knjigama. Da li sam zadovoljna napravljenim? Glavni cilj mog istraživanja bila je uspostava objektivne istine o događajima opisanima u njenom 'Dnevniku' i otklanjanje nepravde koja joj je

načinjena. Pod time mislim brisanje Diane iz povijesne memorije i pripisivanje glavne uloge u spašavanju srpske djece Komunističkoj partiji i njenim pristalicama. Mislim da sam u tome uspjela. Iako se mnogima moja istina neće svidjeti. Revizionistima koji tvrde da su za spašavanje djece zaslužne vlasti NDH i njen poglavnik ANTE PAVELIĆ, kao ni onima koji sukladno poslijeratnoj literaturi koja govori o akciji spašavanja djece Dječji dom u Jastrebarskom nazivaju logorom.

Fotografiranje djece

Fotografije djece čiji su roditelji ubijeni ili odvedeni u koncentracijske logore predstavljaju zasigurno jedno od najpotresnijih svjedočanstava ustaških zločina. Zašto su i te fotografije bile gotovo nepoznate? Upravo ste vi dokazali da je te fotografije 1966. slučajno pronašao Jerko Trpulec i prosljedio ih tadašnjem Muzeju revolucije naroda Hrvatske, čiju građu danas pohranjuje Hrvatski povijesni muzej.

Albumi su stigli u Muzej revolucije naroda Hrvatske daleke 1966. godine. Pronašao ih je odbačene zajedno s još velikim brojem fotografija na tavanu Više škole za socijalne radnike u Nazorovoj ulici student JERKO TRPULEC-BRACO. Ne želeći da tamo dalje propadaju, predao ih je prvoborc iz Ivanić Grada IVANU POKASU koji ih je, sva sreća, predao Muzeju revolucije. Kažem sva sreća jer je dio fotografija, prema svjedočenju Jerka, završio u peći. Nažalost, tijekom godina jedan od pet albuma vjerojatno se rasušio, a fotografije poispadale. Jer fotografije imam, ali nedostaju listovi albuma. Danas možemo govoriti o četiri albuma sa 452 fotografije. Usporedo s izradom kartoteke, Diana Budisavljević veliku je pažnju posvetila i izradi albuma s fotografijama djece koje su poslije rata trebale poslužiti roditeljima i/ili rođacima za njihovu identifikaciju. U akciju snimanja djece uključio se velik broj zagrebačkih fotografskih radnji: Foto Zaza, Studio Kovalski, Foto Tonka, sve dok ustaške vlasti nisu zabranile daljnje fotografiranje djece. Najveći broj fotografija snimljen je u srpnju i kolovozu 1942. u Zavodu za odgoj gluho-nijeme djece i Dječjem domu na Josipovcu

gdje je Diana, o čemu se rijetko ili uopće ne govori, vodila na prijedlog KAMILA BRESLE-RA, a uz žestoko protivljenje predsjednika Hrvatskog crvenog križa dr. KURTA HÜHNA, stanicu Crvenog križa koja je skrblila o srpskoj djeci dovedenoj iz ustaških logora. Prva izložba o stradanju djece pod nazivom 'Djeca u NOB-u' bila je realizirana 1954. Nisam uspjela utvrditi autore izložbe, ali prema fotografijama s izložbe, fotografije iz Dianina albuma nisu bile korištene, što implicira da su bile nedostupne autorima, već su korištene samo fotografije djece iz ustaškog logora za djecu u Sisku i Dječjem domu u Jastrebarskom. Zanimljiva je činjenica da je Kamilo Bresler s fotografije jednostavno odrezan. Tijekom 1966. u Muzej revolucije su pristizale fotografije djece iz ustaških logora, ali i domova u kojima su bila smještena. Fotografije su darovali Muzeju revolucije SUP SRH i SUBNOR. Među darovanim fotografijama nalaze se i fotografije iz albuma Diane Budisavljević, ali ne kao zaokruženi fond, već njegovi dijelovi.

U knjizi detaljno opisujete kontekst stradanja srpskog stanovništva i kontekste u kojem nastaju prvo sabirni, a potom koncentracijski logori. Na koji način je Diana Budisavljević uspjela realizirati svoju akciju i koju je cijenu za to platila? Koliko su zaista njen status i socijalna mreža bili presudni za uspješnost akcije?

Diana Budisavljević nikada ne bi mogla realizirati svoju akciju ili bi njeni rezultati bili znatno skromniji bez uključivanja velikog broja građana Zagreba, Siska, Jastrebarskog i zagrebačkih župa. Bili su to pojedinci svojim zanimanjem vezani uz ustaški aparat NDH, ali svakako protivnici ustaškog režima, ilegalni aktivisti NOP-a, komunisti i prvenstveno antifašisti koji nisu nužno bili i organizirani. Dakle, pojedinci različitog socijalnog statusa, različitih zanimanja i ideoloških opredjeljenja. Pružanjem pomoći djeci pružali su i aktivan otpor zlu. Diana je bila pripadnica zagrebačkog građanskog društva, a njen suprug JULIJE BUDISAVLJEVIĆ cijenjeni zagrebački liječnik. Njegova poznanstva s brojnim liječnicima, arhitektima, pravnicima i uglednim zagrebačkim obiteljima osigurala su joj pomoć i tih građanskih krugova, da istaknem samo obitelj zagrebačkog slikara VLADIMIRA BECIĆA, odnosno njegovu suprugu LJUBICU (LJUBU) BECIĆ i njihovu kćer VERU, uđanu VELEBIT, koji su od samog početka akcije surađivali s Dianom.

Početak rata Diana je ušla u šestu deceniju života. Zdravlje joj je već bilo narušeno. Imala je problema sa štitnjačom (Basedowljeva bolest) i srcem, a svakodnevni iscrpljujući psihički i fizički rad, te ogromna odgovornost koju je kao voditeljica akcije preuzela na sebe, kao i sve ono što je vidjela i doživjela, još su više pogoršali njeno zdravstveno stanje. Nakon povratka iz sabirnog logora u Jablancu, 4. kolovoza 1942. zabilježila je u 'Dnevniku': 'Bio je to izvanredno naporan dan, pun stravičnih utisaka, jada i očaja, utisaka koji su me dugo progonili i te žalosne spoznaje su vjerojatno bile uzrok mom dugotrajnom pobolijevanju koje je započelo ovim transportom.' Od kolovoza 1942. do ožujka 1943. godine morala je uzimati lijekove protiv pobolijevanja od proljeva, a odlazi i kod prof. KOGOJA zbog jakog opadanja kose. I kako sama navodi u 'Dnevniku': 'Od odlaska ljeti u logore ispalo mi je više od polovice kose i ono još traje.'

Tatjana Marinić, jedna od osnivačica studija socijalnog rada i izuzetna ličnost, koja je također zaslužna za spašavanje djece iz

koncentracijskih logora, predstavlja se često kao svojevrsni antipod Diane Budisavljević. Čini li vam se odnos prema Marinić nepravednim?

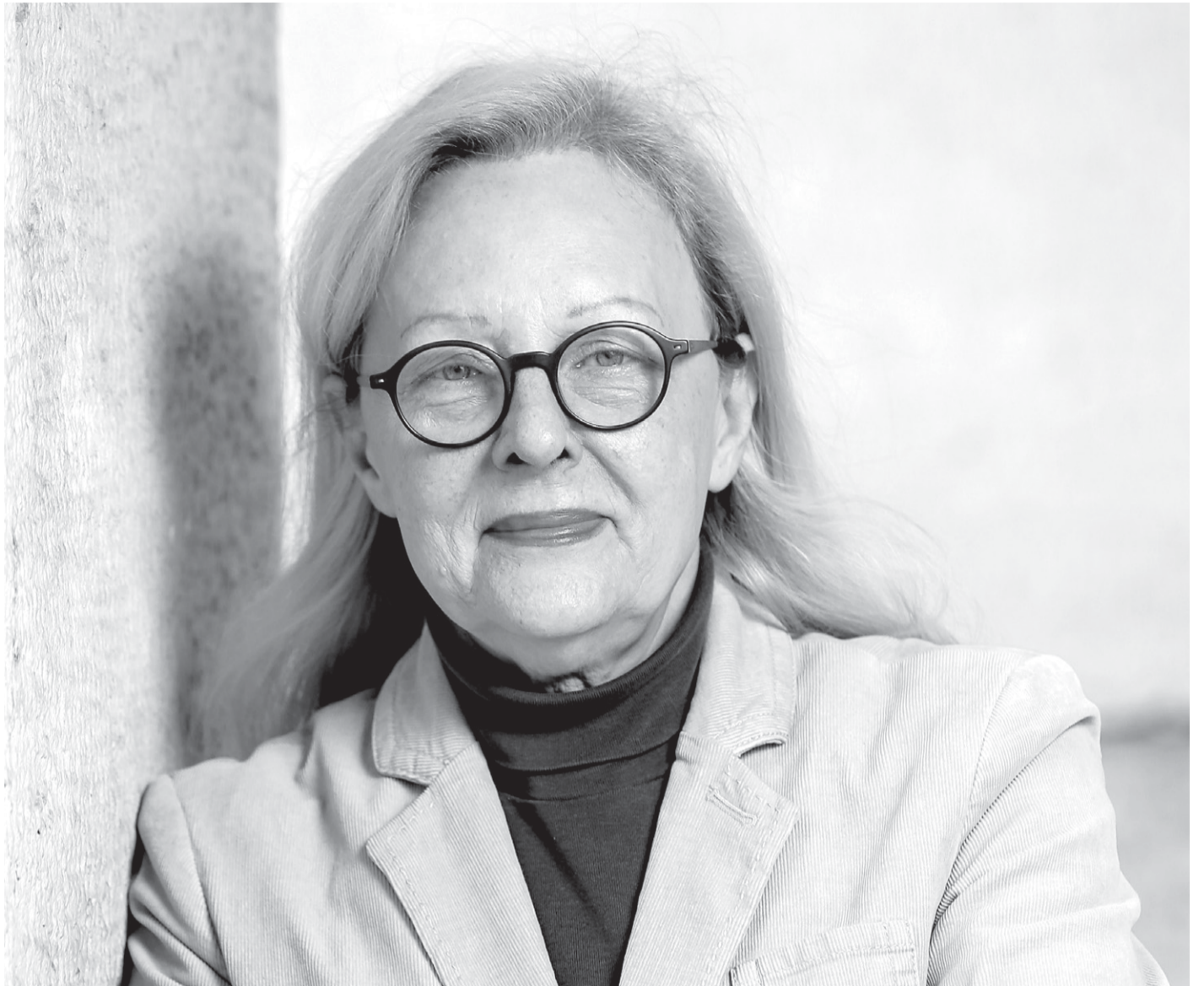
TATJANA MARINIĆ bila je izvan svake sumnje izuzetna osoba. Hrabra i požrtvovna, pogotovo kada je u pitanju bila zaštita djece. Ali i odana svojoj Partiji svim svojim bićem i svim svojim postupcima. Kao načelnica odsjeka Ministarstva socijalne politike potpisala je nalog da Diana preda svoju kartoteku, albume i svu preostalu dokumentaciju. Da li je Tatjana to učinila na svoju ruku ili po nalogu 'odozgo' nikada nećemo moći sa sigurnošću utvrditi. Upravo je Tatjana sredinom pedesetih godina etablirala istinu o akciji spašavanja 'kozaračke djece' u kojoj je Diana tek jedna od dobrovoljnih sestara Hrvatskog crvenog križa, što ona nikada nije bila, a sukladno vremenu glavnu ulogu u akciji spašavanja srpske djece iz logora dobili su KP i antifašističke organizacije pod njenim okriljem. Svakako je zanimljiva i činjenica da su albumi spomenuti na početku ovoga intervjua pronađeni na tavanu Više škole za socijalne radnike, gdje je sve do svoga umirovljenja radila i Tatjana Marinić. Obilje izvornih dokumenata o njenom životu i radu čuva se danas u jednom od fondova Hrvatskog državnog arhiva na koji me je uputio povjesničar SILVESTAR MILETA, glavni istraživač za potrebe filma o Diani Budisavljević. On je, uostalom, ondje i otkrio dokument o svjedočenju DRAGICE HABAZIN pred Zemaljskom komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, gdje je jednim potezom olovke Tatjane Marinić Diana izbrisana iz povijesne memorije. Tako redigirani dokument objavljen je u svim do sada poznatim izvorima o akciji spašavanja srpske djece, pa čak i fondu Zemaljske komisije.

Sisak i Jastrebarsko nisu isto

Prema vama, koji su motivi izostavljanja Diane Budisavljević iz službene historiografije? Otpor prema ovoj akciji nastavlja se i danas, recimo u vidu protivljenja da film 'Dnevnik Diane Budisavljević' uđe u školski kurikulum?

Diana Budisavljević bila je pripadnica visokog građanskog društva Zagreba, kao i mnogi njeni suradnici. Bila je Austrijanka, a svi dobro znamo kakva je nakon rata bila sudbina njemačke nacionalne manjine. Nije bila organizirana, a ni članica bilo koje organizacije

Krajem 1969., kada je došlo do susreta s Titom, još je trajao potpuni javni muk o onome što je Diana u ratu napravila. Za najširu javnost ona je bila anonimna supruga umirovljenoga uglednog zagrebačkog liječnika. No za Tita ona možda ipak nije bila samo to

pod okriljem Komunističke partije. U svome radu na spašavanju djece nužno je morala suradivati i s ljudima koji su svojom službom bili vezani uz upravni aparat NDH, npr. Kamilom Breslerom i dr. SAVOM BESAROVIĆEM. Istovremeno, u cilju ishođenja dozvole za preuzimanje djece iz logora, posjećivala je mnoge visoke predstavnike kako ustaških tako i njemačkih okupacijskih vlasti, pa i nadbiskupa zagrebačkog ALOJZIJA STEPINCA. Suradivala je i s Karitasom nadbiskupije zagrebačke, a posebice sa STJEPANOM DUMIĆEM, direktorom Karitasa. Ništa od navedenog nije joj po završetku Drugoga svjetskoga rata moglo ići u prilog. Sve zasluge za spašavanje srpske djece iz logora preuzimaju Komunistička partija i njeni ilegalni aktivisti.

Upravo me neki dan SILVIJA SZABO, unuka Diane Budisavljević, uputila na videozapis na mrežnoj stranici podcasta Velebit. Gost urednika emisije snimljene prije godinu dana, neposredno nakon prikazivanja filma, bio je IGOR VUKIĆ. Izrečene objede na račun filma DANE BUDISAVLJEVIĆ, uz nepoznavanje osnovnih povijesnih činjenica i mahanje fotografijom kartice iz Dianine kartoteke, tolika su količina odvratnosti i nepoštivanja osobnih tragičnih sudbina djece da se sama sebi čudim kako sam emisiju uspjela odgledati do kraja. Uvrštavanje 'Dnevnika' u školski kurikulum izuzetno je postignuće Dane i njenog filma. O Diani i njenom građanskom otporu zlu konačno će se učiti u školama, što je odavno trebalo biti učinjeno.

Diana i Julije Budisavljević sastaju se 19. prosinca 1969. s Josipom Brozom Titom i Jovankom Broz. Susret je obavijen velom tajne najviše zbog nedostatka podataka o njemu, a riječ je o izuzetno zanimljivoj situaciji. Kakvo je vaše mišljenje o ovom susretu?

Zašto nešto mora biti komplicirano, ako je užasno jednostavno. Novinari su, nažalost, skloni senzacionalizmu i izvrtanju činje-

nica. Bio je to jedan sasvim neslužbeni posjet koji je vjerojatno organizirala JOVANKA BROZ, rođena BUDISAVLJEVIĆ. Jovanka je, uostalom, prisustvovala i pogrebu Julijeve brata SRĐANA BUDISAVLJEVIĆA, istaknutog političara iz doba prije i za vrijeme Drugoga svjetskoga rata. Ipak, to nije bio običan TITOV susret s daljnjim rođacima njegove supruge, jer je po svemu sudeći morao postojati neki dublji razlog da je bio spreman primiti bračni par Budisavljević. Uostalom, kod Tita se nije dolazilo tek tako, pa ni kada je bila riječ o Jovankinoj rodbini. Pritom treba naglasiti da su Jovanka Broz Budisavljević i Julije Budisavljević prilično daleki rođaci, iz dva sasvim odvojena ogranka roda Budisavljević: njen ogranak bio je iz ličkog sela Pećana nedaleko Korenice, dok je BUDE BUDISAVLJEVIĆ, otac Julija i Srđana Budisavljevića, mladost proveo u Senju. Stoga je isključivo rodbinski motiv ovog susreta prilično dvojben. Valja podsjetiti da je krajem 1969., kada je do tog susreta došlo, još trajao potpuni javni muk o onome što je Diana Budisavljević radila i napravila tijekom Drugoga svjetskoga rata. Za najširu javnost ona je bila anonimna supruga umirovljenoga uglednog zagrebačkog liječnika. No za Tita ona možda ipak nije bila samo to. Jer on je mogao znati tko je ona i što je tijekom Drugoga svjetskoga rata radila.

Ustaški dječji logor u Sisku osnovan je 8. srpnja 1942., a raspušten 15. siječnja 1945. Priča o ovom logoru sustavno se ignorira, a priroda ovog logora negira. S druge strane, tvrdite da je i socijalistička historiografija pogriješila kada je izjednačila logor u Sisku i prihvatilište u Jastrebarskom?

Ako je ijedno mjesto u kojem su bila smještena djeca po preuzimanju iz ustaških logora trebalo i moglo po završetku rata biti iskorišteno za promoviranje istinitog narativa o znatnoj ulozi KP, komunisti i njihovih ilegalnih aktivista u akciji spašavanja djece, onda je to upravo 'Dječji dom

u Jastrebarskom'. O tome su već tada mogli svjedočiti brojni angažirani liječnici i drugi zdravstveni djelatnici, uglavnom članovi KP ili simpatizeri NOP-a. O tome je mogao svjedočiti i broj ilegalno udomljene djece i prije donošenja Zakonske odredbe o kolonizaciji djece iz kolovoza 1942., kao uostalom i mala smrtnost djece unatoč mnogobrojnim bolestima s kojima su stigli. Manihejska shematizacija na dobre i loše, tako prisutna u socijalističkoj historiografiji koja se bavila razdobljem Drugoga svjetskoga rata, sasvim je neopravdano izjednačila pravi dječji logor u Sisku s 'Dječjim domom u Jastrebarskom'. Ta se dva mjesta mogu izjednačiti samo u jednoj stvari, a to je da su u njih bila dopremljena djeca iz ustaškog logora Stara Gradiška, odnosno sabirnih logora u Mlaci, Jablancu i Košutarici. Tretman prema djeci, ljudi koji su se o njima brinuli, smrtnost djece i njihova kolonizacija nisu isti i ne zaslužuju zbog svih onih koji su se u Jastrebarskom brinuli o djeci izjednačavanje. Dječji dom u Jastrebarskom s filijalom u Donjoj Reki organiziran je po dolasku prvog transporta djece u Zagreb početkom srpnja 1942. godine. Kroz prihvatilište je za cijelo vrijeme njegovog djelovanja prošlo oko 3.000 djece, od kojih je umrlo njih 452 i to u prva dva mjeseca po dolasku, a od posljedica životnih (ne)uvjeta u logoru Stara Gradiška i okolnim sabirnim logorima odakle su bila dopremljena. Smrtnost djece, osoblje koje se o njima brinulo, svjedočenje dr. BRANKA DRAGIŠIĆA pred Zemaljskom komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača iz 1945., Breslerov zapis o spašavanju kozaračke djece, zapis dr. BRANKA DAVILE, kao i svjedočenja ondje prisutnih časnih sestara, dovode općeprihvaćeni stav o Jastrebarskom kao logoru u pitanje. Ako su i tzv. Prihvatilište za djecu izbjeglica u Sisku i 'Dječji dom u Jastrebarskom' bili logori za djecu, koje su onda stvarne zasluge Diane Budisavljević ako ih je iz jednog ustaškog logora samo prebacila u drugi? ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Tihomir iz Pakline

PIŠE Sinan Gudžević

Tu, na početku te male Pakline, malo ispod staze zaklonjeno kamenim zidićem iza borovog debla i jednog niskog žbuna, čula bi se svaki dan oko tri popodne svirka s nekog svirala koje ne znam. Iz toga bubnja ili tako nečega izlazio je zvuk koji mami, uzima u svoju vlast i ne da da se ide dalje

KAD odnekud čuješ žalosnu svirku, ne traži svirača, no gledaj da mu ne smetaš, gledaj da te ne vidi, slušaj ga koliko ti se sluša, i pođi dalje svojim putom. On je sam samcihat i za njega je najbolje je da mu se skloniš s puta, kao što se skloniš kad dženaze nosi rahmetliju u groblje. Ovako je jednom govorio moj davni rođak RUSTEM, kad bi čuo kako s nečije svirale iz mrčave dolazi svirka pjesme 'Zajdi, zajdi, jasno sonce'. Kažem nečije, a Rustem je znao sa čije, znali smo i mi čija je to svirala, što tmolno svira i tumolno. A znali smo i da svirača tišti neka koznakadašnja žeda, pa se poji svirkom.

Rustemove sam riječi imao na umu svakoga avgusta posljednjih pet godina, kad god bih prolazio starogradskom uvalom Paklina, onom na tri kilometra od Ploče, sjevernom stranom zaliva idući. Tu, na početku te male Pakline, malo ispod staze zaklonjeno kamenim zidićem iza borovog debla i jednog niskog žbuna, čula bi se svaki dan oko tri popodne svirka s nekog svirala koje ne znam. Sviralo je neko udaračko, udaranje je bilo dlanom, možda i prstima, no nešto jako tiho, u nešto metalno, ali u šta, to ni moje nedostatno muzičko obrazovanje ni od obrazovanja bolje uho nisu mogli dokučiti. Svirka je bila nepoznata, ali je bila, što bi se narodski reklo, *tužna žalosna*. Iz toga bubnja ili tako nečega izlazio je zvuk koji mami, uzima u svoju vlast i ne da da se ide dalje.

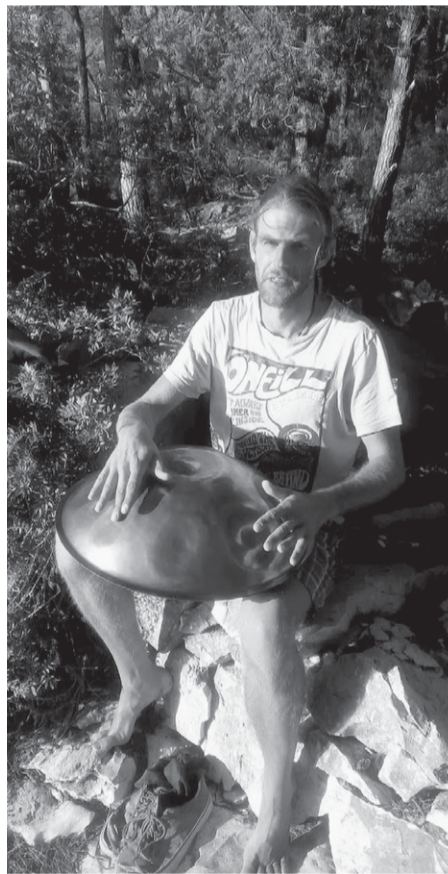
Sviraču su se vidjela bosa stopala i do iznad koljena gole noge, ispred njega su bile izuvene patike. Sa staze se vidjelo toliko, a približavanje bi značilo silazak od koji metar. To bi pomoglo da se vidi i svirač i njegovo sviralo, ali meni nije dao Rustem da to učinim. Rijetko kad bih kroz Paklinu išao sam, bilo nas je od dvoje do četvoro, išli bismo na plivanje prema Punti od Babe, oni koji poznaju Stari Grad, a ove godine nisu dolazili, neka znaju da stijene Babe više nema, razbilo ju je nevrjeme prošle godine. Kad bih onuda išao sam, i kad bi se iz onoga zaklona vidjele sviračeve noge i začula ona svirka, odmaknuo bih se desetak metara od staze na drugu stranu, sjeo na kamen i slušao. Nakon pola sata bih nastavio prema Babi, a svirača bih ostavljao da dlanovima i prstima lupka po onome što se sa staze ne vidi.

Prošlo je cijelo jedno ljeto i došlo drugo, i u ljetu došao mjesec avgust. Prvi odlazak na kupanje preko mjesa Pakline je bio ponovno upadanje u polje zvuka sa čudnog instrumenta i neznanog svirača. Približim se, opet vidim one patike izuvene, opet one gole noge i rub kratkih hlača sviračevih. Svirka ista ona, možda mrvu drukčija. Ali jednako tiha i melanholična, Rustem bi kazao tumolna. Nije me podsjećala ni na kakvu drugu, jer joj druga nisam imao, pa sam zamišljao da bi takva mogla biti muzika morskih dubina. Ne znam mogu li se zvuci morskih dubina zvati muzikom, ne znam ni kakvi su ti zvuci, jer ne umijem roniti, glavom nisam zaronio nikad dublje od metra ispod površine. Muzika iz žestokog filma 'Veli-

ko plavetnilo' nije mi bliska, sintisajzerski bučkuriš uz scene iz Taormine sa ronocima na dah odbijaju me. Tiha muzika iz uvale Paklina odgovarala je mome jeziku tuge morskih bezdana.

Zamišljao sam da to svira neki čovjek sklon moru, zamišljao sam ga i kako svira na Paseo de los Tristes ispod Alhambre u Granadi, a ljudi mu u šešir ostavljaju papirne novčanice, jer bi zveket kovanica ometao svirku. Zamišljao sam ga i kako svira kraj groblja Melanholični brežuljak u gradu Porto Alegre, a jednom sam sanjao kako je unaprijeđen te svira i u romanu MOACYRA SCLARA 'Brežuljak uzdaha', pa sanjao kako ide po školama i dok učitelji pričaju đacima o knjizi, on u svoje udara sviralo.

Nakon nekoliko dana, odvažio sam se da provirim prema sviraču. Zapao me pogled

Tihomir Lugarić sa svojim handpan sviralom, u Paklini

u njegova leđa. Mladi čovjek s plavom kosom vezanom u rep, koji mu ide do pola leđa. Ruke mu idu po 'naboranoj' konveksnoj metalnoj površini koja najviše liči na ono što se u mom kraju zove *sač*, a drugdje češće *peka*, a zvukovi se mijenjaju zavisno od položaja šake i prsta na toj površini. Ispred svirača šumi more, on sjedi na kamenu raširenih nogu da mu sviralo stoji ravno. Kako drži leđa, zaključujem da mu je stalo do održavanja položaja. Sjetio sam se svoga rođaka DŽEMA, koji je jednoga ljeta opsesivno hodao po planini sa harmonikom na ramenima, i svirao po cipcijele dane. Jednoga dana je ostavio harmoniku iza kleke, da bi otišao tamo gdje i car pješice ide, a jedna junica je harmonici prišla i krenula glodati kaiševe na njoj. Znoj koji se sa Džemovih leđa i ramena prešao u kaiše bio je slani mamac za govodo. Oštećenih kaiša, Džemo nije mogao harmo-

niku držati na ramenima kako valja, pa bi tražio neko kameno sjedalo ili panj s nekim dijelom kao naslonjač, e da može sjesti i nasloniti se unatrag tako da mu stanjeni kaiši ne bi pukli i harmonika pala.

Jednoga dana među danima došao sam sviraču s lica i posve se zgrnuo. Bio je to čovjek koga sam godinama poznavao: TIHOMIR iz Antike! Antika je bila restorančić u Starom Gradu, koji su vodili BOŠKO i INGE, a Tihomir je radio u restorančiću, stalno je ili nosio ili vukao kolica, dovozio vina, piva, ribu, salate, odvezio šta se iz restoranskog magacina odvozi. Po mjesec dana smo sa greda ispred Antike gledali kako Tihomir ulazi u magacin, pa izlazi, a riječi ne progovara. Vidjelo se da je Tihomir ono što se u našim krajevima zove veliki radnik. Zaključili smo da svako od nas, gostiju na balvanima ispred Antike, više riječi izgovori za pola sata negoli Tihomir za cijelo ljeto. Kako se o šutljivim ljudima izmišljaju i pričaju razne priče, tako se i o Tihomiru među glasovima bio raširio i glas kako ga je Boško usvojio, jer je, pričalo se, Tihomir bez roditelja. Takvi su glasovi stvarali neku dodatnu tišinu oko Tihomirova statusa, pa je mnogima bilo jeftinije da u njih povjeruju nego da provjere. Da Tihomir stanuje u istom ulazu u kojem je i magacin Antike, to je mogao znati samo onaj što se raspitao, a takav se jedva kad pojavio. A taj je stan i Tihomirovo vlasništvo, nasljeđe od bake.

KAD sam vidio čime se Tihomir bavi u pauzama na svome poslu, zamolio sam ga da mi kaže kakvo je to sokočalo njegovo čiji zvuk mene preobražava u kapetana Nema. Rekao mi je da se njegovo sviralo zove *handpan*, da je ono švicarski izum, da nije staro ni 20 godina, da je skupo, preko dvije hiljade eura. Napravljeno je od čeličnog lima, dvije školjke priljubljene jedna uz drugu tako da im šupljine bivaju dvostruke i grade rezonator. On je najprije bio nabavio *tank drum*, udarački samozvon, napravljen od nekog starog bojlera, da bi potom, kad je uštedio novaca, nabavio i *hang drum*, to jest *hang pan*. Ova prva riječ je iz bernskog dijalekta i označava ono što je u tzv. standardnom jeziku *Hand*, a Tihomir cio naziv prevodi kao 'teča za ruke'. Tu *teču* Tihomiru nije bilo lako nabaviti, ne samo zbog cijene. Proizvođač, firma PANART, tražila je sve moguće podatke, te zašto to treba Tihomiru Lugariću iz Zagreba, te s kim će monsieur svirati, u koju svrhu će ga koristiti, sve moguće. A i rok za izradu nije bio kratak.

I ove godine sam Tihomira nalazio u Paklini. Njegova me svirka zanosi isto kao i onoga prvoga ljeta kad sam je čuo. On ne svira ni na čije note, sve improvizira sam. Nabavio je još jedan hang pan, te sad ima dva, jedan u G tonalitetu, a drugi u tonalitetu D. Pozvao me je i na svoj mali koncert u jednom restoranu na Ploči. Oba su *handpana* bila uz njega, pratio ga je efektima električne gitare kolega Zak Mondo, Irac. To je bio lijep nastup ali za mene ni ubližu kao oni u Paklini, uz pratnju mora. ■

LANA BARIĆ

Životna borba žena često je nevidljiva

Film 'Tereza 37' postavlja pitanje poznaje li zaista netko tu ženu i vidi li je istinski. Zato su i riječi pjesme Daleke obale upisane u scenarij: 'One bi htjele da im prideš i da im kažeš nekoliko toplih riječi...' Meni je to najtužnija i najtočnija pjesma o ženama u Dalmaciji

NA nedavno završenom filmskom festivalu u Puli film 'Tereza 37' dobio je tri velike nagrade: Zlatnu arenu kao najbolje ostvarenje, Zlatnu arenu za režiju osvojio je redatelj DANILO ŠERBEDŽIJA, a Zlatnu arenu za scenarij LANA BARIĆ, koja ujedno igra naslovnu ulogu. Riječ je o suvremenoj psihološkoj drami smještenoj u ambijent Mediterana i urbani milje Splita. Priča govori o mladoj ženi i supruzi moreplovca koja, živeći u podosta tradicionalnoj obiteljskoj i društvenoj sredini, pokušava zatrudnjeti i postati majka...

Ne događa se baš svaki dan da glumac ili glumica pišu scenarij za film. Koja je bila vaša motivacija za scenarij 'Tereze 37'?

Oduvijek sam, još odmalena, bila vezana uz film. Znala bih sav svoj džeparac potrošiti na videoteku. Često bih u toj našoj kvartovskoj videoteci u Splitu posuđivala filmove po formuli 'tri plus dva': tri bih platila, a dva dobila besplatno i onda bih po čitave noći gledala filmove. I sve okolne videoteke su me znale; jako puno filmova sam gledala i bila sam zaista njihova ljubiteljica otkad znam za sebe. Na počecima mojih razmišljanja o tome čime ću se u životu baviti zanimao me film kao umjetnost i postojala je mogućnost da možda budem filmska redateljica, premda sam na kraju otišla na glumu. Ovaj scenarij sam pisala iz vlastite unutarnje potrebe, ali i u nekom prijelaznom vremenu, nakon završene Akademije u Sarajevu i bez jasne vizije kako će izgledati moja glumačka budućnost u Zagrebu. Sjedila sam kod kuće za stolom i pisala tu priču, učeći paralelno zanat pisanja filmskog scenarija...

Gola stvarnost

'Tereza 37' je priča o jednoj mladoj ženi. Prije nekoliko godina ste rekli da ste ovim scenarijem željeli pokazati da je svako kršenje normi legitimno, da svaka istina nema nužno pozitivan ili negativan predznak i kako je 'važno ne sramiti se svojih istina, kakve god da one jesu'. Što znači taj poziv za obranu vlastitih, u ovom slučaju ženskih pozicija, u vremenu u kojem živimo?

Često u velikim kinematografijama danas gledamo filmove u kojima je dominantna tzv. ženska priča i u kojima su žene prikazane kao heroine, a ja mislim da smo mi dosta od tih bitaka izgubile. To govorim zato što je na primjer jedna primjedba na prošlogodišnji mađarski film 'Eden', u kojem sam glumila, bila da je ta žena – slaba. Ako je slaba, zar ne zaslužuje prostor? I je li zaista slaba? Što to uopće znači? Mislim da bi poanta trebala biti u tome da se govori o životnoj borbi žene, kakav god ishod da jest, jer je tih borbi puno i one su često nevidljive. Nisam mogla znati hoće li moja filmska priča jednog dana imati značajan odjek i hoće li nakon moga filma, figurativno rečeno, izrasti neka nova biljka, ali mi je za početak bilo dovoljno samo prikazivanje te životne borbe, to je ta startna pozicija. Moja junakinja je naprosto odabrala svoj put, okrenuvši svoju svakodnevicu u smjeru u kojem to nitko ne bi očekivao. Toj priči nisam pristupila s moralnim plusevima i minusima nego poštujući odabir te žene. Ta Tereza bi najvjerojatnije bila sporedan lik u našim životima, a ja sam željela da ona, takva žena, bude glavni lik u mojoj priči. Ona je jedna od onih žena koje u stvarnom životu često i ne vidimo, ali ih ima jako puno.

Socijalno, to je priča o današnjem vremenu i nama, začahurenima u svoje naučene

Film reflektira moje vlastito iskustvo, iskustvo moje majke i moje bake, kao i ostalih žena u mojoj bližoj obitelji. Položaj žene u jednom mediteranskom gradu i dalje je posljedica nekog stanja stvari: mentaliteta, naslijeđenih obrazaca ponašanja...

društvene uloge. Film djeluje depresivno, a sloboda glavne junakinje njegov je glavni vitalni adut...

Moja intencija nije bila da moj scenarij i film djeluju depresivno, nego prije da na neki gorko-slatki način i preko komično-životnih momenata prikazemo golu stvarnost koja, ako bismo je slikali samo u tamnim tonovima, ne bi bila toliko uvjerljiva. Da, film problematizira naučene društvene uloge mnogih od nas, koje preuzimamo često nesvjesni što to živimo, svjesni tek mnogo kasnije da smo živjeli na krivi i neautentičan način. Mi ne znamo kako smo to stalno ponavljali određene obrasce ponašanja, ali definitivno – to je naša odgovornost. Tom problemu kopiranja načina ponašanja svjedočila sam u životu kod same sebe i u svom užem i širem krugu obitelji i prijatelja. U filmu nisam željela upirati prstom ni u koga, nego samo reći da je to naš društveni milje, da je to naš život i da je to naprosto tako.

Splitski novinar Boris Dežulović rekao je jednom da kada danas izadeš s nekog žura u Splitu 3, usred noći, ne znaš u kojem si gradu i kako ćeš se vratiti kući. Radnja vašeg filma zbiva se u jednoj takvoj splitskoj novogradnji u kojoj svi prozori i balkoni izgledaju isto: koliko se u njemu radi o problemu izgubljenosti u današnjoj tipičnoj urbanoj džungli?

Moj film svakako govori o usamljenosti i to je moja vječna tema, ali on govori i o problemu ljudskog kontakta koji je u Dalmaciji vrlo intenzivan i koncentriran, a zapravo uopće nije realan. U Dalmaciji recimo sukobi započinju u startu od vrlo povišenih tonova i energija i penju se višestruko i taj mediteranski impulzivni temperament je već poznat, ali ono što nedostaje je suštinski kontakt. U tom smislu možemo govoriti i o nekom plivajućem identitetu junaka filma, kako oni već ostavljaju dojam na gledaoca. Split 3 su moje zgrade i moje ulice u kojima sam odrasla i ja ih volim ali – u vezi ove urbane džungle – u Dalmaciji svatko svakome gleda u pijat i to je opet jedna činjenica koja je i u filmu prisutna. Moja nona u Splitu nikada nije zaključavala vrata, svatko je ulazio i izlazio kako je htio, a u Zagrebu, koji opet ima sasvim drugačiji mentalitet, ne znam ni kako mi se tko od susjeda zove, ni koliko ih je u zgradi, ni tko su ti ljudi, i to mi odgovara.

Interesantno je da Split u 'Terezi 37' izgleda neprestano okupan suncem, a priča djeluje tegobno poput kakvog filma Ingmara Bergmana?

Veliki sam ljubitelj INGMARA BERGMANA, toliki da sam uzela kao temu za svoj prijemni ispit na Akademiji junakinju iz njegovog filma 'Jesenja sonata'. Što se tiče Splita, prisjećam se da je netko napisao da je to grad u kojem 'jako puno nesretnih ljudi živi u tom prekrasnom podneblju, okruženi divnom arhitekturom i pod suncem okupanim nebom'. To jest paradoks – da u divnom gradu s prekrasnom klimom živi dosta nesretnih, nezadovoljnih i tužnih ljudi. To jest tako, ja sam to osjetila kroz svoje odrastanje, i mi smo željeli da se to u filmu vidi.

Kroz priču o životu i sudbini glavne junakinje položaj žene na ovim prostorima djeluje dosta obeshrabrujuće?

Rekla bih da ovaj film vjerojatno najbolje reflektira moje vlastito iskustvo odrastanja u Splitu, iskustvo moje majke i moje bake, kao i ostalih žena u mojoj bližoj obitelji. To je opet jedna činjenica, koja povlači u sebe priču o odgovornosti i muškaraca i žena, ali i dalje je taj položaj žene u jednom mediteranskom gradu stvarna posljedica nekog stanja stvari: mentaliteta, međuljudskih odnosa, naslijeđenih obrazaca ponašanja...

Jedan od junaka po nacionalnosti je Srbin, kojeg tako dobro igra beogradski glumac Dragan Mićanović. Veza glavne junakinje s njim ispostavlja se kao nemoguća misija jer bi je, kako se kaže u filmu, njezini ubili da pođe s njim u Beograd. Do kada će na našoj strani Jadrana trajati ta beskonačna 'sicilijanska' mržnja?

Svakako sam htjela da jedan od junaka bude iz neke druge sredine i na kraju sam odabrala iskustvo koje mi je poznato iz kruga moje obitelji. Moja tetka, sestra moje majke, udala se u Beogradu, gdje do dana današnjeg živi. Pitala sam je jednom kako se upoznala s tim čovjekom, što ju je privuklo, a ona mi je odgovorila kako ju je taj čovjek osvojio u trenutku kada joj je poklonio knjigu. Rekla mi je kako je doživjela šok kada je vidjela da knjiga predstavljala poklon, jer to u Splitu nije doživjela nikada. Što se tiče tih kroničnih animoziteta prema drugima i drugačijima, zaista ne znam do kada će oni trajati, ali ako samo pogledate grafite po Splitu ili po drugim gradovima, koji svako malo osvanu, možete zaključiti da su ti antagonizmi teški i da se neće tako brzo riješiti. Taj problem sam vrlo malo dotaknula u svom scenariju, ali treba kontinuirano i ozbiljno razgovarati o poziciji manjina u našem društvu, ne samo nacionalnih. Ta teška priča je i dalje živa, naročito u Dalmaciji i ja sam tužna zbog toga. Pritom, kada se na primjer radi o tim mrziteljskim grafitima, bjelodano je da ih najčešće pišu vrlo mladi ljudi koji nemaju puno veze s međunacionalnim problemima. To samo znači da su oni te probleme naslijedili, što čitavu stvar čini još težom i upravo o tome i govorim cijelo vrijeme, o kopiranju uzoraka koji načelno s tobom samim/samom nemaju nikakve veze.

Pao mi je kamen sa srca

Glavna junakinja, do tragičnih razmjera bezuspješno, pokušava postati majka,

što negdje na simboličkoj razini govori o tome kako živimo na prostorima s velikim deficitom ljubavi i topline. Kako vjerovati u ljubav na Balkanu nakon ovog filma?

Ne znam kako ne vjerovati u ljubav i za mene kao osobu to je nemoguće. Ljubav me potpuno ispunjava i predstavlja moj glavni pokretač u životu. Deficit ljubavi stvara emotivne rupe i izaziva mnoge boli i ja sam toga u Dalmaciji vidjela jako puno. Ne kažem da tog problema nema negdje drugdje, ali Dalmacija je moje podneblje, koje jako dobro poznajem, zato o njoj i pišem. U Dalmaciji se taj problem vidi preko tog paradoksa koji sam već spomenula, a to je da su po mentalitetu međuljudski odnosi intenzivni, ali su zapravo prazni, bez sadržaja. Ljudi često ne slušaju jedni druge, istinski se ne vide i naprosto propuštaju priliku da se stvarno upoznaju. Ono o čemu govori film 'Tereza 37' sastoji se u pitanju poznaje li zaista netko tu ženu i vidi li je istinski. I to je najtužnije. Zato su i riječi pjesme Daleke obale upisane u scenarij:

'One bi htjele da im prideš i da im kažeš nekoliko toplih riječi...' Meni je to najtužnija i najtočnija pjesma o ženama u Dalmaciji.

Kako ste uspjeli izgraditi lice te mlade žene, u koje su upisane neprestana tuga i apatija. To lice koje lebdi nad svojom vlastitom sudbinom u kojoj ne učestvuje i nad svima drugima koji je ne primjećuju?

Ovaj film nije autobiografska priča, ali je ona vrlo osobna, tako da je to lice u meni upisano još iz djetinjstva. Moram reći da kada je završen zadnji dan snimanja, imala sam osjećaj kao da mi je pao ogroman kamen sa srca – taj osjećaj nisam imala nikada u životu. Shvatila sam da sam morala ispričati tu priču i ispričala sam je kroz svoj odabrani medij, a to je film. Zato sam sretna.

Kako je reagirala publika?

Bilo je jako, jako lijepo na festivalu u Puli. Dobili smo visoku ocjenu publike – 4,76 i pohvale su bile izrazite, naročito od žena. Kako smo u sklopu festivala u Motovunu puno putovali, pričali smo s publikom i reakcije su zaista divne. Ljudi su bili dirnuti i ja, koja uopće nisam bila sigurna kakvi će biti dojmovi publike, sada sam zaista sretna. Taj film sam, kao što rekoh, radila iz neke istine koja je moja i mojih bližnjih i drago mi je da su je ljudi prepoznali. Osim toga, on se pripremao dosta godina i veliki trud je u njega uloženo: radili smo timski i obiteljski i drago mi je što je nakon toliko napora ispao film koji se ljudima dopada. Zato sam sretna, naročito zbog Zlatne arene za najbolji film jer smo ga zajednički napravili: redatelj Danilo Šerbedžija, producentica IRENA MARKOVIĆ i ja, kojima se kasnije pridružila i tehnička i glumačka ekipa i zaista smo svi zajedno ostvarili tu vrstu afirmacije.

Što će se profesionalno događati s vama nakon 'Tereze 37'?

Pa u prvom redu, zbog ove globalne situacije s pandemijom, odlučila sam da nekako živim dan po dan. Puno projekata imam i u kazalištu i na filmu: trebam završiti kratki film koji režiram, pišem neke nove stvari za film i blizu sam kraja... Jako sam sretna zbog Zlatne arene za scenarij jer me ljudi znaju kao glumicu, a ovo je nešto sasvim drugo i zaista mi je drago zbog ovakve vrste uspjeha. Sa zadovoljstvom krećem u nove poduhvate i pisanja... ■

TV RAŠETANJE

Ekonomija
kamččenja

PIŠE Boris Rašeta

‘Možemo li još što izvući od sezone?’ kaže u Dnevniku Đurica Drobac, a riječ ‘izvući’ pregnantno govori o naravi našeg gospodarstva, o prošlosti i, nažalost, našoj budućnosti. Izvući je opasno slično riječima ‘iskamčiti’ ili ‘iscijediti’, što nas vodi prema samoj biti naše ekonomije – ona je nešto između rente, dogovora, iznude i milostinje

RTL Direkt,
9. rujna, 22:15

Nije sve kod nas tako crno – celo selo šmrče belo, poruka je knjige ‘Hrvatska u kokainskom ruletu smrti’ autora HAJRUDINA MERDANOVIĆA i VILIMA CVOKA. Knjiga je predstavljena masama na RTL-u baš u tjednu kad je policija na Kanarima otkrila tonu kokaina u čijem su krijumčarenju sudjelovale naše gore listovi. Kokain su švercala trojica Hrvata učlanjenih u najozbiljniju regionalnu integraciju, tzv. balkanski kartel, u kojoj vlada vječno i neprekinuto bratstvo i jedinstvo, kao i kod svih drugih naših gangova – prije svih, onog političkog. ‘Droga je svuda oko nas’, rekao je Merdanović voditeljici koja ga nije gledala belo, nego sa zanimanjem. ‘Knjiga je izuzetno čitana, čitaju je u diplomatskim krugovima, čitaju saborski zastupnici, a ima i onih koji traže svoje ime u knjizi’, dodao je. Vilim Cvok ispričao je kako je bilo odvjetnika koji su u gluho doba noći goli završili na krovu automobila, omamljeni bijelim prahom. ‘Nema profesije koja je izuzeta, svi šmrču’, rekao je (jedino KERUM šmrče samo janjetinu). Prema Cvokovim analizama, krijumčari koriste sve inovativnije metode. Jedna je skupina švercera natopila argentinske nogometne zastavice u kokain i tako ih poslala poštom u Hrvatsku. Pošiljka je stigla na vrijeme, za razliku od običnih dostava, samo ju je policija presrela, bio ih je maler.

Novi dan, N1,
10. rujna, 09:20

RATKO ČAČIĆ nema dlake na jeziku i nikad ne bi mogao zauzeti najpopularniju fotelju u svim hrvatskim vladama – ministarstvo okolišanja. Taj ne okoliša, a u razgovoru s IGOROM BOBIĆEM izrekao je zanimljivu koliko i nepoznatu statistiku: za vrijeme rata u HV-u je bilo 10.000 deklariranih Srba i oko dva do tri puta više onih koji se nisu deklarirali kao Srbi iako to jesu, kazao je, podvlačeći kako HOS u ‘Oluji’ nije ni postojao. TUĐMAN ih je naime davno prije toga natjerao na priključenje regularnoj vojsci jer ih je smatrao produljenom rukom KOS-a JNA. HOS-ovci stalno rade galamu i ispada da su sami oslobodili zemlju, dok se za Srbe ni ne zna. Ni međ braniteljima ni pravice. Kako rat odmiče branitelja je sve više, a priče o ratu sve su fantastičnije i sve udaljenije od istine, pa nije loše katkad čuti nešto razumno, neideološko.

Žena u zlatu, HRT,
10. rujna, 22:41

Ono što se dogodilo u Drugom svjetskom ratu opire se ljudskom razumu (zato se negacionizam može tako lako širiti), a među najneishvatljivije stvari spada holokaust, najveće zlo toga rata, pokušaj istrebljenja cijelog jednog naroda i pljačke njegova go-

lema bogatstva. Biografski film o MARIJI ALTMANN (HELEN MIRREN), postarijoj židovskoj izbjeglici koja živi u četvrti Cheviot Hills u Los Angelesu, rekonstrukcija je priče o otimačini i povratu najpoznatije austrijske slike, portreta ADELE BLOCH-BAUER koji je napravio GUSTAV KLIMT. Nacisti su tu sliku oteli vlasnicima odmah nakon *Anschlussa*, a ona je (zbog židovskog imena nije ju se smjelo nazivati pravim imenom, već se zvala ‘Žena u zlatu’) ostala u bečkom muzeju i nakon rata. Austrija je nije htjela vratiti vlasnici, koja je zbog povrata angažirala mladog odvjetnika, potomka kompozitora SCHÖNBERGA (također Židova), pa su onda zajedno u dugoj i napornoj parnici, prikazanoj u odličnom filmu, povelili bitku za povrat

Možemo li još nešto izvući? Možemo, svakako. Ali – koji mi? (Foto: Toni Katić/HaloPix/PIXSELL)

i pravdu, i uspjeli. Portret Adele Bloch-Bauer (vrijedan u ono doba preko 120 milijuna dolara) danas je u Americi i dostupan cijelom čovječanstvu, za razliku od 100.000 umjetnina koje su nacisti oteli, a nikad nisu vraćene – većina nije imala kome biti vraćena jer su vlasnici ubijeni. Beč XIX. stoljeća, Beč do *Anschlussa*, kulturni Beč, u velikoj je mjeri bio – židovski Beč. U gradu gdje ih je živjelo oko 200.000 radili su SIGMUND FREUD, STEFAN ZWEIF, KARL KRAUS, THEODOR HERZL, ARTHUR SCHNITZLER, FRANZ WERFEL, Arnold Schönberg i deseci drugih, svjetski važnih umjetnika koji su dokazali točnost NIETZSCHEOVE teze da je ‘vrelo velikih kultura tamo gdje se miješaju rase’. Nacistička pohlepa, bolesna ljubomora i koktel drugih, patoloških osobina taj i takav židovski Beč razorili su da se više nikad ne vrati na razinu na kojoj je bio.

Novi dan, N1,
11. rujna, 09:30

Hrvatska ima 3,8 milijuna stanovnika i već je počela i supstitucija stanovništva, kaže demograf STJEPAN Šterc, koji ne blista od zadovoljstva. Supstitucija?! Hrvatsku će naseljavati tamnoputi? Crnci? Muslimani s Bliskog i Dalekog istoka? Jao! Postoji, kaže

demograf, čak i ‘neko fiktivno stanovništvo’ koje je rezultat ‘nekih političkih igrica’. Možemo se kladiti da ne misli na fiktivne glasače HDZ-a po Dalmatinskoj zagori, Vrgorcu i Imotskom, pa ni na stanovnike groblja koji na dan izbora naglo ožive. Sućut. Što treba napraviti? Osnovati novu katedru demografije, zaposliti nove demografe, nove političare, uvesti nove poreze, dodati, ukratko, više hadezeovštine i stvari će se popraviti. Šterc se zalaže za osnivanje registra stanovništva i mnoge slične ideje koje bi, kao, trebale sanirati posljedice politika koje se ovdje vode s neobičnom ustrajnošću evo već 30 godina, a oni koji su ih kreirali neprestano se oglašavaju kao stručnjaci koji će njihove posljedice ispraviti. Nama

se lijek čini gorim od bolesti, ali utoliko je vjerojatnije da možemo očekivati baš njegovu primjenu.

Dnevnik, HRT,
13. rujna, 19:00

‘Na Jadranu se odmara 200.000 turista. Možemo li još što izvući od sezone?’ kaže u najavi Dnevnika voditelj Đurica DROBAC, a riječ ‘izvući’ sažeto, pregnantno, genijalno govori o naravi našeg gospodarstva, turizma, mentaliteta, o prošlosti i, nažalost, našoj budućnosti. Izvući je naime opasno slično riječima ‘iskamčiti’ ili ‘iscijediti’, što nas vodi prema samoj biti naše ekonomije – ona je nešto između rente, dogovora, iznude i milostinje. Možemo li još nešto izvući? Možemo, svakako. Ali – koji mi? Što s onima koji nemaju apartmane, hotele, plaže, koncesije, koji dakle nemaju otkud izvlačiti? Nije, naravno, sve crno.

U Dnevniku se opsežnije analizira i pad na početku spomenute hrvatske skupine krijumčara belog – još jedan uspjeh policije, bravo. ■

O jednoj mladosti (r: Ivan Ramljak)

(2020.)

Lijepo i tužno djelo koje
zaslužuje svaku preporuku
(Foto: HAVC)

PIŠE Damir Radić

Prijatelj, generacija i ja

Radeći film o prijatelju, Ramljak je vrlo svjesno radio film o vlastitoj generaciji, a posebno o sebi samom

JEDAN od vodećih hrvatskih dokumentarista srednje generacije, IVAN RAMLJAK, u svom je dugom dokumentarnom prvijencu 'O jednoj mladosti', nedavnom pobjedniku balkanske sekcije najuglednijeg dokumentarnog festivala u regiji, prizrenskog Dokufesta, spojio dva izuzetna filma – slavni WELLESOV igrani klasik 'Građanin Kane' i Oscarom ovjenčan dokumentarac 'Amy' ASIFA KAPADIJJE. Od tzv. najboljeg filma svih vremena Ramljak je preuzeo strukturu s pet pripovjedača koji sukcesivno svjedoče o preminulom naslovnom liku i enigmatičnoj koju je ostavio iza sebe, a od britanskog oskarovca koncepciju izlaganja koja se ultimativno sastoji od arhivskog (audio)vizualnog materija (fotografije i video-zapisi) povezanog sa sadašnjosti tek govorom svjedoka u *offu*. No preuzet je samo 'kostur', ne i 'meso'. Naime, za razliku od Wellesa, Ramljak ne radi film o općepoznatoj osobi s golemim imtkom i utjecajem koja je došla do biološkog kraja u godinama kad ljudi uobičajeno umiru, nego o mladiću marginalcu koji se tek trebao afirmirati, i to na umjetničkom, ne na planu velikog biznisa. Također, za razliku od 'Amy', 'O jednoj mladosti' nije film o pop-zvijezdi koju autor nije poznavao, ili u najmanju ruku nije je poznavao dobro (AMY WINEHOUSE), nego film o autorovu najboljem prijatelju, talentiranom fotografu, video-artistu i DJ-u kojeg je ono najbolje tek trebalo čekati (velika većina dojmljivih fotografija u filmu, a i video-zapisa, njegovo je djelo). Osim toga, Ramljak radi film s puno većim vremenskim odmakom od smrti svoga protagonista nego što to čine Welles i Kapadia (pseudodokumentarna radnja 'Građanina Kanea' počinje odmah poslije smrti fiktivnog junaka, a 'Amy' je realizirana četiri godine nakon smrti svoje protagonistice): MARKO Čaklović, o njemu je riječ, umro je iznenada prije trinaest godina, a slično kao kod Amy Winehouse, uzrok smr-

ti bila je pretjerana konzumacija alkohola (u kombinaciji s konzumacijom heroína), što je bila posljedica nedijagnosticirane, ali vrlo stvarne depresije.

Radeći film o prijatelju, Ivan Ramljak vrlo je svjesno, o čemu uostalom svjedoči naslov, radio film o pripadnicima vlastite generacije u vrijeme kad su bili mladi, a posebno o sebi samom. Naime, sam Ramljak pojavljuje se kao svjedok/pripovjedač ne samo na početku i kraju filma kao ključnim mjestima narativa, nego i kao svojevrstni vodič kroz film, 'interpripovjedač' – iza priče svakog od likova slijedi njegova (kratka) priča kao vezivno tkivo i naposljetku točka na i. Ramljak je, znači, alfa i omega filma ne samo kao njegov inicijator, režiser, scenarist te jedan od protagonista, nego kao onaj koji i doslovno, ne samo preneseno, stoji na njegovom početku i kraju. Iako su se s tim u vezi mogle čuti neke primjedbe, takva odluka ima svoj *raison d'être* u činjenici da je riječ o intimističkom ostvarenju čijem je nastanku glavni poticaj bila autorova želja da se na neki način oduži prijatelju s kojim se rastao na izrazito opor način, odbacivši ga od sebe iz razloga koji sada, u spomenutom kontekstu intimizma, može zazvučati ironično, ali je duboko tužan kao i cijeli film – zato što je shvatio da o najboljem prijatelju zapravo ne zna ništa bitno i da taj prijatelj, zbog neprevladive introvertiranosti, odbija intimnost kao nužan sastojak prijateljstva. Trenutak tog Ramljakova 'autanja' ključno je mjesto filma, gdje on doseže do svoje najpotresnije emocije. Svjedočenja Markove sestre NEVENE i njegovih djevojaka MARCELE i VEDRANE također imaju izuzetnih trenutaka (svjedočenje prijatelja SEBASTIJANA dramaturški je funkcionalno, ali nema naročit emocionalni ni spoznajni naboj), osobito Vedranino koja nostalgično slika nevino, slatko i svježije vrijeme čiste ljubavi. Najkraće, 'O jednoj mladosti' lijep je i tužan film koji zaslužuje svaku preporuku. ■

Pre vremena čuda, antologija priča inspirisanih Pekićem

(Laguna, Beograd 2020.)

Zbir vrednosno
neujednačenih priča
dominantno muških autora

PIŠE Saša Čirić

Dugi život Bo- rislava Pekića

ANTOLOGIJE su mesto moći, ili mesto gde se moć ustanovljuje. Prisustvo donosi lovorike etabriranosti, izostavljenost žig ostrakizma ili nedostojnosti. Istina, to više važi za tzv. reprezentativne antologije koje 'promovišu najbolje' u određenoj epohi ili u pojedinoj književnoj vrsti. Postoje i *počasne* antologije, inspirisane opusom pisca koji uživa kanonski status. Takav je slučaj sa antologijom 'Pre vremena čuda', koju je inicirala okolnost da se ove godine obeležava devet decenija od rođenja BORISLAVA PEKIĆA (1930, Podgorica – 1992, London).

Antologija 'Pre vremena čuda' sadrži priloze 16 zastupljenih autora, od kojih su svega dve autorke (priređivač i autor jedne priče je VULE Žurić). Pristup Pekiću većinom je predvidljiv i očekivan, kao u svakom 'školskom zadatku' ili priči na zadatu temu. Izuzmemo li uvodno sećanje FILIPA DAVIDA o svojim nekoliko boravaka u kući Pekićevih u Londonu tokom 1970-ih, što nije priča, niti je napisano da bi bila, ostale priče bi se mogle tipološki razvrstati na četiri vrste: one u kojima se Pekić javlja kao književni lik; one u kojima se javlja neko od likova iz Pekićeve proze ili publicistike; na one koje eksploatišu neku od situacija iz Pekićevih knjiga tako što je dopunjuju sporednim zapletima i, na kraju, tu su dve priče bez naglašene veze sa Pekićevom biografijom ili prozom. Poslednjem tipu pripada priča JOVICE AČINA, koja je zapravo posvećena MAKIJAVELIJU. Narator boravi u Makijavelijevoj rodnoj kući, rekreirajući postupke renesansne proze (recimo BOKAČOVE) i nastojeći da sa Makijavelija skine stigmam makijavelizma. Ova autofikcija, poetički karakteristična za Ačinovu poznatu prozu, bila bi skoro sasvim uspela da nije njegove opsesivne navade da na silu boga u priču ne uplete končić fantastike i pokoju selebriti personu.

Najnesuvislije su mi, upravo kao najkonvencionalnije, priče u kojima se Pekić javlja kao književni lik. Kod LJUBICE ARSIĆ, na podlozi novele 'Uspon i pad Ikara Gubelkijana', Pekić sreće ni manje ni više nego BORHESA, pisca s kojim nije delio gotovo ništa, sem možda polihistoriku težnju. Kod DEJANA STOJILJKOVIĆA pak, na podlozi Pekićevih pisama iz Londona, u dijalekatskoj priči koja se svim silama trudi da bude duhovita a ostaje pučki šaljiva, posredno se govori o Pekićevoj saradnji sa srpskom redakcijom BBC-ja. BAZDULJEVA priča, uspešija od prethodnih, u za njega ustaljenom maniru fikcionalizacije

dokumentarnog, osvetljava 'bočnu' recepciju Pekića u Pekićevom rodnom gradu.

Ziheraške su priče koje se parazitski lepe na Pekićev narativ, najviše na roman 'Besnilo'. To je očekivano zbog distopijske pandemije koju živimo, ali još više ili baš zbog toga što je 'Besnilo', kao primer žanra proze (bakteriološke) katastrofe, najverovatnije Pekićeva najčitanija knjiga. Žanrovski pisci žanrovski repliciraju Pekiću: odnekud prizvani Đorđe BAJIĆ virus besnila sa Hitroua (Heathrow) donosi i širi po Beogradu, OTO OLTVANJJI sprovodi Indijana Džons potragu za kovčegom sa bacilom besnila, dok se još jedno selektorsko iznenađenje, PREDRAG LIČINA, odlučio da njegov devetogodišnji narator sretne Pekića 1981. godine na Hitrou dok ovaj bude prikupljao građu za svoj roman.

Među najbolje priče spada žanrovska preinaka (ili satirična sotija) DARKA TUŠEVLJAKOVIĆA. Ispripovedana je iz ugla fanatičnih poklonika teorija zavera koji su svoj pogled na svet utemeljili na Pekićevom *fantasy* trileru 'Atlantida'. Protagonisti su likovi koji su poverovali u vladavinu robota nad pravim ljudima, potomcima Atlantidana, što će im se surovo obiti o glavu. Jednako uspele priče su one IGORA MAROJEVIĆA i SLOBODANA VLADUŠIĆA. Prva je inspirisana rečenicom iz 'Kako upokojiti vampira' koja govori da je posao policijske istrage stvaranje a ne otkrivanje istine. Priča se temelji na sugestivnoj atmosferi suptilnog maltretmana koji nemačka policija sprovodi nad naratorom kao pripadnikom Trećeg sveta, kao i stalnoj tenziji potisnute agresije, zapretene kod svih likova. Vladušićeva priča spada u red autofikcija ili, poput Bazduljeve, dokufikcije, u kojoj narator deli crte autorovog profesionalnog identiteta. Ključnu izneverenog očekivanja pridodata je denbraunovska intriga i epizoda iz Pekićeve pseudobiografije.

Najočitiji problem Žurićeve hommage-antologije 'Pre vremena čuda' proističe iz žurbe da se u što kraćem periodu napišu prigodne priče, što je rezultiralo predvidljivim rešenjima. Veći problem leži u suženosti selekcije, koja je izostavila afirmisana imena srpske priče, recimo ona iz 'Psećeg veka' i niz autorki, što bi dalo na kreativnosti dijaloga s Pekićem i na subverzivnosti pripovedanja. Omaž je postao zbrzana 'zahvalnica' značajnom piscu, a antologija ne-zanimljiv zbir vrednosno neujednačenih priča dominantno muških autora kojih je selektor uspeo ili želeo da se seti. ■

PREPORUKE: IZLOŽBE

Organ Vida:
Neodlučne slike(MSU, Galerija Karas,
Galerija Miroslav Kraljević, Galerija
Zvonimir, Zagreb)

Možemo reći da je ovogodišnji Organ Vida izašao iz medija fotografije pa tako treba pristupiti i predstavljenim autorima, uglavnom onima mlade generacije. Jedanaesto izdanje ovog međunarodnog festivala okuplja suvremene umjetnike koji koriste digitalne tehnologije, instalacije i proširuju klasičnu fotografsku reprezentaciju. Dakle, kako piše i u kustoskoj koncepciji 'Neodlučne

Foto: Luka Stanzl/PIXSELL

nih slika', u fokusu je materijalnost slike. Glavna izložba postavljena je u Muzeju suvremene umjetnosti. Na njoj su prikazani radovi desetero autora, od kojih izdvajamo SHELLI WEILER s radom 'Fabulations' u kojem ispituje samu prirodu tijela i igranje zadanih uloga u društvu. Ovogodišnje izdanje Organa Vida kao da se naslanja na prošlogodišnji festival Ekstravagantna tijela koji je kao temu imao ekstravagantnu ljubav, što previše ne iznenađuje ako znamo da su u rad oba festivala uključene kustosice LUJA ŠIMUNOVIĆ i KLARA PETROVIĆ. Organ Vida održava se na nekoliko lokacija u Zagrebu pa vam preporučujemo da za njega odvojite barem jedan cijeli dan.

Ana Hušman
i Dubravka
Sekulić, Dan
Perjovschi:
Ne precrtavati, nego
crtati!

(Galerija Nova, Zagreb)

Izložba koja se putem istraživanja ANE HUŠMAN i DUBRAVKE SEKULIĆ bavi zagrebačkim Pionirskim gradom uspostavlja odnos s recentnim crtežima koje je napravio DAN PERJOVSCHI. Podsjetimo, Pionirski grad otvoren je 1951. godine u Zagrebu i predstavlja jedinstveni urbanistički i politički projekt socijalističke Jugoslavije koji su projektirali JOSIP SEISSEL, IVAN VITIĆ i MARIJAN HABERLE. Izgradnjom Pionirskog grada

željelo se napustiti školske okvire i izaći u urbanu stvarnost. Ana Hušman i Dubravka Sekulić koriste reference, fusnote i interpretacije kao rekvizite kako bi prepričale priču i rekonstruirale prostor Pionirskog grada, a sam naziv izložbe preuzet je iz zidnih novina pronađenih u arhivu današnjeg Grada mladih. S druge strane, rumunjski umjetnik Dan Perjovschi u svojim ironijskim crtežima komentira apsurdne i cinizam našeg 'vrlog novog svijeta' pretvarajući prostor galerije u prostor rasprave.

Momčilo Golub:
Vjera je promjena
mentaliteta

(Galerija AŽ, Zagreb)

Za kraj smo ostavili jednu izložbenu postavu, izložbu MOMČILA GOLUBA, splitskog umjetnika starije generacije, kako piše u galerijskoj najavi. Riječ je o umjetniku koji je najveću popularnost doživio sedamdesetih i osamdesetih godina, da bi se početkom ratnih devedesetih povukao s umjetničke scene. Inspirativan, aktualan, zanimljiv i poticajan – neki su od epiteta koji prate njegov višedecenijski rad. Golub u Zagreb donosi seriju svojih najnovijih i do sada neizlagnih radova nastalih upravo za ovu prigodu

– samostalnu izložbu u Galeriji Atelijera Žitnjak. Među njima se izdvaja videoperformans 'Vjera je promjena mentaliteta', prema kojem je i cijela izložba dobila ime. Goluba mnogi smatraju jednom od najautentičnijih figura suvremene hrvatske umjetničke scene pa s nestrpljenjem iščekujemo ovaj događaj koji 18. rujna počinje na Žitnjaku, u 'centru periferije'.

■ Davor Konjikušić

Kustos Virtualnog muzeja Dotrščina

SAŠA ŠIMPRAGA I dalje
treba ponavljati zašto je
Dotrščina važna

Koja je poruka rada 'Obiteljsko stablo ili kuće kojih nema' autorice Tonke Maleković koji će u Spomen-parku Dotrščina biti izveden 19. septembra i zašto ste se odlučili za njega?

Umjetnica traumu iz vremena stradanja i onu posve drugačiju, danas uslijed pandemije, povezuje na točki krize kao svojevrsnog suosjećajnog kanala. Participativna akcija i efemerna kolektivna instalacija bazirat će se na suptilnom i direktnom odnosu sudionika i posjetitelja prema mjestu stradanja, ali i konkretnim stradalim osobama. Kao i svake godine, rad je odabran putem javnog natječaja, što je ujedno i jedan od načina podizanja vidljivosti teme. Svake godine natječaj ima i podtemu, a ove je to bio individualni popis žrtava, na što je umjetnica uspješno odgovorila i nadam da će se što više građana uključiti u izvedbu.

Koliko su spojive umjetničke instalacije i akcije s lokacijama nekadašnjih stratišta? Da li se na taj način ono što se tamo nekada zbilo može otrgnuti zaboravu?

Još je MATKO MEŠTROVIĆ 1960-ih godina pisao da ćemo u budućnosti umjesto spomenika možda graditi škole. Svake godine ponovni angažman umjetnika i publike na istoj temi, a uvijek na različite načine, upravo je na tragu aktivnog očuvanja i kontinuiteta sjećanja u novom vremenu i okolnostima. Ponavljanje zašto je to mjesto važno onda i još važnije danas, kada je svijet suočen s novim, drugačijim problemima, a koji se ipak uvijek nekako mogu svesti na temeljnu razliku između dobra i zla.

Koliko ste svojim višegodišnjim radom uspjeli senzibilizirati javnost za sjećanje na Dotrščinu i potrebu obnove tamošnjih spomenika?

Nadam se da je kulturna javnost donekle senzibilizirana. Zadovoljan sam što je pritom tangirana različita publika, a priča o Dotrščini bila je predstavljena na izložbi

Foto: Ana Opalić

najboljeg od dizajna u Hrvatskoj. Osim uspjeha s obnovom više spomenika i niza malih poboljšanja, dosta toga još nije ostvareno.

Kako ocjenjujete dosadašnji odnos gradskih vlasti prema Virtualnom muzeju i suradnju sa srpskim vijećima, ali i nevladinim organizacijama?

Dvojako. S jedne strane aktivnosti projekta ne mogu dobiti institucionalnu podršku na javnim natječajima, a s druge neke naše inicijative su uspješno ostvarene od strane gradskih službi. Muzej je inicijalno pokrenut u okviru aktivnosti Documente, a potom koju godinu opstao putem javnih natječaja Ministarstva kulture. Kada je projekt izgubio tu ionako skromnu podršku, SAŠA MILOŠEVIĆ, stalni posjetitelj naših aktivnosti od samoga početka, ljubazno je ponudio da održimo kontinuitet pa je kroz nekoliko zadnjih godina memorijalna intervencija opstala upravo zahvaljujući podršci Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Zagreba, odnosno ove godine Srpskog narodnog vijeća. Bez te podrške radovi ne bi mogli biti producirani, a umjetnici ne bi mogli biti honorirani za svoj rad.

■ Nenad Jovanović

KVADRAT

Film 'Zemlja nomada' redateljice CHLOE ZAO S FRANCES MCDORMAND u glavnoj ulozi pobijedio je na festivalu u Veneciji. Inspiriran istoimenom istraživačkom knjigom JESSICE BRUDER o ekonomski devastiranoj starijoj generaciji Amerikanaca koji danas lutaju zemljom u potrazi za poslom, već dobiva sjajne kritike.

■ B. P.

Foto: IMDb

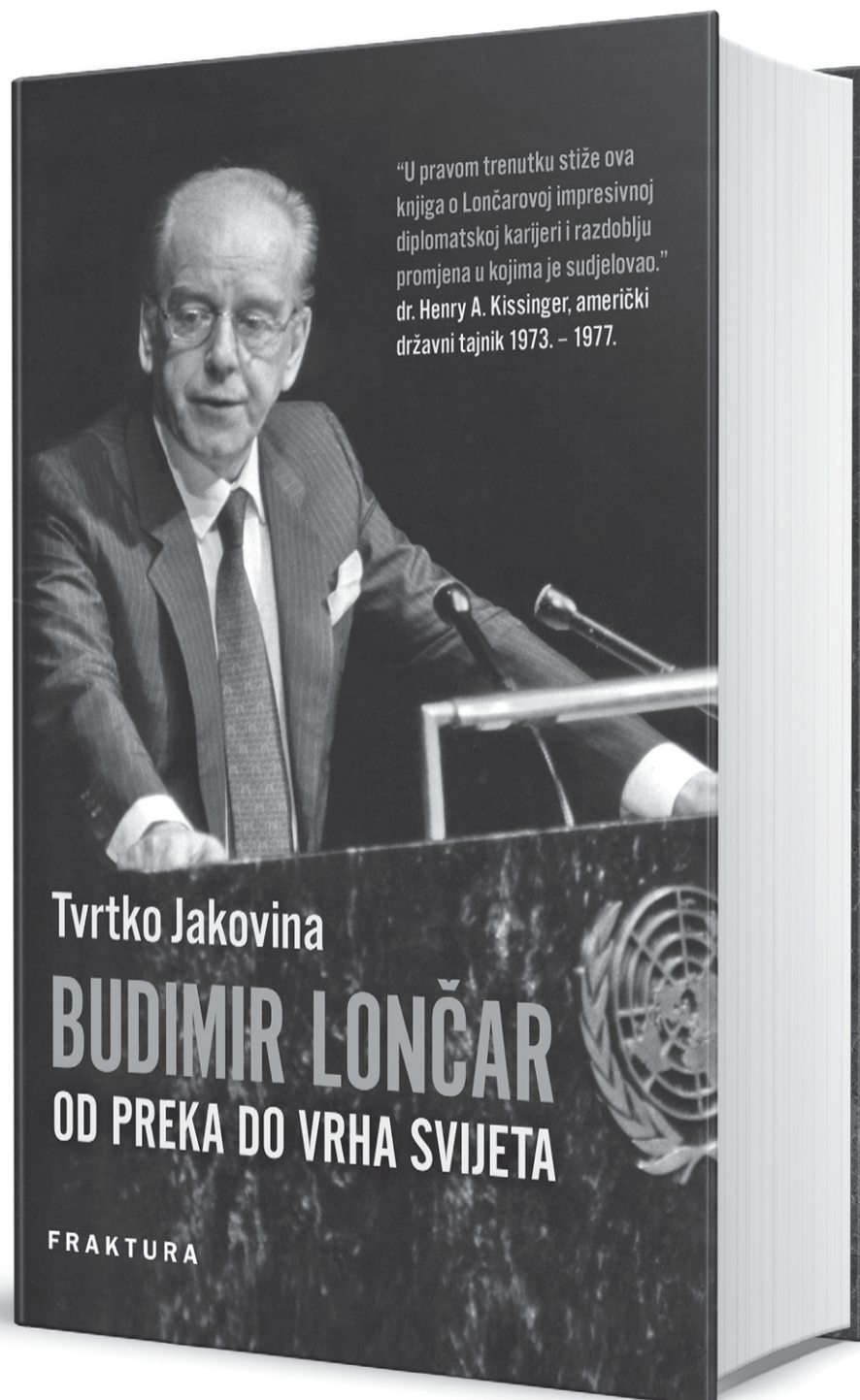

Tvrtko Jakovina

BUDIMIR LONČAR

OD PREKA DO VRHA SVIJETA

Budimir Lončar –
Od Preka do vrha svijeta
biografija je dalmatinskog partizana, jugoslavenskog diplomata i savjetnika hrvatskih predsjednika, ali i povijest Narodnooslobodilačke borbe, sukoba Tita i Staljina, otvaranja Jugoslavije prema Zapadu, kulturne scene New Yorka pedesetih godina, Indonezije, Pokreta nesvrstanih, Zapadne Njemačke, tragičnih događaja devedesetih godina i naknadnih pokušaja da se prevlada njihovo nasljeđe.

Redovna cijena: 299 kn, **cijena s popustom: 249 kn**

Za narudžbe **do 1. listopada dostava je besplatna** u Republici Hrvatskoj.

Knjiga se može kupiti na www.fraktura.hr, naručiti e-poštom na prodaja@fraktura.hr i telefonom na **01/335-78-63** radnim danom od 8 do 16 sati.

FRAKTURA